

La parada de Sesmond

La pàgina web del SAMLM www.lloret.cat/arxiu 15 anys al vostre servei

Joaquim Daban i Massana
Cap del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

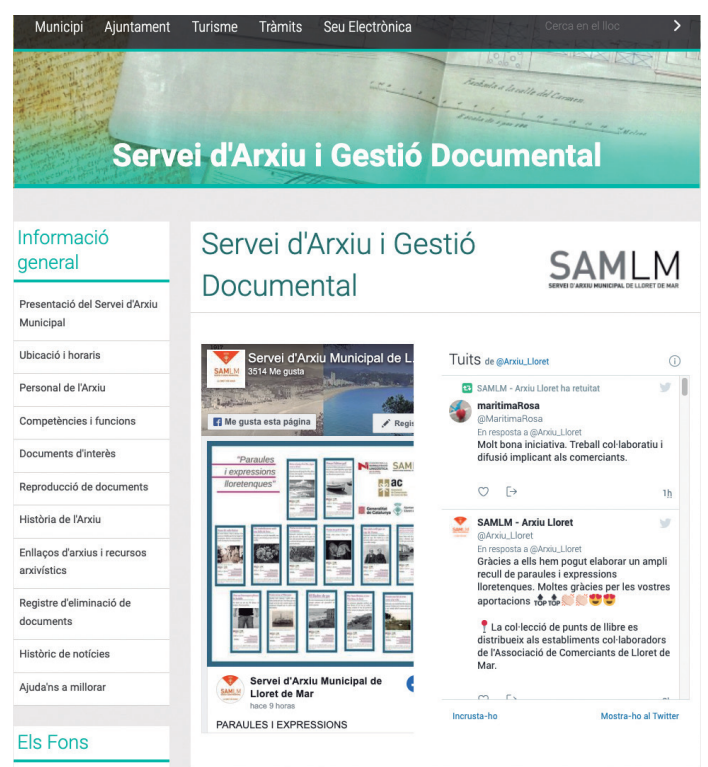
A finals dels anys noranta del segle passat, aquest Servei d'Arxiu Municipal va començar a fer les primeres digitalitzacions dels padrons d'habitants, dels llibres d'actes municipals i de la premsa local, amb l'objectiu de preservar la documentació més malmesa i, també, de facilitar la consulta als usuaris. A partir de llavors, es començà a crear un primer repositori de documentació digital amb la intenció que, en el futur, es pogués elaborar una pàgina web corporativa que ens permetés posar tota aquesta documentació a l'abast de la ciutadania. Durant aquells anys, l'arxiu atenia una mitjana de 1.400 consultes anuals.

El 2007, ara fa quinze anys, aquest Servei d'Arxiu va publicar la seva primera pàgina web on hi apareixien l'adreça, els horaris d'obertura, els serveis que s'oferien i el quadre de fons. Sens dubte, eren unes dades molt bàsiques que podem equiparar a les informacions que apareixen a les guies o tríptics de la majoria de centres arxivístics del nostre país. Però, no obstant això, un any més tard vam incorporar dues novetats importants. En primer lloc, la secció de l'*Arxiu en línia*, que permetia a la ciutadania realitzar cerques, les 24 hores del dia i els 365 dies de l'any, sobre la documentació que havíem digitalitzat els anys anteriors. Com a segona novetat, vam incorporar la secció anomenada *Els fons de l'arxiu*, que permetia consultar i descarregar-se els inventaris dels fons documentals que es conserven al SAMLM.

Indubtablement, la introducció d'aquestes novetats va fer canviar el nostre concepte de pàgina web perquè, a partir de llavors, es va convertir en un lloc de referència per a la ciutadania, on podia localitzar dades i documents que podien ser del seu interès. Sens dubte, la possibilitat de consultar els nostres inventaris on-line, de poder fer cerques a l'hemeroteca, als padrons i a les actes, i l'opció de descarregar-se els documents, va propiciar un increment important del nombre de visites a la nostra web. Davant d'aquesta nova circumstància, ens calia replantejar i reestructurar la pàgina web per tal que es poguessin introduir noves seccions i més

informació relacionada amb el nostre patrimoni documental.

A partir d'aquest replantejament es van incorporar noves seccions que oferien múltiples possibilitats als visitants. En primer lloc es va crear l'apartat *Cerca pels fons de l'arxiu*, on el ciutadà podia cercar imatges i documents dels diferents fons a través de l'ús de descriptors o paraules clau. Aquesta aplicació es va desenvolupar des del departament web de l'Ajuntament i encara és operativa; però, no obstant això, som conscients que, després de dotze anys, caldria actualitzar-la o substituir-la per un programari que oferís més prestacions. A banda d'aquesta secció, també es van introduir altres apartats dedicats a la difusió d'iniciatives i activitats impulsades per l'arxiu: *Les Publicacions* que s'editen des de l'arxiu; *Les Exposicions* organitzades pel SAMLM -amb l'objectiu d'aconseguir que els recursos destinats al seu muntatge no siguin efímers i que es poguessin consultar a través de la pàgina web-; *Les visites pedagògiques*, adreçades als centres educatius del municipi; i les *Llegendes i tradicions*, on s'estableix un vincle entre el fet anecdòtic i la documentació que es conserva a l'arxiu municipal. A més a més, durant aquest període vam proveir-nos d'una plataforma de gran utilitat, el *Google Analytics*, que permet extreure dades estadísti-

Municipi Ajuntament Turisme Tràmits Seu Electrònica Cerca en el lloc

Servei d'Arxiu i Gestió Documental

Informació general

- Presentació del Servei d'Arxiu Municipal
- Ubicació i horaris
- Personal de l'Arxiu
- Competències i funcions
- Documents d'interès
- Reproducció de documents
- Història de l'Arxiu
- Enllaços d'arxius i recursos arxivístics
- Registre d'eliminació de documents
- Històric de notícies
- Ajudans a millorar

Els Fons

Servei d'Arxiu i Gestió Documental SAMLM

Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

PARAULES I EXPRESSIONS

Tuits de @ArxiuLloret

SAMLM - Arxiu Lloret ha retuïtat

maritimaRosa @MaritimaRosa En resposta a @Arxiu_Lloret Molt bona iniciativa. Treball col·laboratiu i difusió implicant als comerciants.

SAMLM - Arxiu Lloret @Arxiu_Lloret En resposta a @Arxiu_Lloret Gràcies a ells hem pogut elaborar un ampli recull de paraules i expressions lloretenques. Moltes gràcies per les vostres aportacions 🙏🏻👍🏻👏🏻

La col·lecció de punts de llibre es distribueix als establiments col·laboradors de l'Associació de Comerciants de Lloret de Mar.

ques sobre les consultes realitzades i els perfils dels diferents usuaris. A partir d'aquesta eina podem conèixer les informacions i els documents més sol·licitats per la ciutadania i podem reforçar el contingut de les seccions més consultades. Durant aquests primers anys de funcionament de la pàgina web -del 2007 al 2012- vam tenir una mitjana de 7.700 consultes anuals que, en comparació a les 1.400 consultes del període anterior, va representar un increment del 450%.

L'any 2011 vam obrir els primers comptes a diferents xarxes socials: Facebook, Twitter, YouTube i, posteriorment, Instagram; però va ser el 2013 quan vam establir una estratègia comunicativa que ens ha permès aconseguir una major vinculació entre aquestes plataformes i la pàgina web de l'arxiu. Així, a partir de les diverses publicacions setmanals, s'han donat a conèixer els serveis que oferim a través de la nostra web: l'arxiu en línia, el dipòsit virtual, el cercador d'imatges... i també s'ha fet difusió de totes les novetats i les millores que s'anaven implementant: nous continguts, noves seccions, actualitzacions... En definitiva, les xarxes socials ens han proporcionat una major visibilitat, ens han facilitat la difusió de les nostres informacions i activitats, i ens han donat a conèixer als segments més joves de la població que, en general, desconeix l'existència dels arxius i del patrimoni documental del nostre municipi. En qualsevol cas, cal tenir present que els nostres missatges no només van adreçats als estudiants, investigadors i centres educatius, sinó que també van dirigits als usuaris més generalistes; perquè som conscients que la major part de la ciutadania desconeix l'existència i el funcionament dels arxius. Tot i que aquest tipus d'informacions no acostuma a produir gaire interaccions a les xarxes socials, hem pogut constatar que genera moltes visites a la nostra web i, per tant, s'ha de concloure que les xarxes socials són un complement que ens ajuda a la difusió de la web de l'arxiu.

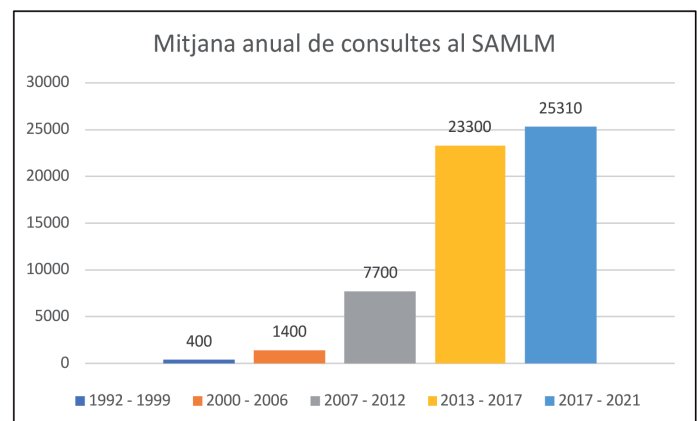
A més, durant aquest segon període d'activitat -del 2013 al 2016-, es van incorporar a la pàgina web d'arxiu nous serveis i noves seccions: el *Registre d'eliminacions*; el *Dipòsit virtual*, on el ciutadà pot consultar les prestatgeries temàtiques de la premsa local, dels padrons d'habitants, de les actes municipals... i visualitzar els documents amb l'efecte "passa pàgina"; la *Producció Audiovisual*; i també es va confeccionar una secció específica per fer difusió d'una de les activitats de participació ciutadana més emblemàtiques de l'arxiu i que compta amb una gran projecció social: *El Grup d'Amics de l'Arxiu*. Evidentment, la implementació d'aquests nous serveis i de noves seccions va afavorir l'increment de les consultes ciutadanes, que van assolir una mitjana de 23.300 visites anuals, que implica un augment del 200% en relació al període anterior.

Aquests darrers anys hem continuat millorant el web de l'arxiu amb nous continguts i noves propostes adreçades a la ciutadania. Durant el període de la pandèmia

es van crear noves seccions i nous projectes arxivístics amb la idea d'interactuar amb la ciutadania i de crear sinèrgies de treball: *L'escrivà del segle XXI*, *les Micro-històries...* I més recentment s'ha incorporat una nova secció amb el nom *Interseccionalitat i arxius: un programa i quatre projectes* que, entre altres objectius, pretén identificar i recuperar fons documentals vinculats a col·lectius silenciats i vol aconseguir que el tractament documental sigui respectuós amb les diferents identitats i sensibilitats de la nostra comunitat.

Com a conseqüència de les darreres incorporacions, s'ha hagut de fer una reestructuració important de la pàgina web, que s'ha organitzat en cinc àrees comunicatives: la *Informació General*, *Els Fons*, *La Funció Social del SAMLM*, *Difusió i Publicacions*, i *La Carpeta de l'Arxiu*. A cadascuna d'aquestes àrees hi trobareu diverses seccions que contenen un munt d'informació i documents relacionats amb el patrimoni documental de Lloret de Mar. Segons ens indiquen les darreres estadístiques, la mitjana de consultes d'aquests últims anys supera les 25.300 visites anuals, amb algunes puntes que arriben a les 30.000 visites de l'any 2017 i les 28.000 del 2018. A partir d'aquestes dades, cal tenir ben present que la pàgina web de l'arxiu s'ha convertit en un punt de referència per a qualsevol persona que vulgui consultar informació relacionada amb el patrimoni documental del nostre municipi.

No obstant això, som ben conscients que encara s'han de perfeccionar molts aspectes: millorar la qualitat de la informació, incrementar el nombre de documents accessibles a la xarxa, afinar els cercadors, vincular-hi documentació de caràcter administratiu... Sens dubte, són nous objectius que haurem d'afrontar durant els anys vinents. En qualsevol cas, cal tenir present que el futur dels arxius passa pel desenvolupament de plataformes i portals webs que siguin capaços d'oferir a la ciutadania els serveis i els documents que necessita, perquè la concepció dels arxius com un espai empolgat, tancat i reservat, ja ha passat a la història.

Accés als documents i a la informació

1a. Les consultes

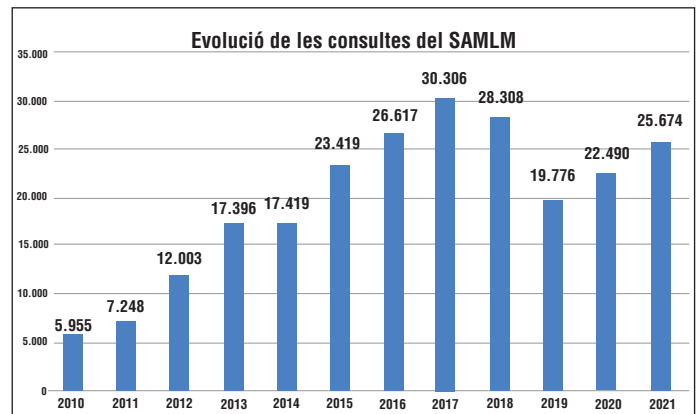
Tal com comentàvem a l'anterior *Sesmond*, l'any 2020 va ser el de l'arribada de la pandèmia de la Covid-19, del confinament domiciliari i de la paralització econòmica. Doncs bé, el 2021 ha esdevingut l'any de la recuperació, amb una voluntat de tornar a fer vida "normal" malgrat la presència i l'afectació, en més o menys grau, de la pandèmia.

Tal com es pot veure en el quadre adjunt (Consultes, préstecs i usuaris en el període 2010-2021), podem apreciar una recuperació de la interacció dels usuaris amb l'arxiu. Aquesta recuperació es manifesta amb el total de consultes efectuades al llarg de l'any, la major dels tres darrers exercicis.

El més destacable de les xifres que us presentem en el quadre és que per primer cop d'ençà que en fem l'estadística el nombre d'usuaris particulars a l'arxiu supera el d'usuaris interns de l'Ajuntament. Això ho entenem a partir de dues variables.

La primera és l'intent de fer vida normal per part de la ciutadania amb la conseqüent recuperació econòmica. Com hem esmentat altres anys entenem les consultes externes com un baròmetre de l'activitat econòmica. Si bé hi ha consultes estretament relacionades amb l'obertura de nous negocis, enguany hem vist com molts usuaris cercaven informació de cases a les urbanitzacions que havien deixat de construir-se per la crisi del 2008, i ara compraven i reprenien obres no acabades. Creiem que el fenomen de cercar cases amb jardí i la possibilitat que ofereix el teletreball ha estat determinant per l'increment de consultes particulars.

La segona variable ve determinada per l'ús dels funcionaris de l'Ajuntament dels expedients electrònics. L'administració electrònica ja és una realitat. La capacitat de cercar els antecedents més immediats directament en el programari de confecció d'expedients genera una necessitat menor d'interacció amb l'arxiu. És evident que l'arxiu d'expedients digitalitzats que tenen les unitats administratives també hi ajuda. Per a més referències podeu observar la taula de reproduccions.

Finalment ens agradaria fer esment del fort increment de les consultes virtuals. A l'arxiu diferenciem tres tipus de consultes. Un de caràcter tècnic, relacionat amb la cerca d'antecedents administratius, com seria la llicència d'una botiga o els plànols d'una casa. Un segon tipus de consulta és el que anomenem històrica, relacionat amb la recerca d'allò que els historiadors anomenen fonts primàries, com seria la recerca de documents de fons patrimonials (familiars), la consulta de padrons d'habitants o de llibres del Ple Municipal. El tercer bloc de consultes és el generalista. Un exemple seria les fotografies que es penjen a les xarxes socials.

Val a dir que s'han fet molts esforços per a proveir d'informació de qualitat i recursos el web. Aquest esforç s'ha vist recompensat amb un increment substancial de les consultes virtuals d'estudiosos a través de les eines que l'arxiu posa a l'abast de tothom en el web.

1b. Els préstecs

Com en els darrers anys, hem seguit amb la política de limitar al màxim els préstecs a les unitats administratives. Per tercer any hem mantingut els préstecs de documentació a zero expedients, garantint la custòdia de la documentació en les millors condicions.

1c. Les reproduccions

Les reproduccions estan estretament relacionades amb els préstecs de documentació. Com s'ha explicat en els darrers números del *Sesmond* es va establir una política de substitució

Consultes, préstecs i usuaris en el període 2010-2021

Any	Particulars			Administratives			Total	
	Virtuals	Presencials		Usuaris	Consultes	Préstecs	Usuaris	Consultes
	Consultes	Usuaris	Consultes					
2010	1.599	285	1.136	1.845	3.220	1.255	2.130	5.955
2011	3.077	362	1.429	1.581	2.742	1.137	1.943	7.248
2012	8.276	457	1.655	1.362	2.072	984	1.819	12.003
2013	14.103	457	1.537	1.482	1.756	940	1.939	17.396
2014	14.490	441	1.378	1.025	1.551	646	1.466	17.419
2015	21.062	281	1.162	1.162	1.655	714	1.443	23.419
2016	24.084	348	843	923	1.690	423	1.240	26.617
2017	27.715	443	1.276	683	1.315	137	1.271	30.306
2018	25.903	397	1.158	635	1.247	2	1.032	28.308
2019	18.456	292	723	352	597	0	644	19.776
2020	21.051	256	786	305	653	0	561	22.490
2021	23.784	343	1.282	309	608	0	617	25.674

de préstecs per expedients digitalitzats. Encara que en un inici va representar un sobreesforç per al personal de l'arxiu, actualment disposem d'un arxiu digital d'expedients administratius que afavoreix la preservació dels suports originals —ja siguin en paper, pergami, audiovisual...— i en facilita la seva difusió a través del web i de les xarxes socials; a més, capacita els usuaris per a la reutilització de la informació i de la documentació. Arribats a aquest punt portem més de 180.000 documents digitalitzats.

Quadre de reproduccions	2017	2018	2019	2020	2021
Documents textuais	14.269	43.307	27.636	16.051	16.532
Imatges	357	433	169	191	340
Documents audiovisuals	21	148	226	3	2
Cartografia i plànols	1.135	3.283	2.242	1.826	1.520
TOTAL	15.782	47.171	30.273	18.071	18.394

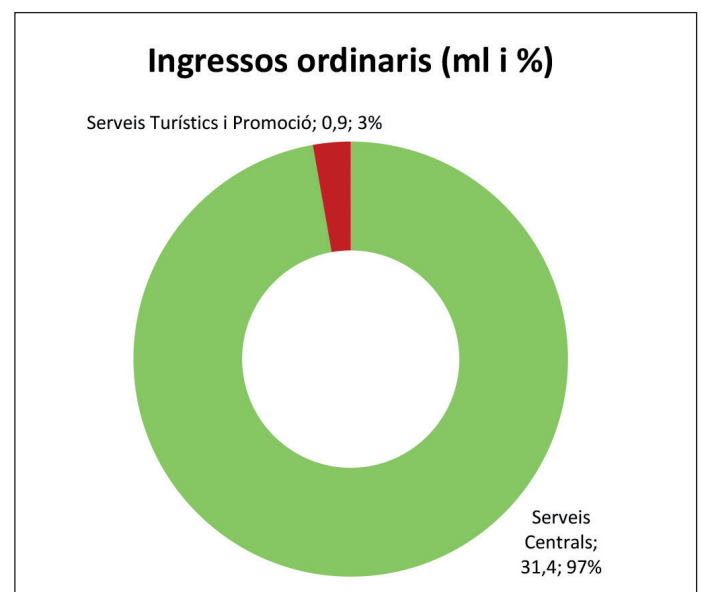
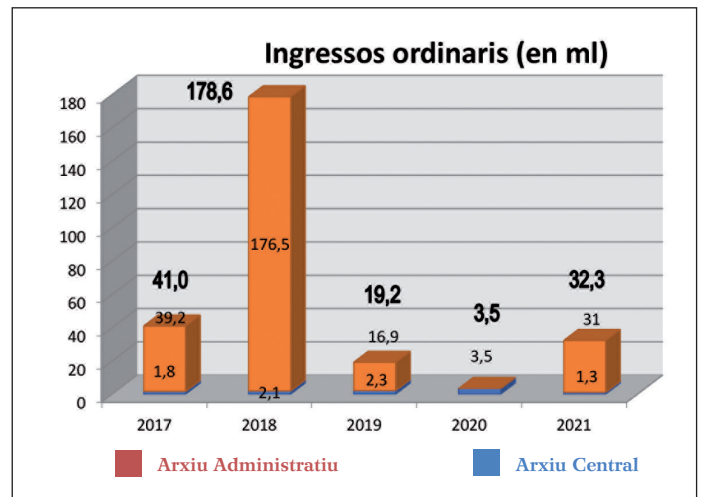
2. Els ingressos documentals

2a. Els ingressos ordinaris

Durant aquest any les transferències documentals han recuperat un dinamisme que havien perdut l'any anterior. La quantitat de metres lineals transferits s'ha multiplicat per 10 i ha tornat a la mitjana del període 2016-2017. Aquest fet és encara més notable si tenim en compte que el dipòsit 6 de l'Arxiu Administratiu encara està pendent de la reforma projectada fa uns anys. Aquestes transferències han estat possibles, fonamentalment, per l'activitat desenvolupada en el marc dels procediments d'avaluació i eliminació documental endegats durant l'exercici. D'altra banda, cal pensar que el nombre de metres lineals s'anirà reduint progressivament al llarg dels anys a mesura que la implantació de l'administració electrònica es consolidi. En un futur no gaire llunyà haurem de fer servir altres variables, com ara el nombre d'expedients o la quantitat de registres, més que no pas els metres lineals, per saber quanta documentació s'ha transferit dels arxius d'oficina al Servei d'Arxiu.

La xifra global de documentació transferida ascendeix als 32,30 metres lineals, gairebé tots provinents de l'àrea de Serveis Centrals i de Planificació. On també es pot veure aquest increment és en el nombre de registres que han entrar a l'inventari general, tot passant de 282.549 registres a 296.623, és a dir, una pujada de 14.074, gairebé el triple de l'augment de l'any anterior.

Ingressos ordinaris 2021			
Àrea	Metres lineals	Metres lineals	Percentatge
100.100 SERVEIS CENTRALS I DE PLANIFICACIÓ			
111 Serveis Jurídics / Unitat Jurídica	6,0		
121 Serveis Econòmics / Tresoreria	0,1		
130 Organització i Recursos Humans	7,9		
140 Arxiu i Gestió Documental	0,7		
160 Oficina d'Informació i Atenció Ciutadana	16,7	31,04	9,7,0
100.600 SERVEIS TURÍSTICS I DE PROMOCIÓ DE LA CIUTAT			
610 Turisme	0,9	0,9	6,0
Total		3,23	10,00

2b. Els ingressos extraordinaris

L'entrada de 44 ingressos documentals extraordinaris se situa en la mitjana habitual dels darrers anys. Tot i que, en general, es tracta de fons documentals personals de poc volum, cal destacar l'arribada d'una gran quantitat de documentació en suport fotogràfic i audiovisual, especialment petites col·leccions familiars. Alguns d'aquests ingressos tenen un volum més gran, com el centenar de filmacions en format bobina dels anys 1980 a 1990, producte de l'activitat d'Isidor Llorca, aportades per Josep Marés i Carbó. També cal destacar el fons Mas Fotògrafs, aportat per August Mas i Llibre, que inclou imatges i filmacions de Francesc Mas i Ruhí, pioner a Lloret i inspirador de la carrera de l'August. L'August ha estat tota una referència de l'activitat fotogràfica professional a la vila durant la segona meitat del segle xx, i ara tenim l'oportunitat, gràcies a aquesta cessió, de conèixer-ne millor l'obra i els impulsos creatius.

Altres fons interessants fan referència a l'Esbart Dansaire de Lloret de Mar (Antoni Garcia) o la poc coneguda *Sociedad de Aguas Mina Melitrons* —cedit pels germans Juli i Maria Antònia Poch i Oliva—, activa, com altres de similars, a la nostra vila abans de la construcció de l'actual sistema d'abastament d'aigua potable a partir de la primera meitat de la dècada de 1960. També ens ha arribat el fons personal de la ballarina i professora de dansa Sara Díaz, arrelada a Lloret ja fa més de quaranta anys.

Finalitzarem parlant d'una nova arribada del fons documental de l'Obreria de Santa Cristina i també de la documentació aportada per Josep Valls i Puigvert. En el primer cas es tracta de documentació compresa entre 1900 i 1980, principalment, amb una destacada col·lecció de fotografies, postals i recull de premsa sobre l'ermita, que ve a completar el fons de l'entitat, ingressat al SAMLM el 2016. El segon cas es refereix a un petit fons documental que ens descobreix fragments de les vides de les persones LGBTQ+ a Lloret entre 1975 i 1995. Josep Valls Puigvert va ser un dels pioners a Catalunya en l'obertura de bars dedicats específicament a aquest col·lectiu. Aquest ingrés contribueix de manera important a recuperar les veus silenciades d'una comunitat tradicionalment perseguida i maltractada que reclama una presència igualitària també en el món dels arxius.

CEDENT / DONANT		DOCUMENTACIÓ INGRESSADA
ARPÍ i MONTERO	Josep Maria	Fons fotogràfic
ARXIU MUNICIPAL DE TOSSA DE MAR / MORÉ	David	Biblioteca auxiliar i material de difusió
AUSTRICH i COMAS	Montserrat	Fons audiovisual
AUSTRICH i MARTELL	Darwin	Fons documental
BASSA i PASQUAL	Jaume	Hemeroteca local
BERNAT i MONTERO / PANÉ i PLANET	Maria Cristina / Cristina	Filmacions diverses Josep Bernat i Montero
BOSCH i UTSET	Maria	Fons fotogràfic
CALPE i CALLS	Josep	Hemeroteca local
CARBONELL i GONZÀLEZ	Carles	Fons documental
COMAS i MORÉ	Maria Assumpció	Fons audiovisual
DABAN i MASSANA	Joaquim	Fons documental i maquinari
DEINÓ	Ricard	Hemeroteca local
DÍAZ BEGOÑA	Sara	Fons documental
DOMÈNECH i MONER	Joan	Hemeroteca local
DURALL i SERRA	Joaquim	Documentació investigació genealògica
FERRANDIS i ESCOBEDO	Montserrat	Biblioteca auxiliar
FIGUERAS i CAPDEVILA	Narcís	Hemeroteca local
FRIGOLA i BOSCH	Arseni	Fons fotogràfic i material de difusió
GARCIA i GARCIA	Antoni	Fons documental Esbart Dansaire de Lloret
GILI i AUSTRICH	Jordi	Fons audiovisual
LLORCA i RIERA	Isidor	Fons audiovisual i maquinari
MACIÀ i ALDRICH	Carles	Documentació investigació arxius

MARÈS i ARBÓ	Josep	Fons audiovisual Isidor Llorca
MARTÍNEZ i PLANAS	Jordi	Fons documental i fotogràfic
MAS i LLIBRE	August	Fons documental, audiovisual i fotogràfic
MONTFULLEDA i CARRERAS	Maria Dolors	Fons fotogràfic
MORET i ABRIL	Jaume	Fons fotogràfic i col·leccions
OBRERIA DE SANTA CRISTINA / Frigola i Bosch	Arseni	Fons documental i fotogràfic
ONTAÑÓN CASTILLO	Santiago	Biblioteca auxiliar
ORRI	Xavier	Material de difusió i documentació diversa
POCH i OLIVA	Juli i Maria Antònia	Fons documental Sociedad de Aguas Mina Melitrons
PUJÓS i TRESSERRAS	Salvador	Material de difusió
REIXACH i GARCIA	Fermí	Fons documental
RIERA i BONAVIA	Maria	Fons documental
SAGARÓ i PLANIOL	Montserrat	Fons audiovisual
SALVATELLA i FERRANDO	Antoni	Fons audiovisual
SANTAMARIA i GUIRADO	Rosa Maria	Material de difusió
SOLIGUER i MAS	Jordi	Biblioteca auxiliar
TECLES SÁNCHEZ	Juan	Biblioteca auxiliar
TORRELLAS i BUIXEDA	Maria Mercè	Biblioteca auxiliar
TORROELLA i CODINA	Maria	Fons fotogràfic
VALLS i PUIGVERT	Josep	Fons documental i fotogràfic

2c. Avaluació documental

El 2021 es van reprendre els processos d'eliminació de documentació. Un dels reptes de l'arxivística és la gestió de l'espai, que malauradament és finit. Els dipòsits de l'arxiu estan plens de documentació i és necessària una política activa que permeti destriar la informació redundant d'aquella que és vital per al bon funcionament tan de l'administració com dels ciutadans.

Amb aquesta finalitat s'han executat cinc processos d'eliminació de documentació; i hem pogut alliberar un total d'11,2 metres lineals que ens permetran ingressar noves transferències.

El SAMLM posa a disposició de la ciutadania el Llibre registre d'eliminacions en el web de l'arxiu. En aquest llibre es detalla totes les dades relacionades amb cadascuna de les eliminacions realitzades per aquest Servei d'Arxiu. Hi podeu accedir en el web del SAMLM dins de l'apartat *Informació General / Registre d'eliminació de documents*.

3. Tractament i protecció del patrimoni documental

El Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar ha portat a terme durant el passat exercici el processat i tractament dels següents ingressos documentals:

CODI DE FONTS	FONTS	TRACTAMENT REALITZAT
100.000	AJUNTAMENT DE LLORET MAR	Neteja, identificació, descripció, instal·lació i digitalització parcial de documentació en diferents formats provinents dels ingressos ordinaris de les diferents àrees i seccions municipals i d'ingressos extraordinaris de petit volum.
301.000	HOSPITAL MUNICIPAL DE LLORET DE MAR	Identificació i classificació de documentació en diferents formats provinent de l'ingrés 2020/014.
509.000	FAURIA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/013.
510.000	MARTÍNEZ - PLANAS	Identificació, descripció i instal·lació de documentació en diferents formats provinent de l'ingrés 2020/004 (fase 2).
514.000	PARÉS - MACIÀ	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/046.
522.000	MAS - LLIBRE	Identificació, descripció i instal·lació de documentació en diversos formats provinent de l'ingrés 2018/026 (fase 3).
523.000	JUANOLA - SAGARÓ	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/046.
529.000	FERNÁNDEZ - BANCELLS	Identificació, descripció i instal·lació de documentació en diversos formats provinent de l'ingrés 2018/070 (fase 3).
599.007	CARBONELL - JORDI	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/020.
599.015	FRIGOLA - ROCA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/031.
599.017	AUSTRICH - MARTELL	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/018.
599.021	PI - PLANELLS	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/065.
599.027	MAGÍ - MONTFULLEDA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/006.
599.028	BOSCH - UTSET	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/025.
607.000	JOAN DOMÈNECH i MONER	Identificació, descripció i instal·lació de biblioteca auxiliar i hemeroteca local provinent de l'ingrés 2021/027.
608.000	MARIA ASSUMPCIÓ COMAS i MORÉ	Identificació, descripció i instal·lació de fons fotogràfic i filmacions provinents de l'ingrés 2021/013.
619.000	ANTONI SALVATELLA i FERRANDO	Identificació, descripció, digitalització i instal·lació de fons de filmacions provinents dels ingressos 2019/062 i 2021/039.

620.000	ISIDOR LLORCA i RIERA - TV LLORET	Identificació, descripció i instal·lació de documentació, filmacions i maquinari audiovisual provinent dels ingressos 2019/028 i 029 i 2020/040.
627.000	FELICIÀ SERRA i MONT	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/019.
633.000	RICARD GIRÓ	Identificació, descripció, digitalització i instal·lació de fons d'imatges en suport placa de vidre provinent de l'ingrés 2018/005.
699.028	JOSEP VALLS i ROCA (a) BAMBI	Identificació, descripció, digitalització i instal·lació d'imatges provinents de l'ingrés 2016/002 (fase 5).
699.029	SANTI MORET i ABRIL	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/015.
699.036	JOAQUIM DABAN i MASSANA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació, maquinari, biblioteca auxiliar i material de difusió provinents de l'ingrés 2021/028.
699.079	JOAQUIM DURALL i SERRA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/035.
699.094	JOSEP MARIA ARPÍ i MONTERO	Identificació, descripció i instal·lació de fons fotogràfic provinent de l'ingrés 2021/038.
699.098	MARIA CARME LORENZO i ALDRICH	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/007.
699.114	ROSA MARIA SANTAMARIA i GUIRADO	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/043.
699.132	XAVIER ORRI	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/001.
699.133	JOSEP VALLS i PUIGVERT	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/008.
699.134	PERE RIERA i GIRALT	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/032.
699.135	FERMÍ REIXACH i GARCIA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2021/034.
703.000	CONFRARIA DE PESCADORS	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/054 i 2021/052.
705.000	CAMBRA AGRÀRIA	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/052.
725.000	URBANITZACIÓ COLL DE LLOP	Identificació, descripció i instal·lació de documentació provinent de l'ingrés 2020/011.
799.015	ESBART DANSAIRE LLORETENC	Identificació, descripció i instal·lació de documentació en suports diversos provinent de l'ingrés 2021/016.
803.000	EDITORIAL EFADÓS - L'ABANS DE LLORET DE MAR	Identificació, descripció i instal·lació de diversos fons familiars provinent de l'ingrés 2007/038 (fase 5).
806.000	AUTOCARS MAS SL	Identificació, descripció i instal·lació de documentació en diversos formats provinent de l'ingrés 2019/038 (fase 2).

4. Activitats i difusió

4a. Activitats desenvolupades pel SAMLM

Microhistòries de Lloret

Durant el 2021 s'han continuat publicant relats i petites històries sota el títol de *Microhistòries de Lloret*, publicacions de petit format, elaborades per ciutadans i investigadors que recullen episodis del passat de la nostra vila. És un exemple de participació ciutadana que ha permès recuperar cròniques ben interessants relacionades amb temes com el contraban, les mines i fonts d'aigua, els hipogeus del cementiri, el període de la Guerra Civil i la postguerra o els orígens de l'oci LGTBQ+ a Lloret.

El SAMLM a l'exposició *Lloret, zona agrícola km 0*

L'Associació Recull Rural i Artesà de Lloret de Mar (RRALL), amb el suport de la unitat de Patrimoni Cultural de l'Ajuntament de Lloret de Mar i l'assessorament del SAMLM, va inaugurar al mes de gener l'exposició *Lloret, zona agrícola km 0* al mas de Can Saragossa. L'exposició posa en relleu i a l'abast del públic el passat agrícola de Lloret i compta amb imatges provinents de diferents fons custodiats per l'arxiu.

Vidas enterradas al Teatre de Lloret

Amb motiu de la programació al Teatre de Lloret de l'obra *Vidas enterradas*, que recull la vida i la mort de persones assassinades durant la Guerra Civil i el franquisme, el SAMLM va presentar a les seves xarxes socials una selecció de documents relacionats amb la guerra i l'exili amb l'objectiu de fer difusió de l'obra de teatre i, alhora, donar a conèixer la documentació d'aquest període.

El document del dia

El document del dia és una iniciativa promoguda per l'Associació d'Arxivers de Catalunya amb l'objectiu de donar a conèixer a les xarxes socials el patrimoni documental dels arxius. El mes de febrer el servei d'arxiu es va sumar a la proposta amb dues publicacions relacionades amb la revolta dels Joseps.

Udjat, l'exotisme de l'antic Egipte

Exposició organitzada pel Museu Etnològic i de Cultures del Món de Barcelona i que presenta un recorregut per l'antic Egipte. L'exposició ofereix una mostra de les nombroses empremtes que la civilització egípcia ha deixat a casa nostra. El SAMLM hi va participar amb diferents imatges de la

Imatge d'una de les microhistòries de Lloret de Mar elaborades per ciutadans i investigadors.

Procedència: SAMLM.

Casa Pujol i Conill, coneguda com *La Casa Egípcia*, obra de l'arquitecte Josep Vilaseca.

El Dia Internacional de la Dona al SAMLM

Presentació, amb motiu de la commemoració del Dia Internacional de la Dona, a la sala d'actes de l'Ajuntament de Lloret de Mar de *La dona als arxius*, primer de quatre projectes agrupats amb el títol *Interseccionalitat i arxius. Un programa i quatre projectes*. L'acte es va retransmetre a través de Nova Ràdio Lloret i va comptar amb la col·laboració i participació de la regidoria d'Igualtat i de l'Associació de Dones l'Aurora.

El SAMLM a l'*Arxiruta*

El mes d'abril el SAMLM va ser protagonista de l'*Arxiruta*, una secció de la Dada, el diari digital de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents de Catalunya, que apropa i dona a conèixer les dependències i la feina que es porta a terme a diferents arxius catalans. A Lloret en Sergi Borralló Llauredó va entrevistar el cap de servei d'arxiu, Joaquim Daban i Massana.

Els arxius en clau femenina

Juntament amb altres arxius de les comarques de Girona, el SAMLM apareixia al mes d'abril a *El Punt Avui*. A l'article, la Gemma Busquets, informava sobre la tasca que duen a terme diferents arxius amb l'objectiu de visibilitzar la memòria de les dones. En el cas del SAMLM destaca que treballa fa mesos amb l'objectiu de recuperar diferents relats de dones pioneres de la societat lloretenca: esportistes, universitàries, empresàries del món turístic...

El SAMLM amb l'OPATL

A l'abril el SAMLM va participar juntament amb més de 35 professionals del món dels arxius, les televisions i la gestió del patrimoni audiovisual a la reunió anual de l'Observatori Permanent d'Arxius i Televisions Locals (OPATL). A la trobada es va presentar el cens d'arxius de televisions locals, es va mostrar la proposta de formació per a un futur postgrau en Gestió de Documents Sonors i Audiovisuals i es va parlar sobre les properes Jornades de Patrimoni Sonor i Audiovisual.

Congrés d'Arxivística i Gestió de Documents de Catalunya

El SAMLM va participar en el 18è Congrés d'Arxivística i Gestió de Documents de Catalunya que organitza l'Associació d'Arxivers Gestors Documentals de Catalunya i que porta per títol *El Preu de l'Ambició. Arxius, Govern de la Dada i Confiança Social*. Amb més de 350 persones inscrites, la trobada d'arxivers i arxiveres de Catalunya té com a objectiu analitzar i debatre sobre les funcions essencials de l'arxivística i la gestió documental —avaluació, descripció, classificació, preservació...— en el marc del seu procés d'adaptació als entorns d'informació datificats, tan pel que fa a la creació i gestió com a la seva explotació —difusió, reutilització...—.

La Setmana Internacional dels Arxius al SAMLM

El mes de juny els arxius tenim un data assenyalada al calendari, la Setmana Internacional dels Arxius. Amb motiu d'aquesta commemoració, i durant tota la setmana, el SAMLM va presentar el nou número del butlletí *Sesmond* amb gravacions dels autors que van explicar breument els seus articles, un nou format de presentació que va comptar amb un bon nombre de visualitzacions i visites.

En el mateix context de la Setmana Internacional dels Arxius, el SAMLM apareix al mapa geolocalitzat amb altres arxius que custodien fons documentals relacionats amb les dones.

Participació a l'exposició *L'arxiu de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya*

L'associació Arxivers Sense Fronteres va estrenar, amb motiu del Dia Internacional dels Arxius, l'exposició virtual: *Arxiu de la Societat de Beneficència de Naturals de Catalunya*. El SAMLM hi va col·laborar amb diferents documents i imatges que provenen del fons Guinart – Ball-Illatines – Xiberta, del fons Macià i del fons Fàbregas.

Arxius LGTBIQ+

El SAMLM es va adherir a la campanya impulsada pels arxius catalans amb l'objectiu de reivindicar la diversitat i l'orgull LGTBIQ+. D'una banda, es va donar més visibilitat al col·lectiu a través de la difusió de diferents documents; i de l'altra, es van publicar quatre microhistòries que van permetre recollir i conservar el testimoni d'alguns dels protagonistes.

El SAMLM a Sa Caleta

Des dels departaments de Promoció Econòmica i Medi Ambient es va prendre la iniciativa de dignificar i embellir Sa Caleta; i des del SAMLM, per decorar les portes de les casetes de Sa Caleta, es va col·laborar amb l'aportació de fotografies de diferents fons documentals que mostraven imatges dels homes i dones que foren protagonistes d'aquell indret.

Trobada Obres 2021

Coincidint amb la Festa Major, a la Plaça del Pi de Santa Cristina i durant la trobada anual de la comissió d'obres, es va projectar el muntatge audiovisual *Entre llops de mar i sirenes. El llegat cinematogràfic d'Ernest Adler*. Muntatge realitzat pel SAMLM amb motiu del Dia del Patrimoni Audiovisual de 2020.

Presentació del llibre *Agustí M. Vilà i Galí. Un navegant de terra ferma*

Coincidint amb els actes de la Festa Major de Santa Cristina, el dijous 29 de juliol al pati de l'Erol de la Rectoria, es va dur a terme l'acte de presentació del llibre *Agustí M. Vilà i Galí. Un navegant de terra ferma*, de Joan Domènech i Moner. L'autor va realitzar aquest estudi biogràfic de qui fou estudiós i figura rellevant de la societat lloretenca. La presentació va anar a càrrec de l'historiador Mario Zucchitello i va comptar amb la participació de la regidora de l'arxiu, Ana Garcia-Castany, i de l'alcalde de Lloret de Mar, Jaume Dulsat.

El SAMLM i la tornada a l'escola

Coincidint amb l'inici del curs escolar, el SAMLM va fer difusió dels diferents fons documentals vinculats al món educatiu. Es

Acte de presentació del llibre *Agustí M. Vilà i Galí. Un navegant de terra ferma* de Joan Domènech i Moner.

Procedència: SAMLM.

van compartir imatges escolars, dossiers d'alumnes, quaderns dels professors, que procedien de diferents fons: de Mossèn Pere Torrent i Crous, de Maria Àngels Alemany i Boris i de Jesús Pau i Soler.

Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual 2021: la teva finestra al món

L'edició d'enguany del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual va comptar amb la projecció de la filmació *Platges, les de Lloret*, de Francesc Mas i Ruhí (1911 – 1997) i també es va formalitzar la cessió del Fons Mas Fotògrafs per part del seu fill, August Mas i Llibre.

El SAMLM aprofita aquest dia per a donar a conèixer la documentació audiovisual que conservem als nostres dipòsits i per explicar quines són les tècniques i les condicions més adients per a la seva conservació.

La maleta. Documents i relats de la migració

El SAMLM i la secció de Serveis Socials Especialitzats del departament de Benestar i Família de l'Ajuntament de Lloret de Mar van presentar a la Sala Polivalent de l'arxiu el projecte *La Maleta. Documents i relats de la migració* als membres de diferents associacions, entitats i comunitats de la vila de Lloret. Una trobada amb els tècnics i responsables d'impulsar el projecte per tal de donar a conèixer els objectius i per fer-los-en partícips.

A través dels records i de la documentació de les persones migrades es pretén construir un relat conjunt del passat, del present i del futur del nostre municipi que posi de relleu que el fenomen migratori forma part de la singularitat humana, i que reconegui la migració com un valor fonamental en la memòria col·lectiva.

Els arxius tenen el compromís social de conservar una memòria plural i d'assegurar la custòdia de fons documentals que siguin representatius de les activitats impulsades per tots els col·lectius.

Conferència *I tot segueix igual*

La regidoria d'Igualtat va organitzar i coordinar un seguit d'activitats amb motiu del Dia Internacional per a l'eliminació de la violència envers les dones, que es commemora el 25 de novembre. L'arxiu va col·laborar en la conferència, a càrrec de la historiadora i col·laboradora del SAMLM Montse Sala i Vila,

Acte de presentació al Teatre de Lloret de la filmació *Platges, les de Lloret*, de Francesc Mas i Ruhí.

Procedència: SAMLM.

Reunió amb entitats pel projecte *La Maleta. Documents i relats de la migració*.
Procedència: SAMLM.

que amb el títol *I tot segueix igual. violència masclista a la 2a meitat del segle XIX*, va exposar diversos casos de violència masclista contra dones lloretenques que es van produir a finals del segle XIX.

El SAMLM a les IX jornades d'Arxivers Sense Fronteres

El SAMLM va participar al mes de desembre a la taula *Arxius per la Diversitat* organitzada per Arxivers sense Fronteres dins de les IX jornades organitzades per aquesta entitat. Durant la seva intervenció, en Joaquim Daban, cap del SAMLM, va explicar la funció social dels arxius i el projecte *Interseccionalitat i arxius*, que pretén donar visibilitat a col·lectius silenciats: la dona, els migrants i les minories afectivosexuals i de gènere. En Jordi Padilla, tècnic del SAMLM, va presentar el seu treball *Memoria DASG: archivos desviados, archivos del poder*.

També van participar a la taula Gustavo Meoño investigador de l'Arxiu Històric de la Policia Nacional de Guatemala, Javier Fernández Galeano, historiador, antropòleg i investigador de la temàtica *queer* i Magda Costa, documentalista i responsable del centre de documentació del Casal Lambda. La taula, moderada per en Xavier Orri, del SAMLM, buscava valorar el paper que tenen els arxius en la visibilització de les minories afectivosexuals i de gènere així com el paper que tenen els arxius en la construcció d'aquest nou patrimoni documental.

Visites de centres educatius i formatius

Després de gairebé dos anys d'aturada forçosa com a conseqüència de les restriccions ocasionades per la pandèmia de la COVID-19, el mes de novembre de 2021 es van reprendre les visites guiades a les instal·lacions del nostre servei d'arxiu.

Com a novetat, en col·laboració amb l'Institut Escola Lloret, es va contemplar la possibilitat de treballar les fonts primàries

Conferència *I tot segueix igual. Violència masclista a la segona meitat del segle XIX*, a càrrec de Montse Sala i Vila.
Procedència: SAMLM.

i secundàries a través de diversos fils conductors relacionats amb la història local. L'equip del SAMLM, amb el professorat, va seleccionar quatre temes a tractar durant les sessions:

- L'arribada d'un torpede a la platja de Lloret l'any 1937.
- La relació dels lloretencs amb l'esclavatge al segle XVIII i XIX.
- El cinema a Lloret.
- La Torre Campderà i la història de la salut mental a la nostra vila.

Aquestes visites estan especialment pensades per incentivar l'ús de l'arxiu per part de l'alumnat a l'hora de fer treballs de síntesi o recerca. L'objectiu és apropar-ne el funcionament, sovint desconegut i, alhora, fomentar-ne l'ús. La participació activa i l'observació directa de documents originals permet desmitificar el concepte tancat dels arxius. Durant el recorregut es donen a conèixer les tasques principals que s'hi desenvolupen i les fases de tractament de la documentació. S'incideix especialment en les fonts primàries i les fonts secundàries com a elements clau per a començar un treball de recerca o de síntesi. Per a reforçar les explicacions els alumnes van poder consultar documents originals en diversos suports —manuscrits, fotografies, audiovisuals... — els quals completaven el relat històric.

D'altra banda, des de l'any 2020 l'alumnat dels cursos de l'Oficina de Català visita el SAMLM com una activitat complementària per incentivar la conversa tot descobrint el funcionament del nostre arxiu.

A banda de visitar les instal·lacions, se solen mostrar documents que generin curiositat i que, alhora, tinguin relació amb la realitat històrica i plural del nostre municipi. D'aquest manera es pretén fomentar la pràctica i la coneixença de noves paraules específiques que potser no s'utilitzen en un context quotidià. Els participants tenen l'oportunitat de veure documents relacionats amb les migracions del passat i establir analogies amb el present. Es treballa també l'evolució urbanística del municipi mitjançant la visualització de fotografies antigues que permeten entendre millor com és Lloret avui.

L'acollida d'aquest tipus de visites és molt satisfactòria ja que són una oportunitat per a poder practicar la llengua catalana en un context diferent al de l'aula.

Finalment, també cal esmentar la visita realitzada per alumnes de l'ESAGED a les dependències de l'arxiu, amb l'objectiu de conèixer de primera mà el funcionament del servei d'arxiu i per analitzar l'activitat que es du a terme a través de les xarxes socials.

Visita guiada a les instal·lacions del SAMLM dels alumnes de l'Oficina de Català de Lloret de Mar.
Procedència: SAMLM.

4b. Presència a la xarxa

El lloc web del SAMLM

Enguany hem efectuat una important remodelació del web del SAMLM. Amb la irrupció del nou projecte *Interseccionalitat i arxius* s'ha considerat que convenia redibuixar els anteriors apartats per tal que el web estigués estructurat amb més coherència.

S'han establert quatre grans apartats. El primer, *Informació general*, recull les dades de contacte, les notícies i la intrahistòria de l'arxiu així com la carta de serveis que ofereix.

El segon gran bloc, *Els fons*, és el que concentra la major part de consultes virtuals de l'arxiu. En aquest bloc hi destaquen, per una banda, les fitxes NODAC de tots els fons que custodia aquest arxiu municipal. D'altra banda, l'Arxiu en línia que juntament amb el dipòsit virtual posa a l'abast dels usuaris documentació digitalitzada. En aquest bloc, volem destacar la incorporació d'una nova llibreria del dipòsit virtual, on es recullen els llibres d'actes de la Junta de Govern Local. Aquest projecte ha comportat la digitalització dels esmentats llibres, la correcció i muntatge dels documents digitalitzats i la posterior incorporació en l'aplicatiu del web. El procés ha estat lent i costós pels esforços que implica, però creiem que ajudarà a millorar a complir els estàndards de transparència de l'Ajuntament i alhora facilitarà la feina als historiadors, que podran accedir a aquesta documentació d'una manera més còmoda i sense restriccions d'horaris o desplaçaments.

Captura de pantalla de l'apartat del dipòsit virtual de la web del SAMLM.

Procedència: SAMLM.

El tercer bloc l'hem anomenat *La funció social del SAMLM*. Aquest tercer bloc recull la voluntat de fer un trencament amb les dues ànimes que fins fa uns anys s'atorgava a un arxiu. La de conservar i preservar la documentació històrica; i la de gestionar la documentació administrativa. Actualment els arxius, a banda de conservar les seves funcions, han evolucionat per apropar-se al conjunt de la ciutadania, fruit de la seva evolució natural i de la inquietud per a donar servei. Les noves lleis de transparència per a facilitar l'accés de la informació pública així com un món que evoluciona i accepta les lluites de diversos col·lectius silenciats, posa l'arxiu com una part central en el debat i ens commina a recollir l'existència de les diverses identitats i sensibilitats de la comunitat.

Aquest apartat s'articula amb dues ànimes: la de la memòria i la de la relació amb la comunitat. En la memòria hi destaca el programa *Interseccionalitat i arxius*, l'apartat *Mirades d'ahir*, les microhistòries i l'apartat *La mirada ampliada*. Aquests apartats ens ajuden a conservar la memòria col·lectiva de tota la comunitat i són una alternativa a la memòria "oficial". La relació amb la comunitat l'articulem o bé d'un mode "institucional", amb projectes com *L'escrivà del segle XXI*, el Grup d'Amics de l'Arxiu i les visites organitzades a les dependències de l'arxiu; o bé d'una manera més espontània, més directa, amb les campanyes *Arxivem el moment* o la relació a través de les xarxes socials.

El quart bloc s'anomena *Difusió i publicacions*. És el lloc on mostrem les publicacions que porta a terme l'arxiu, ja sigui aquest butlletí, les col·leccions de llibres *Es Frares* o *Sa Caravera* o la producció audiovisual. La finalitat de les publicacions és fer difusió del ric patrimoni documental custodiat en aquest Servei d'Arxiu Municipal. És per això que hem considerat convenient afegir-hi l'apartat d'exposicions.

El cinquè bloc l'hem anomenat *La carpeta de l'arxiu*. Es podria entendre com el que anteriorment es coneixia com a gabinet de curiositats, un recull d'informació que pot ser útil per a aproximar-se a un primer estudi de Lloret. Hi apleguem la història, la toponímia i l'ononàstica del terme municipal, breus explicacions de documents que ens mostren com es vivia a Lloret. I finalment ens agradaria destacar un dels apartats amb més visites, les *Llegendes i tradicions*.

Enguany hem tingut un total de 30.148 visites en el web de l'Arxiu. Els apartats més consultats són: *Llegendes i tradicions*, amb 4.061 visites, *l'Arxiu en línia*, amb 2.921 visites, la *Descripció dels fons*, amb 2.896 visites, i les *Microhistòries*, amb 2.092 visites.

El canal de Youtube del SAMLM

L'any 2021 s'ha donat un nou impuls al canal de Youtube i aquest impuls s'ha vist recompensat amb el major increment de visites que ha tingut el canal. Hem passat de 7.598 visites l'any anterior, a 26.252 el 2021, i de 16.860 minuts visualitzats a 35.268 minuts.

Vista la bona acollida del canal de Youtube, enguany

s'ha considerat convenient generar tres noves llistes de reproducció.

- *Interseccionalitat*, que recull els vídeos confeccionats en relació al projecte *Interseccionalitat i arxius. Un programa i quatre projectes*.
- *Presentacions del Sesmond*: agrupa les breus presentacions que han fet els autors sobre els seus articles publicats al *Sesmond*.
- *Fons audiovisuals del SAMLM*: Aquest conjunt de vídeos neix amb la voluntat de mostrar al públic les diverses tècniques i problemàtiques que ens trobem a l'hora d'afrontar la preservació dels fons i com es conserven els diferents suports de la documentació.

Hi ha tres vídeos que destaquen per l'aflluència de públic que han tingut. El primer de tots, la *Visita de Maradona a Lloret*, el segon la nadala i, finalment, *Tot recordant Santa Cristina*.

El SAMLM a les xarxes socials

Les publicacions realitzades a les diferents xarxes del SAMLM: Facebook, Twitter i Instagram, es poden agrupar segons el tipus de suport i temàtica en quatre grans àrees:

- Secció web: on fem difusió i donem a conèixer una secció o apartat del web del SAMLM.
- Imatges: compartim i fem difusió de diferents imatges conservades als dipòsits del SAMLM.
- Notícies: publiquem informacions i novetats relacionades amb actes organitzats o amb participació de l'Arxiu. També donem a conèixer novetats relacionades amb el servei d'arxiu; ingressos, millores al web, presentacions...
- Vídeos: on compartim muntatges relacionats amb un esdeveniment, acte o temàtica, realitzat amb imatges dels fons que custodiem al servei d'arxiu.

Per a difondre i donar a conèixer la documentació conservada al SAMLM s'han creat seccions fixes que es comparteixen amb certa periodicitat, així com monogràfics dedicats a una temàtica concreta. Durant el 2021 en destaquem les següents:

- *L'Hemeroteca del SAMLM*, on s'ha fet difusió de les diferents capçaleres, diaris i revistes editats a Lloret.
- *Els pergamins del SAMLM*, que continua generant molta expectació, tan pel suport del document, el pergami, com pel contingut.
- *L'evolució de l'Arxiu*, on expliquem el camí que ha seguit l'arxiu municipal, del segle XII fins a l'actualitat.
- *Microhistòries de Lloret*, una secció que ha comptat amb molta acceptació i col·laboració ciutadana.
- *Coneixeu l'indret?*, on compartim imatges curioses on apareixen indrets que no han estat identificats i que, gràcies a la participació ciutadana, aconseguim situar-los.

- També hem continuïtat publicant les seccions de *L'Arxiu per dins*, del SAMLM & PRESS i, a l'estiu, la secció *Llegir a L'Estiu*. I entre els monogràfics destaquen: *Vidas Enterradas*, publicacions, durant una setmana, de documentació relacionada amb la Guerra Civil; i *Platges, les de Lloret*, que mostrava, a l'estiu, les imatges de diferents platges, cales i penya-segats del litoral lloretenc.

Facebook

El compte del SAMLM a Facebook té 3.501 seguidors. Segons les dades estadístiques que facilita el propi web, els perfils dels nostres seguidors es podrien classificar:

- Segons sexe: el 58% són dones, el 40% homes i el 2% no s'especifica.
- Segons edat: de 13 a 17 anys (1%), de 18 a 24 (1%), de 25 a 34 anys (11%), de 35 a 44 anys (25%), de 45 a 54 anys (28%), de 55 a 64 (20%) i més de 65 (14%).
- Segons procedència geogràfica: de Lloret hi ha 2.016 seguidors (56%), de Barcelona són 327 seguidors (10%), de Blanes hi ha 267 seguidors (8%), de Girona són 178 seguidors (5%) i de procedència diversa —resta de Catalunya, Europa i altres àrees— hi ha 713 seguidors (21%).

El nombre total de publicacions que hem compartit a Facebook durant el 2021 ascendeix a 465.

Twitter

El perfil del SAMLM a Twitter ha assolit, durant el 2021, els 1.607 seguidors i hem realitzat 1.956 piulades. Relacionat amb els seguidors, segons les dades facilitades per l'aplicació Twitter Analytics, el 50% són homes, un 49% dones i l'1% restant no especifica el sexe. Un 76% dels seguidors són catalans, un 21% espanyols i el 3% restant de diferents procedències: Andorra, Gran Bretanya, Estats Units, Mèxic, Alemanya...

El perfil ha rebut 355.220 visites, de les quals 14.110 han interactuat de diverses maneres, visualitzant, compartint o comentant un contingut publicat.

Instagram

Després de més de tres anys de presència del SAMLM a Instagram hem arribat als 1.327 seguidors i durant el 2021 el perfil ha rebut un total de 141.790 visites. D'aquest total, 38.651 han interactuat de diverses maneres, visualitzant, posant m'agrada o comentant un contingut publicat.

Les imatges són les protagonistes del contingut compartit a Instagram. En una mateixa publicació, amb la opció del carrusel d'imatges, podem publicar fins a 10 imatges.

El nombre total de publicacions durant l'any ha ascendit a 532.

Amb l'opció *Instagram Stories*, molt popular, podem penjar fotografies o vídeos ensenyant una acció que desapareixerà passades 24 hores. A través d'aquesta modalitat hem compartit 89 publicacions. Durant el 2021 Instagram ha activat la modalitat de compartir enllaços a través d'aquestes publicacions. Sovint, les *Stories* del SAMLM incorporen enllaços al web de l'arxiu. Amb IGTV tenim la possibilitat de penjar vídeos més llargs. A través d'IGTV hem compartit 20 vídeos durant el 2021.

5. El Grup d'Amics de l'Arxiu (GAA)

El 2021, com ja va passar el 2020 ha estat un any complicat pel que fa a les trobades setmanals amb el GAA. La pandèmia ha afectat de ple les sessions de treball. Però, no obstant això, el grup s'ha adaptat a les circumstàncies i a les mesures imposades per les autoritats i s'ha adequat perfectament a un *format híbrid* que combina les trobades virtuals i presencials, segons evolucionava la pandèmia i el nombre de contagis.

Així, de gener a octubre, les sessions de treball es van celebrar de manera virtual a través de la plataforma ZOOM, i a partir del 22 d'octubre de 2021, les trobades van reprendre el format presencial a la Sala Polivalent del SAMLM. Malauradament, però, el format presencial es va tornar a anul·lar a les portes de les festes de Nadal, com a conseqüència dels contagis ocasionats per la sisena onada.

Consultant el registre d'assistència del GAA durant el 2021 podem copsar com les sessions virtuals de gener a octubre comptaven amb una mitjana de 14 col·laboradors.

A partir d'octubre i en reprendre les sessions presencials el nombre de col·laboradors va pujar a 20 assistents, l'aforament màxim que ens podíem permetre a la Sala Polivalent, segons indicaven les mesures sanitàries.

Durant el 2021 el personal del SAMLM va organitzar dues sortides amb els Amics de l'Arxiu. La primera, a l'agost, la visita al Castell d'en Plaja, que amb motiu de la jornada de portes obertes i gràcies a les gestions de la Unitat de Patrimoni Cultural de l'Ajuntament de Lloret de Mar, va comptar amb 24 membres. La segona, a l'octubre, va ser una visita guiada a l'exposició *Lloret, zona agrícola km 0*, ubicada al mas de Can Saragossa. L'exposició està organitzada de manera conjunta per l'Associació Recull Rural i Artesà de Lloret de Mar i la unitat de Patrimoni Cultural de l'Ajuntament de Lloret de Mar i compta amb el suport del SAMLM. La visita va comptar amb dos guies de luxe, en Rafel Roig de Llobet, president del RRALL i membre del GAA i la guia professional Ana Peña. A la visita hi van assistir 22 persones.

El tradicional *Brindis de Nadal al SAMLM*, aquest any es va fer adaptant-nos a les restriccions anunciades per aturar la sisena onada. Els membres del GAA van ser convocats i rebuts pel personal del SAMLM; per l'alcalde, Jaume Dulsat; per la regidora del SAMLM, Ana García-Castany i altres regidors de l'equip de govern. Durant la trobada, a l'aire lliure i a l'exterior del carrer Josep Lluhí, van ser obsequiats amb un recordatori i amb la felicitació de Nadal.

El SAMLM agraeix a tots els membres del Grup d'Amics de l'Arxiu la seva tasca i la col·laboració desinteressada durant aquests catorze anys. Sens dubte, contribueixen a la preservació de la memòria de la nostra vila. Moltes gràcies, GAA!

Una de les sessions del Grup d'Amics de l'Arxiu, que el 2021 s'han pogut tornar a fer presencials a les instal·lacions del servei d'arxiu municipal.

Procedència: SAMLM.

Interseccionalitat i arxius. La Maleta. Documents i relats de la migració

Laura Bernà i Xavier Orri

Serveis Especialitzats d'Atenció Social i Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

Element gràfic que identifica el projecte "La maleta. Documents i relats de la migració".

Procedència: SAMLM. Autora: Marina Garcia.

L'any 2020 el Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar presentava el projecte *Interseccionalitat i arxius. Un programa i quatre projectes*, i donava a conèixer el primer projecte dedicat a la dona que portava per títol, *La Dona a l'Arxiu*.

Durant el darrer any, i de manera conjunta, el SAMLM i la secció de Serveis Especialitzats d'Atenció Social del Departament de Benestar i Família de l'Ajuntament de Lloret de Mar treballen en el segon projecte *La Maleta. Documents i relats de la migració*.

Amb aquest segon projecte, tornem a activar la funció social de l'arxiu, que permet acostar-nos al conjunt de la ciutadania d'una manera diferent, ens permet millorar diferents aspectes de la societat i reivindicar les diverses identitats i sensibilitats que existeixen al nostre municipi.

Durant les darreres dècades Lloret de Mar ha experimentat un fort augment de població a conseqüència de l'arribada massiva de persones procedents de diferents regions d'Espanya i d'altres països d'arreu del món. Actualment, el nostre municipi està format per un mosaic de més de 100 nacionalitats diferents que participen, d'una manera o altra, en la configuració de la nostra societat.

Lloret no es pot entendre sense els processos de migració experimentats al llarg de la seva història. Si ens remuntem a l'Edat Mitjana o a l'Època Moderna, trobem població que procedia de la península itàlica o de la regió gascona. Durant els segles XVIII, XIX i XX, ha estat la població lloretenca

la que va emprendre un procés migratori cap a terres americanes o a diferents països europeus per motius econòmics o polítics. I més recentment, a partir de la segona meitat del segle XX, el fenomen turístic ha propiciat un creixement espectacular en el nombre d'habitants per tal de poder impulsar i consolidar l'oferta turística de la nostra població.

La diversitat en el nostre municipi ha estat i és una realitat que ens defineix i ens caracteritza i així ho continuarà essent. Per aquest motiu es fa necessari recuperar, conservar i difondre la memòria d'aquelles persones migrades que, en major o menor mesura, han participat en la construcció i transformació de la nostra població.

Els arxius tenen el compromís social de conservar una memòria plural i d'assegurar la custòdia de fons documentals que siguin representatius de les activitats impulsades per tots els col·lectius.

És per això que, a través dels records i de la documentació de les persones migrades, es pretén construir un relat conjunt del passat, del present i del futur del nostre municipi que posi de relleu que el fenomen migratori forma part de la singularitat humana, i que reconegui la migració com un valor fonamental en la memòria col·lectiva.

Durant els darrers mesos s'han establert contactes i s'han dut a terme diferents entrevistes a persones actives a nivell associatiu, representats d'entitats i ciutadans en general. Han estat més de trenta entrevistes que es van iniciar el març de l'any 2021 i s'han allargat fins el febrer de l'any 2022. El projecte va comptar amb la col·laboració inicial de la tècnica de ciutadania Verónica Rincón que, juntament amb en Xavier Orri del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, van redactar els objectius i la finalitat del projecte i van iniciar la primera ronda d'entrevistes.

La incorporació de la Laura Bernà al projecte, nova tècnica de ciutadania en substitució de la Verónica Rincón, es va formalitzar amb una reunió a la Sala Polivalent del SAMLM amb membres de diferents associacions, entitats i comunitats de la vila, amb els tècnics i tècniques responsables d'impulsar el projecte per tal de donar a conèixer els objectius i fer-los-en partícips.

A l'hora de realitzar les entrevistes, aquestes es van agrupar en quatre grups segons la cronologia d'arribada. Aquesta cronologia ens ajudava a contextualitzar històricament els

Performance d'un grup de joves del servei *Tarda jove*, realitzada durant l'acte de presentació del projecte *La Maleta. Documents i relats de la migració* el dia 4 de maig de 2022 al Teatre de Lloret.

Procedència: SAMLM.

moviments migratoris i a buscar les característiques i el perquè de la migració:

- Persones arribades del sud d'Espanya (andalusos i extremerys) i del nord (gallecs) durant les dècades de 1940, 1950, 1960 i 1970.
- Les primeres arribades internacionals de la dècada de 1970 i 1980 que són, majoritàriament, homes procedents del Marroc, Gàmbia, Senegal, Argentina... i també europeus, alemanys i anglesos principalment.
- L'increment d'arribades de finals de la dècada de 1990 i principis del segle XXI amb gran diversitat d'origens i realitats.

Gràcies a les entrevistes i a les diferents rondes de contactes s'han localitzat 18 fons documentals d'associacions impulsades per persones procedents de diversos països com, Yaharinkaho —que centra la seva activitat en l'acollida de les dones africanes—, l'Asociación Cultural Cristiana de Lloret de Mar, l'Asociación Cultural de la Índia o l'Asociación ACINM (Asociación Cultural para la Integración de Mujeres y Niños) —que fomenten el coneixement de la seva cultura i tradicions—, l'Asociación cultural Julangel Bunda —que participa en projectes de cooperació internacional— o l'Asociación islàmica Essouna —que té un centre de culte islàmic a Lloret de Mar. A més a més, es té constància que l'Asociación Casa Cúllar conserva un fons documental de la seva activitat com a entitat, que reflexa les primeres migracions provinents de la resta de l'Estat espanyol.

A través d'aquest projecte, pretenem aconseguir diversos objectius:

1. Identificar i recuperar els fons documentals de les associacions de persones migrades amb la finalitat de recollir-los i preservar-los. Donar visibilitat als fons documentals de les associacions que siguin testimoni de l'activitat d'aquestes i el seu paper a la societat lloretenca.
2. Col·laborar amb els col·lectius i associacions de manera horitzontal perquè puguin gestionar de forma adient la documentació que generen, és a dir, que siguin capaces fer recopilar tots els materials d'arxiu —també els de caràcter digital o provinents de xarxes socials. Aconseguir que el tractament documental sigui respectuós amb les diferents identitats i sensibilitats de la nostra comunitat.
3. Procurar que les associacions de persones migrades s'impliquin en la construcció del relat i la identitat històrica del municipi i sensibilitzar la ciutadania del paper d'aquests en la construcció de la nostra societat.
4. Emprar un llenguatge inclusiu en els instruments de descripció i recuperació de la informació, per tal que es reculli de manera adequada la diversitat identitària.
5. Disposar de referències documentals rigoroses que facilitin a les futures generacions el coneixement i anàlisi del context social, polític i econòmic que van viure les persones migrades de finals del segle XX i principis del segle XXI.
6. Sensibilitzar la ciutadania del paper clau de les persones migrades en la construcció de la nostra societat i evidenciar que la diversitat en el nostre municipi fa molt temps que existeix i ens defineix. Reconèixer la diversitat com un valor que ens defineix com a municipi.

Diversos participants en el projecte *La Maleta* a l'acte de presentació que es va portar a terme al Teatre de Lloret.

Procedència: SAMLM.

7. Enregistrar la memòria, les experiències i els records de les persones migrades que han impulsat actituds reivindicatives per tal de preservar-los.

El projecte s'ha estructurat en quatre apartats:

- Fons documentals. Relació de fons documentals relacionats amb la migració que es conserven als dipòsits de l'arxiu.
- Amb veu pròpia. Testimonis, records i experiències extrets de les diferents entrevistes realitzades i presentats en forma de microrelat o muntatge audiovisual.
- Persones migrades d'anada i tornada. Biografies de llorentencs i llorentenques traspassats que han destacat per un o altre motiu i agrupats en tres grups: *Els que no van tornar*, *Els que van tornar* i *La nova ciutadania llorentenca*.
- Les nostres experiències. Recull d'articles, publicacions i altres recursos on el fenomen de la migració hi té un protagonisme destacat.

El dia 4 de maig es va dur a terme la presentació pública del projecte *La Maleta. Documents i relats de la migració* al Teatre de Lloret. Va comptar amb la participació de la regidora del Servei d'Arxiu Municipal, Ana Garcia-Castany, la regidora del departament de Benestar i Família, Arantxa Jiménez, el cap del Servei d'Arxiu Municipal, Joaquim Daban, i Montse Rey, cap dels Serveis Especialitzats d'Atenció Social de Benestar i Família.

A l'acte hi van assistir 180 persones i va comptar amb la col·laboració d'un grup de joves vinculats al servei *Tarda Jove* que van obrir l'acte amb una petita *performance* introduint el fenomen de la migració.

Al vestíbul del teatre s'hi va exposar una selecció de documentació de les entitats que han participat en el projecte.

Durant l'acte es van llegir cinc relats extrets de les entrevistes realitzades durant l'últim any i es van combinar amb

la projecció de cinc muntatges audiovisuals que reflectien aspectes destacables dels processos migratoris, com són; l'accés al mercat laboral per part de les dones, l'adaptació a un nou context social i cultural, la importància de la família en el procés d'adaptació, les oportunitats laborals al país d'acollida i la manca de relació amb la formació prèvia i la diversitat de motius pels quals s'emprèn un canvi de país.

Sens dubte, amb la presentació d'aquest projecte s'afavoreix el reconeixement de les persones migrades en la construcció de la nostra societat, es dona una major visibilitat al seu compromís social i es promouen estudis més rigorosos relacionats amb l'evolució i les iniciatives impulsades per les persones migrades.

Així doncs, La Maleta posa de manifest, una vegada més, la influència de la interseccionalitat en la vida de les persones que han emprès un procés migratori. Les entrevistes realitzades i les biografies recopilades són una mostra de com les categories biològiques, socials i culturals, l'ètnia, la classe, la diversitat funcional, l'orientació sexual o la religió, entre altres, s'encavalquen i esdevenen factors clau en el desenvolupament dels processos vitals de les persones migrades.

En aquest sentit, cal tenir present que la interseccionalitat manté conceptualitzacions clàssiques d'opressió en la societat —com el racisme, el sexisme, el capacitisme, la LGTBI-fòbia, la xenofòbia i tots els prejudicis basats en la intolerància. Per tant, la interseccionalitat té una gran incidència en funció del context social. Les experiències vitals de les persones entrevistades s'esdevenen en diferents contextos socials ja que els països d'origen són diversos però mantenen un tret comú: un cop canvien de país els eixos de vulnerabilitat interseccionen de manera diferent que en el país d'origen. Malauradament, la condició de persona migrada provoca que l'ètnia i l'estatus social, sovint, tinguin major incidència que la formació o la seva activitat professional prèvia. Aquesta situació condiona totalment la persona i, moltes vegades, implica un canvi de procés vital generant l'aparició de nous contextos socials i laborals que afecten el creixement i la realització de la persona.

Documents aportats per les associacions de migrants de Lloret.
Procedència: SAMLM.

Assistents a l'acte de presentació del projecte *La Maleta* al Teatre de Lloret.
Procedència: SAMLM.

La urbanització Coll de Llop

Jordi Padilla

Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

El fons documental de la urbanització Coll de Llop ens permet conèixer amb més detall els principis del desenvolupament del *boom* turístic a Lloret a partir de finals de la dècada de 1950. També posa en evidència les relacions estretes que la vila ha mantingut des del començament del segle xx amb Flandes, una relació iniciada amb la família Riera – Garriga i l'entroncament amb els descendents de Hendrik Kuijpers¹.

Tot comença entre 1958 i 1960 amb l'arribada a Lloret d'Albert Vertommen i de Gustaaf van den Brande o Vandenbrande. El Dr. Vertommen era metge anestesista a Anvers i, com altres professionals liberals de l'Europa del Nord, volia adquirir una finca a Lloret amb la intenció de construir-hi una segona residència per a sojornar-hi durant el període estival. Va ser llavors quan va conèixer Gustaaf o Staf van den Brande (1914 – 1995 ca), flamenc com ell, dedicat a la intermediació en la compra, a Catalunya, de matèries primeres per a la indústria farmacèutica de Bèlgica². Van den Brande s'allotjava a un hotel de Pineda en els viatges que feia a Barcelona, fins que va trobar a Lloret el lloc ideal per tenir una base d'actuació més estable. Un cop aquí, l'Staf va acabar dedicant-se únicament a l'immobiliari, tot fent feines d'intermediació i en la compravenda de finques i immobles i com administrador i persona de confiança de persones propietàries que residien habitualment a Flandes i els Països Baixos i només venien a Lloret per a les vacances d'estiu.

El Dr. Vertommen comprà l'any 1961 una finca força extensa en un indret on es creuen diversos topònims: Dalt d'En Bandina o d'En Cua, Vallfadó i Coll de Llop. Finalment, aquesta darrera denominació és la que tria en encarregar el projecte d'urbanització i parcel·lació un any més tard a l'arquitecte municipal Francesc Portillo i Quintana³. El projecte suposa la creació de vinti-una parcel·les per edificar-hi la casa o el xalet. El Dr. Vertommen és el primer a fer-ho el 1965, amb projecte igualment de Francesc Portillo. Així doncs, les perspectives inversores del Dr. Vertommen sembla que es van refermar quan el 1962 aconseguí vendre la primera parcel·la, en aquest cas al Sr. Saul, ciutadà neer-

Estat del fons documental en ingressar al SAMLM.
Procedència: SAMLM. Data: 2020. Autoria: SAMLM.
CID: 100.002.1578.140_500.112.096.

landès resident a Laren, Holanda Nord, on s'encarregava de gestionar un negoci d'hostaleria i restauració: la casa de te (*theehuis* en neerlandès) Crailo⁴.

La urbanització va ser oficialment aprovada i legalitzada per la Comissió Provincial d'Urbanisme el 8 de novembre de 1963⁵. Malgrat tot, aquesta va ser la segona i també la darrera finca en ser edificada a Coll de Llop ja que, finalment, amb el pas dels anys l'Ajuntament va suspendre-hi les llicències de construcció⁶.

¹ Volem aprofitar per agrair aquí la sensibilitat documental de Francesc Xavier Martínez Navarro, que va salvar la documentació d'aquest fons de les escombraries.

² Entre 1957 i 1959 va gestionar l'adquisició d'oli d'ametlla i safra per a la companyia Pharmachemic (SAMLM – Fons Urbanització Coll de Llop. Correspondència Gustaaf Vandenbrande. 1956 – 1970. CID 725.000.4000_012.055.009).

³ No sabem si el Dr. Vertommen coneixia l'existència en la finca de diverses restes arqueològiques que evidencien un poblament de la zona en època romana que es podria datar entre els segles II aC i II dC (LLINÀS, Joan; MERINO, Jordi. *El patrimoni de la Selva. Inventari històric, artístic i arqueològic dels municipis de la comarca*. Consell Comarcal de la Selva. Santa Coloma de Farners. 1998. P. 302). En tot cas, el topònim es documenta ja en un protocol notarial de 1786 en què Bonaventura Babí, comerciant, hi ven una peça de terra a Bonaventura Conill, patró mariner (SAMLM – Fons Raventós-Conill. Escritura de venda. 1786. CID 528.000.132_010.017.015).

⁴ El Sr. Saul va batejar la nova casa d'estiu a *Lloret Montecrailo*. (SAMLM - Fons Urbanització Coll de Llop. 1962 – 1974. CID 725.000.1000_012.057.006).

⁵ *Urbanizaciones legalizadas* dins *Lloret Gaceta*. 22-06-1978. P. 11.

⁶ En 1979 el Dr. Vertommen va proposar a l'Ajuntament de batejar com a carrer *Anvers* i *plaça Albert* les vies de la urbanització. Finalment, l'Ajuntament va triar la denominació *avinguda Coll de Llop* (SAMLM – Fons Urbanització Coll de Llop. Dossier canvi nom denominació carrers urbanització Coll de Llop segons nomenclàtor 1979. 1979. CID 725.000.3000_012.059.008), encara vigent actualment. Cal ressenyar aquí també l'existència dels apartaments *Amberes* a la cantonada entre els carrers Puntaires i Sènia del Barral des de principis de la dècada de 1960.

Coll de Llop és un dels exemples de la intensa activitat especulativa que es va desenvolupar a Lloret i a d'altres municipis del litoral català en els inicis de la introducció de la indústria turística massiva, especialment durant les dècades de 1960 i 1970. Aquest procés implicà la participació d'un gran volum de capital arribat de països com Alemanya, Bèlgica, Gran Bretanya o França que cercaven una rendibilitat més elevada que l'atorgada pels interessos bancaris convencionals⁷. Agents com l'Staf s'encarregaven de contactar amb les persones propietàries de terrenys rústics o agrícoles amb poc valor afegit i relacionar-les amb d'altres d'interessades en comprar-les per a ús particular, o bé per fer-ne promoció. També s'encarregaven de les feines de comercial en la cerca de persones interessades a comprar des de Bèlgica, Luxemburg i els Països Baixos, en el cas que ens ocupa. Aquesta activitat inversora va produir gran plusvàlues i va modificar de manera profunda el medi natural i el paisatge.

No és casual que el Dr. Vertommen triés Lloret per a aquest projecte. La compra de sòl per urbanitzar a municipis de les costes ibèriques s'havia revelat com un bon producte per a la inversió que proporcionava un elevat nivell de beneficis, tal com veiem a la següent nota de promoció publicitària traduïda del document redactat originàriament en francès i neerlandès:

“Lloret de Mar és conegut pel dic [sic] amb palmeres esplèndides, pels petits carrers estrets i pintorescos, l'entorn muntanyenc, la platja de sorra, els rierols, les roques i, com a pertot la Costa Brava, per la mar blava i transparent, pel clima, per la flora [...]. És ideal en qualsevol època de l'any, a poques hores de distància [en avió], quan fa fred i plou,

Detall de la papereria corporativa de la urbanització amb la traducció literal del topònim en francès.

Procedència: SAMLM – Fons urbanització Coll de Llop. Data: 2021. CID: 725.000.2000_012.054.006.

per poder passar algunes setmanes a la vostra finca, prendre un bany de sol, admirar l'espectacle esplèndid del mar, les muntanyes i les valls, respirar l'aire perfumat de les pinedes i la brisa estimulante que ve del mar. Last but not least⁸, assaborir la cuina local: les sípies, les llagostes, les olives, les begudes fines i econòmiques: el conyac, el vi, l'aniset i el rom. Imagineu-vos, un conyac a sis pessetes!

Per a vosaltres durant les vacances: no més hotels atapeïts, no més expedicions per trobar el petit forat perfecte, no més assajos i errors, retards inesperats i vacances espatllades.

Quin somni saber per avançat que us espera un país assolat, i que en aquest país hi ha un terreny que us pertany, i on construïreu la vil·la que preferiu quan ho cregueu oportú. Us podem ajudar tant en la construcció d'un bungalow com

Fotografies del fons que mostren diverses perspectives de la urbanització i habitants, com ara un àpat o la panoràmica de Sa Montgoda vista des de Coll de Llop.

Procedència: SAMLM – Fons urbanització Coll de Llop. Data: 1965 ca. Autoria: Desconeguda. CID: 725.000.4000_300.079.035.

⁷ YANES TORRADO, Sergi. *Abierto por vacaciones. Una etnografía de la apropiación turística en Lloret de Mar*. Tesi inèdita de doctorat d'Estudis Avançats en Antropologia Social, Universitat de Barcelona (UB). 2015. Pàg. 58-59. Malgrat el discurs nacionalista del franquisme, que destacava la procedència espanyola del capital emprat en el desenvolupament de la indústria turística, els recursos injectats des d'Europa van ser fonamentals (Op. Cit. P. 60).

⁸ En anglès en el document original.

per a una vil·la sumptuosa. Podeu triar entre els estils clàssic, local o d'avantguarda.

Un dels nostres delegats està sempre al lloc per ajudar-vos, coneix la gent notable i els notaris, parla espanyol, francès, neerlandès, alemany i anglès. Us posarà en contacte amb l'arquitecte, i el constructor. Està al corrent de totes les formalitats locals, coneix els voltants, us acompanyarà a pertot i sempre.

A més, hi fareu una inversió com a pare de família. Anualment, gairebé mensualment, el valor de la finca i de la casa puja. Us assurem que la vostra inversió serà rendible fins i tot a curt termini: la demanda ultrapassa llargament l'oferta.

Ja és el dia en què hom anomena Lloret de Mar el Canes de la Costa Brava.

I l'últim argument: ningú no sabrà que teniu una propietat a Espanya o a França. Quina oportunitat, quin avantatge,

quina possibilitat única! És certament la unió entre allò agradable i allò convenient [...]”⁹.

I és que la classe mitjana europea estava començant a enlairar-se en el somni de les vacances vora la mar Mediterrània. Bèlgica, Luxemburg i Països Baixos s'havien recuperat ràpidament dels trasbalsos de la guerra i van constituir el nucli inicial¹⁰ que donaria pas a la Comunitat Econòmica Europea amb el Tractat de Roma de 1956, juntament amb Alemanya Federal, França i Itàlia. Així doncs, Coll de Llop exemplifica força acuradament el redreç econòmic que va viure aquesta part del continent en uns anys especialment efervescents, tot confluint de manera decisiva amb l'inici del *desarrollisme* i el *boom* turístic al litoral català¹¹.

El fons inclou una petita col·lecció fotogràfica que encara no hem pogut identificar. Probablement correspon al Dr. Vertommen o a Gustaaf van den Brande.

Mostra de la documentació integrant del fons durant el procés de classificació i inventari

Procedència: SAMLM. Data: 2020. Autoria: SAMLM.

CID: 100.002.1578.140.500.112.096.

⁹ SAMLM - Fons Urbanització Coll de Llop. Full promocional de la immobiliària Antoine Vermeersch d'Anvers, Flandes. 1961. CID 725.000.4000_012.055.007. En el mateix dossier trobem que a Lloret hom podia comprar xalets per 500.000 francs belgues (FB); apartaments per un preu d'entre 200.000 i 300.000 FB; o un hotel de quaranta habitacions i amb bar per 13 milions de pessetes. També hi trobem un bloc d'habitatges turístics a Sant Antoni de Calonge. Compta amb quinze apartaments i bar. El 1963 ofería un rendiment anual d'un milió de pessetes pel lloguer. S'acorda una operació de compravenda de tot el bloc per 8 milions de francs belgues (9 milions de pessetes), que inclou una comissió del tres per cent per a l'intermediari. S'hi oferien igualment apartaments a Palmanova (Mallorca) per 525.000 FB o hotels i residències a la costa mediterrània de França per 10 milions FB.

¹⁰ Amb el conegut acrònim *Benelux* (België / Belgique; Nederland; Luxembourg).

¹¹ DOMÈNECH i MONER, Joan. *Lloret de Mar. Col·lecció Quaderns de la Revista de Girona*, núm. 38. Diputació de Girona. Girona. 1992. P. 86-87.

El fons documental “Mas, fotògrafs”. Una nissaga lloretenca dedicada al món de la imatge

Joaquim Daban i Massana

Cap del Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar

Participació de Francesc Mas i Agustí Bonet en una anada humorística-festiva de “Los vagabundos del arte” a la plaça Major de Banyoles.

Procedència: SAMLM – Fons Editorial Efadós – Martínez Planas.
Data: 1949. Autoria: Desconeguda. CID: 803.084.100_506.084.031.

L'establiment *Mas, fotògrafs*, situat al carrer de la Vila núm. 14, ha estat un dels comerços més concorreguts de la nostra població durant la segona meitat del segle xx i principis del XXI. Qui més qui menys, un dia o altre ha passat per aquesta botiga per revelar algun carret de fotografia, per encarregar un reportatge, per fer-se una foto carnet o per comprar-se una màquina de fotografiar.

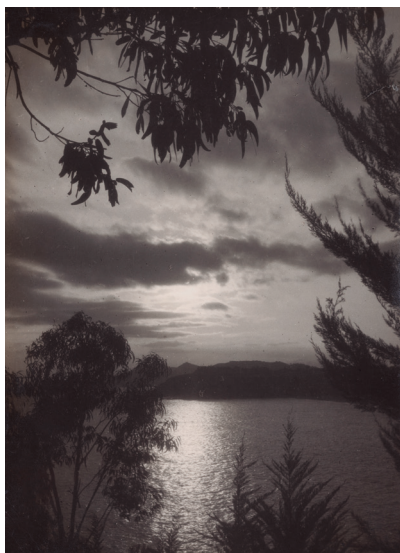
un rètol que anuncia “Fotografia espiritista. Se retrata el pensamiento”.

L'iniciador de la nissaga: Francesc Mas i Ruhí

Francesc Mas va néixer a Lloret de Mar el dia 12 de juny de 1911. Al llarg de la seva vida va ser una persona emprendedora, dinàmica i polifacètica que va dirigir obres de teatre, va escriure articles a la revista *Aires Lloretencs*, va impulsar el futbol i va ser membre actiu del grup d'animació lloretenc *Los Vagabundos del Arte*, on apareix en una coneguda imatge amb una càmera fotogràfica i

De ben jove va sentir l'afeció per la fotografia i, amb una càmera que li va deixar el seu amic Jordi Bonet i Pujol, va retratar alguns dels paratges més emblemàtics de la nostra població per tal d'il·lustrar el primer prospecte turístic de Lloret de Mar¹. L'any 1936 va obtenir una menció honorífica a l'*Exposició històrico – fotogràfica de la Catalunya actual* impulsada pel diari barceloní *El Día Gráfico*².

Sens dubte, els difícils anys de la guerra i la immediata postguerra van trasbalsar la vida quotidiana d'arreu de Catalunya i també degueren estroncar la trajectòria professional de Francesc Mas. No obstant això, l'any 1944 va reprendre la seva activitat fotogràfica i va obtenir

Posta de sol a la badia lloretana.
Procedència: Arxiu General de la
Diputació de Barcelona – Fons El Día
Gráfico. Data: 1934.
Autoria: Francesc Mas i Ruhí. Ref.: CAT
AGDB R. 59280.

Posta de sol des de Sa Caleta.
Procedència: Arxiu General de la
Diputació de Barcelona – Fons El Día
Gráfico. Data: 1934. Autoria: Francesc
Mas i Ruhí. Ref.: CAT AGDB R. 59281.

Racó de banys a Lloret de Mar.
Procedència: Arxiu General de la Diputació de
Barcelona – Fons El Día Gráfico. Data: 1934.
Autoria: Francesc Mas i Ruhí. Ref.: CAT AGDB R.
59283.

¹ SAMLM.- Fons Mas fotògrafs – Francesc Mas i Ruhí. Sindicat de Turisme de Lloret de Mar. Opuscle de promoció turística. 1930. CID: 522.001.2000_056.527.002.

² BALDOMÀ SOTO, Montserrat. Entre el noucentisme i la modernitat: el fons del concurs fotogràfic “Catalunya 1934” del diari El Día Gráfico a l'arxiu del Servei de Patrimoni Arquitectònic Local de la Diputació de Barcelona. Diputació de Barcelona, Servei de Patrimoni Arquitectònic Local (SPAL). Març 2017. P. 38, 39 i 70.

https://www.diba.cat/documents/429042/3279976/Catalunya_1934_Baldoma_SPAL.pdf/391e9ed7-3db4-47f8-9270-9d55822efb6b

dos premis a Santa Coloma de Farners, dins de l'apartat "Contrallums" i dins de l'apartat "Interiors".³

L'any 1947 Francesc Mas i Ruhí figura inscrit, per primera vegada, a la matrícula de contribució industrial de Lloret de Mar com a "fotógrafo en galería" i tenia ubicat el seu estudi i laboratori al carrer "San Gerardo", núm. 11, l'actual carrer de Sant Guerau. Segons indica aquesta mateixa documentació, l'any 1954 va traslladar el seu estudi a la "Via del Caudillo", núm. 16, que actualment es correspon al carrer de la Vila, núm. 14⁴.

L'any 1951, a la primera exposició fotogràfica de la ciutat de Girona organitzada per "Foment del Turisme", va obtenir dos premis: el primer premi a l'apartat de fotografia local amb la seva obra "Mar y montaña" i el segon premi a la secció de "Paisatge", amb la seva obra "Luces de otoño".⁵ Posteriorment, al 1954, va guanyar dos altres premis en el Concurs Internacional de Fotografia de Girona: el trofeu "Lloret de Mar" i el trofeu "Vila de Blanes".⁶ L'any següent va fundar, juntament amb altres professionals de la fotografia, l'*Agrupación Fotográfica y Cinematográfica de Gerona y su Provincia*⁷, i també va obtenir un nou guardó al IV Saló Internacional de Fotografia de Girona, impulsat per Foment de Turisme. En aquest darrer concurs, on hi participaven destacats professionals de la fotografia que procedien de Portugal, França, Alemanya o Anglaterra, Francesc Mas va obtenir un accésit a l'apartat de fotografies dedicades a Girona.⁸

Però la seva atenció pel món de la imatge no va quedar circumscrita a la fotografia, sinó que el tarannà inquiet de Francesc Mas va propiciar que també s'interessés pel món audiovisual; i és per això que l'any 1964 va obtenir el primer premi en el concurs *Premios Nacionales de Turismo*, que atorgava el ministeri espanyol, amb la seva pel·lícula *Playas las de Lloret*.⁹

«MADRID. — Como resultado del concurso convocado por el Ministerio de Información y Turismo, estableciendo una serie de premios nacionales para películas de cortometraje, de carácter turístico, se han concedido los siguientes premios: [...]

Premio de setenta y cinco mil pesetas, para cortometrajes en 16 mm. Sobre temas turísticos que se refieran a una zona, región, ciudad, villa o pueblo de España, a "Playas, las de Lloret", producida por don Francisco Mas Ruhí. Accésit de veinticinco mil pesetas, para el mismo tema y paso a "Gerona", producido por don Narciso Sans Prat.»

Riera de Vidreres. Fotografia premiada a l'Exposició fotogràfica de Girona de 1951.

Procedència: SAMLM – Fons "Mas fotògrafs". Data: 1950 ca.
Autoria: Francesc Mas i Ruhí. Data: 1950 ca.

³ Tot i que no s'han pogut localitzar les imatges que va presentar Francesc Mas en aquest concurs, sí que hi ha constància de la seva convocatòria. Agraïxo la informació que ens ha proporcionat el Sr. Joaquim Puigdemont i Mn. Josep Casellas.

Arxiu Comarcal de La Selva. Programa de Festa Major de Santa Coloma de Farners. 1944.

Arxiu Parroquial de Santa Coloma de Farners. Full parroquial del 15 d'agost de 1944.

AA.DD. *Miscel·lània Lloretenca*. Club Marina Casinet. Lloret de Mar. 1995. P. 61.

⁴ SAMLM Ajuntament de Lloret de Mar. Contribució Industrial dels anys 1947 i 1954. CID: 100.002.1803.210_012.023.052.

En aquell mateix immoble hi havia hagut un altre establiment dedicat a la fotografia que, fins llavors, havia regentat Rafael Garriga Roca. Aquest personatge, un avantpassat de la família Riera – Garriga, va ser un distingit lloretenc que l'any 1928 va fundar a Espanya la famosa marca de fotografies Infonal (Industria Fotoquímica Nacional) amb altres socis com Higiní Negra o el seu germà Antoni Garriga i Roca, i comptant amb la col·laboració de Hendrik Kuijpers, directiu de la multinacional belga Gevaert. En només quatre anys l'empresa es va posicionar com un dels líders del mercat fotogràfic espanyol. Posteriorment aquesta aliança es va convertir en familiar, mercès al casament del Sr. Garriga amb una filla del Sr. Kuijpers; i l'empresa d'arrel lloretenca també es va fusionar amb la casa de fotografia belga Gevaert. Alguns anys més tard, cap al 1966, aquesta empresa es va associar amb una altra gran marca dedicada a la fotografia, d'on va sorgir l'empresa AGFA-GEVAERT, que durant molts anys va dominar el mercat de la fotografia a nivell mundial.

Podeu trobar més informació a: SAMLM. 526.000 – Fons Riera – Garriga.

<https://www.lloret.cat/seccions/arxiu-municipal/fitxers/fons-pdf/500-nodac-fons-patrimonials/526-000-fusionat-20200226.pdf>

⁵ AHG. *Los Sitios*. Girona. 06-11-1951. P. 5.

<https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0000680756&page=5&search=>

⁶ AA.DD. *Miscel·lània*... P. 61.

⁷ AMG, Butlletí de l'*Agrupación Fotográfica y Cinematográfica de Gerona y su provincia*. Febrer de 1965. P. 14.

⁸ AHG. *Los Sitios*. Girona. 15-01-1955. P. 2.

<https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0000689961&page=2&search=>

⁹ *El Eco de Canarias*. Las Palmas de Gran Canaria. 13-12-1964. P. 5. <https://jable.ulpgc.es/viewer.vm?id=5817131&page=5>

Òbviament, aquest documental estava centrat en imatges de la nostra població: les platges, el paisatge, el patrimoni artístic, les tradicions populars, les escenes quotidianes de la vida local, les imatges festives i d'oci nocturn, els esports, les instal·lacions turístiques... I en aquest muntatge va incorporar unes peces musicals inèdites: el calypso *Lloret de Mar*, obra del mestre Cano, de Girona, i interpretada pels *Abelardo con los 4 Diplomáticos*; i dues sardanes compostes pel mestre Albertí, de Blanes.¹⁰

L'any 1967 en Francesc Mas va publicar l'àlbum fotogràfic *Paisaje y color en Lloret de Mar*, que es va presentar a l'Ajuntament el dia 24 de juliol. En aquest acte hi van assistir les autoritats locals, el delegat provincial del ministeri d'informació i turisme, González Sobral, i diversos mitjans de comunicació que destacaren l'excel·lent treball que havia realitzat l'autor¹¹:

«Francisco Mas Ruhí, artista de la fotografía y de la filmación, nos ofrece con esa sencillez que se caracteriza como buen lloretense, una viva muestra de su formación profesional que lleva dentro de su alma de artista enamorado de su tierra.»

«El libro de Francisco Mas, presenta 34 bellísimas estampas de otros tantos rincones

lloretenses, además de una cubierta originalísima y sobrecubierta de gran efecto. Adornan esta hermosa obra, prólogo brillante de Lope Mateo, otro enamorado de nuestras bellezas gerundenses y textos amenos y bien ajustados de Esteban Fábregas. En resumen: se han lucido todos quienes han intervenido en la publicación [...] Con este libro de Francisco Mas, se podría celebrar una exposición desglosando láminas y textos, lo cual es decir suficiente en su favor. Para quienes pudieran tener una idea superficial de Lloret de Mar, les sorprenderá notablemente la riqueza de motivos que presenta "Paisaje y Color" y para todos, el ejemplo más elocuente de la vitalidad de Lloret de Mar y de sus valedores que nos ofrecen el deleite agradable de las hermosuras del ambiente del romántico lugar de "Marina".»

Pocs mesos després de la presentació, i com a resultat de la bona acollida que havia tingut aquesta publicació a nivell espanyol, la direcció general de turisme va concedir-li el títol de *Libro de interés turístico*¹².

El 1968 en Francesc Mas també va participar al segon concurs de cinema *Antoni Varés* que es realitzava a la ciutat de

Contrallum. Fotografia premiada a l'Exposició fotogràfica de Girona de 1951.
Procedència: SAML M – Fons "Mas fotògrafs". Data: 1950 ca. Autoria: Francesc Mas i Ruhí.

¹⁰ SAML M. *Tramuntana*. Lloret de Mar. 01-01-1965. P. 8. <https://www.lloret.cat/pandora/viewer.vm?id=0000032027&page=8&search=>

¹¹ AHG. *Los Sitios*. Girona. 30-07-1967. P. 6. <https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0001448881&page=6&search=>

¹² AHG. *Los Sitios*. Girona. 15-02-1969. P. 8. <https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0000710225&page=8&search=>

Girona, on va obtenir el primer premi a l'apartat de cinema social, amb la presentació del seu documental *Barcelona ama sus piedras*. L'entitat impulsora del concurs, en el seu butlletí informatiu, va posar de manifest l'alta participació i les dificultats que van tenir en la organització¹³:

«Volem posar de manifest que organitzar un concurs de cinema amateur d'àmbit nacional, aconseguir una participació de 73 films d'arreu de la geografia peninsular, celebrar quatre projeccions públiques i gratuïtes en el marc senyorívol del nostre primer coliseu ciutadà, establir deu magnífics trofeus deguts a la inspiració del consoci, gran escultor i bon amic Torres Monsó, editar un programa de projeccions d'autèntica categoria artística que no desdigués en res de la dignitat i categoria en que voltem de totes passades situar el concurs i, sobretot, aconseguir interessar al públic gironí pel cinema amateur, no ha estat pas, creieu, cap tasca planera.»

I aquest mateix documental va quedar finalista a l'apartat de cinema dels "Premis Ciutat de Barcelona"¹⁴.

Però a banda dels premis i reconeixements que va obtenir per la seva obra artística, Francesc Mas va realitzar moltes altres fotografies amb visió creadora i molts altres documentals amb contingut didàctic: imatges d'Empúries, del Museu Marítim de Barcelona, del romànic català, de la restauració de Barcelona... Per tota aquesta tasca, i com a pioner del cinema en aquesta especialitat, l'any 1984 el cine-club de Lloret li lliurà una placa de reconeixement. Sens dubte, Francesc Mas va ser un excel·lent professional de la fotografia i de les filmacions cinematogràfiques.

Les següents generacions

Fruit del matrimoni entre Francesc Mas i Conxita Llibre, que va tenir lloc el dia 8 de desembre de 1939, van néixer tres fills: en Josep, l'August i la Roser. El fill gran, Josep Mas i Llibre, va decantar-se per la imatge en moviment i ha deixat recollides bona part de les vivències domèstiques i familiars en un seguit de filmacions datades entre 1965 i 1980, aproximadament. Com a gerent de l'hotel Fanals (antic Mas Passapera) tenia costum de visitar els clients i això el va portar a volar per tota Europa durant aquest període, acompanyat sovint per la seva dona, Maria Dolors Lloveras i Guillemon. Aquests viatges han quedat reflectits en diferents àlbums fotogràfics i gravacions domèstiques en format de 8 mm.

Pel que fa l'August Mas i Llibre va néixer el 24 d'abril de 1943 i de ben jove s'inicià en el món de la fotografia perquè el seu pare li va transmetre la passió i la vocació d'aquest ofici. Les seves primeres obres artístiques les podem trobar

publicades als diferents butlletins de l'Aplec de la Sardana que van aparèixer a finals dels seixanta i principis dels setanta del segle passat. Però no va ser fins el 28 març de 1977 quan va mostrar, per primera vegada, la seva obra a la sala d'exposicions de la casa de la vila¹⁵. Dos anys més tarda, al 1979, va exposar a la casa Kodak de Barcelona i, segons els crítics, l'August feia «de les fotografies d'estudi, dels seus retrats, composicions i reportatges, veritables creacions que ultrapassen sensiblement les formes de la fotografia tradicional, i s'introdueix, i l'encerta, en camps encara no explorats. Les obres exposades ens parlen de formes i de colors, de composicions i de procediments nous, plens de vida, que cerquen d'expressar-se a través d'una lent que sap captar, a cada moment, la imatge més comunicativa.»¹⁶. Aquell mateix any, també va presentar una nova exposició a Lloret de Mar centrada en els retrats.

L'any 1984 va guanyar el primer premi nacional de fotògrafs professionals Kodak per la imatge d'una núvia realitzada al claustre de la catedral de Girona¹⁷. I el 1992 va fer una incursió en el món audiovisual quan, conjuntament amb Carlos Herrero, van realitzar el vídeo *Verd i Blau*, que presentava excel·lents vistes de les cales marines del nostre municipi.¹⁸

Tot i que l'any 2015 l'August Mas va tancar l'establiment que estava ubicat al carrer de la Vila, alguns dels seus descendents han seguit la tradició familiar i també s'han dedicat a l'activitat fotogràfica. Així, l'Albert, fill gran de l'August, va estudiar fotografia a Barcelona i es dedica plenament al món de la imatge. En Francesc, el segon fill de l'August, va treballar a l'establiment familiar i això li ha permès aplicar els coneixements fotogràfics al món de les arts gràfiques. Igualment, en Jordi Mas i Lloveras, fill d'en Josep, va estudiar fotografia a Barcelona i als 18 anys

Fotografies i documents ingressats del fons "Mas fotògrafs".
Procedència: SAMLM. Data: 2021. Autoria: SAMLM.

¹³ AHG. Butlletí de l'Agrupación Fotográfica y Cinematográfica de Gerona y su provincia. Girona. Novembre de 1968. P. 3 i 12.

<https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0003268495&page=12&search=>

També podeu consultar AHG. *Los Sitios*, 29 d'octubre de 1968. P. 4. <https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0001451950&page=4&search=>

¹⁴ AA.DD. *Miscel·lània*... P. 61.

¹⁵ SAMLM. *Lloret Gaceta*. Lloret de Mar. 31-03-1977. P. 13 i 21. <https://www.lloret.cat/pandora/viewer.vm?id=0000015134&page=13&search=>

¹⁶ SAMLM. *Lloret Gaceta*. 08-02-1979. P. 16. <https://www.lloret.cat/pandora/viewer.vm?id=0000017602&page=16&search=>

¹⁷ *Punt Diari*. Girona. 13-05-1984. P. 31. <https://pandora.girona.cat/viewer.vm?id=0002396729&page=31&search=>

¹⁸ SAMLM. *Lloret Gaceta*. Lloret de Mar. 01-08-1992. P. 28. <https://www.lloret.cat/pandora/viewer.vm?id=0000026064&page=28&search=>

va començar a treballar amb el seu oncle, August. Després d'uns anys es va establir com a professional independent a Girona, on ha obtingut diversos guardons, entre els que cal destacar els premis nacionals LUX en les diferents categories d'Or, Plata i Bronze. S'ha especialitzat en fotografia publicitària i de producte i també ha fet incursions en el món de la producció audiovisual. En aquest mateix sector de la producció audiovisual també hi trobem l'Albert Pibernat i Mas, fill de la Roser, que també ha creat algunes obres audiovisuals molt interessants.

Ingrés i contingut del fons “Mas fotògrafs”

El conjunt d'ingressos d'aquest fons documental s'han anat produint de forma esglaonada. L'any 2005 en Josep Mas i Llibre va entregar diversa documentació relacionada amb el seu pare, Francesc Mas i Ruhí, i amb el sindicat de Turisme de Lloret, que va impulsar a la dècada dels anys trenta. Uns anys més tard, el 2010, la Cristina Mas i Lloveras va cedir pel·lícules i fotografies de temàtica familiar; el 2016, l'August Mas i Llibre va ingressar una pel·lícula gravada pel seu pare l'any 1970 que contenia imatges de l'enterrament de mossèn Pere Torrent; i l'any 2018, Albert Pibernat i Mas, també va ingressar imatges i pel·lícules de caire familiar.

En un primer moment cadascuna d'aquestes aportacions es va tractar de forma independent i se'ls va atorgar un codi i una denominació específica. Però a partir d'una anàlisi acurada del contingut dels ingressos es va comprovar que la documentació estava estretament relacionada i que, massa sovint, no es podia entendre la informació d'un fons sense relacionar-la amb la documentació de la resta dels fons de la família. És per això que es va optar per agrupar les diverses aportacions familiars en un únic fons documental: “Mas Fotògrafs”, i dins d'aquest gran fons es van crear diversos subfons que permetien identificar els diferents membres de la família.

Entre els anys 2018 i 2019 la família Mas va continuar fent altres aportacions documentals de caire menor; però durant els anys 2020 i 2021 l'August Mas va decidir dipositar al SAMLM tot el fons fotogràfic i audiovisual produït per l'establiment *Mas fotògrafs*. Fou llavors quan, amb cura i meticulositat, l'August va anar traslladant a l'arxiu més de

vuitanta bobines de pel·lícules en format de 16 mm; un munt de capsos amb milers d'imatges en paper fotogràfic; centenars de sobres que contenien milers de negatius de diversos suports plàstics —principalment en cel·luloide— i un munt de material auxiliar que utilitzaren a l'establiment per a realitzar els seus treballs professionals. A cadascuna de les entregues l'August aportava un munt de dades i notes amb la finalitat de facilitar la identificació i descripció d'aquest gran fons documental.

Per tal de formalitzar la cessió, es va organitzar un acte al Teatre de Lloret el dia 27 d'octubre de 2021, coincidint amb la celebració del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual. Així, a banda d'agrair l'entrega de la documentació, també es va aprofitar per fer un reconeixement públic a l'excel·lent tasca que va realitzar en Francesc Mas i Ruhí, com a fotògraf, com a impulsor del turisme a Lloret de Mar, com a pioner en el món audiovisual... Durant aquell acte es va projectar el documental *Playas las de Lloret*, que l'any 1964 havia estat guardonat amb el premi nacional de turisme.

El procés d'organització del fons

Evidentment, el procés d'organització, classificació, descripció i digitalització d'aquest fons documental requerirà d'una dedicació, d'un temps i d'uns recursos excepcionals. Però un cop realitzada aquesta tasca els resultats revertiran al conjunt de la ciutadania perquè es disposarà d'un patrimoni documental extraordinari que permetrà comptar amb milers d'imatges identificades i digitalitzades. De moment s'ha fet una primera actuació sobre la documentació audiovisual perquè és un tipus de suport molt fràgil i inestable, que estava exposada a diverses afectacions que amenacen la integritat de les pel·lícules.

Així, sobre el conjunt de pel·lícules que formen part del fons Mas fotògrafs, s'ha procedit a substituir i eliminar els contenidors metàl·lics que presentaven diverses patologies ocasionades pel rovell de les llaunes i pels microorganismes. També s'ha fet una neteja superficial de les pel·lícules, s'ha elaborat un primer inventari, s'han instal·lat les bobines

Instal·lació i etiquetatge de les pel·lícules de 16mm. del fons “Mas fotògrafs”.

Procedència: SAMLM. Data: 2021. Autoria: SAMLM.

Pel·lícula afectada per l'efecte “vinagre”.

Procedència: SAMLM. Data: 2021. Autoria: SAMLM.

en contenidors homologats que assegurin l'adequada conservació, i s'ha etiquetat convenientment cadascuna de les unitats d'instal·lació.

Per a l'adequada conservació de la documentació audiovisual, cal tenir present que una de les patologies més característiques d'aquests suports és l'anomenat "efecte vinagre" —la pel·lícula desprèn una forta olor avinagrada—, que apareix quan les cintes es troben en determinades situacions ambientals: excés d'humitat, temperatures elevades... Un cop s'ha iniciat aquest procés, s'ha d'actuar de forma ràpida per tal d'evitar que el suport es desintegri i que contaminin la resta de pel·lícules. Malauradament, en el fons audiovisual Mas fotògrafs es van localitzar set pel·lícules afectades per aquesta patologia, que han estat convenientment aïllades de la resta del fons audiovisual; i també s'han detectat tres pel·lícules en un estat molt avançat de descomposició a les quals se'ls ha aplicat el procés d'eliminació que s'estableix a les normes i recomanacions arxivístiques. S'ha de ser conscient, doncs, que per a assegurar l'adequada conservació d'aquest tipus de suport documental són necessàries unes condicions ambientals molt estrictes.

Sens dubte, a través de l'estudi d'aquest fons documental

es pot resseguir al detall la història gràfica de la nostra població durant més de vuitanta anys (del 1934 fins el 2015). Hi ha un munt de fotografies que permeten copsar la transformació urbanística del nostre municipi; hi ha imatges que reflecteixen les celebracions populars, els esdeveniments esportius, els actes polítics...; i també hi ha una gran quantitat de reportatges on es visualitza el desenvolupament i l'evolució turística de la nostra població. Però abans de posar-lo plenament a disposició de la ciutadania ens cal continuar treballant sobre el contingut i la classificació d'aquest gran fons documental. En qualsevol cas, cal tenir present que l'ingrés d'aquest fons al SAMLM és una notícia excel·lent perquè es posa a disposició de tota la ciutadania una documentació de gran interès per a l'estudi i l'anàlisi del passat de Lloret de Mar.

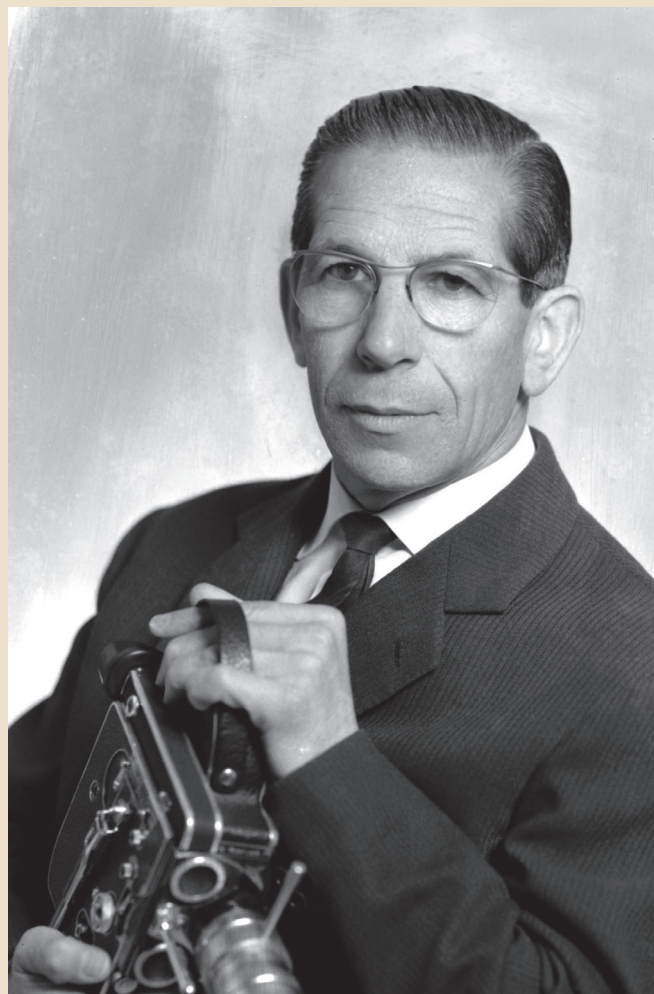
Volem agrair, d'una banda, la sensibilitat que ha tingut l'August Mas i Llibre, que ha cedit la major part del fons Mas fotògrafs i, de l'altra, també agraiem la confiança que han dipositat en l'arxiu la resta de membres de la família, en Josep Mas i Llibre (E.P.D.), la Cristina Mas i Lloveras, i l'Albert Pibernat i Mas. No dubteu que el SAMLM conservarà, protegirà i difondrà adequadament aquest patrimoni documental de Lloret de Mar.

Francesc Mas i Ruhí: el paisatge i el color de Lloret de Mar.

Paraules pronunciades per August Mas i Llibre el dia 27 d'octubre de 2021 en motiu de la cessió del fons documental "Mas, fotògrafs" i de la commemoració del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual.

Sr. Jaume Dulsat, Alcalde de l'Ajuntament de Lloret de Mar. Sra. Ana Garcia Castany, Regidora del Servei de l'Arxiu Municipal i altres regidors. Sr. Joaquim Daban, Cap del Servei de l'Arxiu Municipal. Amics tots, benvinguts.

En nom meu i el de la meva família i empresa, ja en la tercera generació, em plau correspondre, com no pot ser d'altra manera, a l'agraïment que ens fa aquest Servei d'Arxiu Municipal i al que a més a més hi afegim la nostra felicitació. Agraïment per acollir la nostra petita història lloretana en el que és avui per als lloretencs una caixa forta on poder dipositar els nostres petits tresors, treballs i records, així com també els nostres objectes quotidians en el museu. Felicitació per la vostra feina i dedicació que, reculant en el temps, voldria fer extensiva també a aquells pioners de la història de Lloret, com són el que va ser un arxiu municipal vivent i que molts dels que aquí estem vam conèixer: l'Esteve Fàbregas i Barri, l'Estevet, que estic segur va ser l'exemple engrescador perquè un jove lloretenc ple d'ànim, mestre i pedagog, historiador i promotor d'accions culturals a dojo, agafés el relleu i fos amb el temps qui donés l'empenta definitiva del que fa ja 30 anys és una realitat ben consolidada: aquest

Francesc Mas i Ruhí.
Procedència: SAMLM . Fons "Mas fotògrafs". Data: XXX.
Autoria: August Mas i Llibre.

Arxiu Municipal de la nostra vila. Ja endevineu prou bé a qui em refereixo: a l'amic Joan Domènech i Moner. També recordar un altre amic, el malaurat Agustí Maria Vilà i Galí, un altre arxiver cabdal de la història naval de la nostra vila, del que s'acaba d'editar recentment, per cert, una magnífica biografia, precisament de Joan Domènech que recomano a tots que la llegiu. Com no, parlant de la mar, el pescador, narrador, dibuixant i pintor, en Joan Sala i Lloberas. Igualment agrair el suport que des d'aquell inici han anat fent i fan, com és ara mateix, els diferents consistoris.

Ja que la direcció del Servei de l'Arxiu Municipal ha decidit per aquest acte projectar el documental que Francesc Mas i Ruhí, el meu pare, va fer de Lloret i que va rebre el 1964 el premi nacional en el concurs de documentals turístics, em permetreu que li faci un petit homenatge. A ell i als qui foren també els pioners del turisme, que tant canviaria la vida dels lloretencs després d'una llarga època de dificultats i que acabaria donant alè i ales també al meu pare a una afició i vocació que el portaria fins a fer les imatges que veureu gràcies a la iniciativa d'un lloretenc... (i ara transcripció del llibre *Cinquanta anys d'esforç turístic a Lloret de Mar*, de Joan Domènech, que dona veu al meu pare que diu): «Un dia d'aquell febrer de 1932 arribà, com ho feia de tant en tant, un gran lloretenc, un home que sentia per la seva vila tots els afectes, materials o de l'esperit. Era el Sr. Just Marlès i Vilarrodona, capità de la marina mercant, i aquesta vegada venia amb un determinat propòsit. Reuní unes quantes persones, concretament cinc, entre les que tinc la immensa satisfacció d'haver-m'hi trobat i ens digué textualment: «En aquest poble on la gent ha d'emigrar perquè no hi ha res a fer, tenim una gran font de riquesa que hem d'explotar sa platja i el sol. Jo que he corregut tot el món i sé el que busca la gent dels països on el sol no el veuen mai, us asseguro que quan ens coneguïn ens envairan». Amb el seu assessorament constituïrem el Sindicat de Turisme de Lloret de Mar, que amb el Sr. Marlès de President Honorari i la Junta formada per les persones convocades per ell érem els següents: Narcís Fors i Oliver (president), Enric Piguillem i Llensa, Romà Frigola i Bofill, Melcior Palacín —que llavors tenia arrendat l'hotel La Palma (després Miramar)— Artur Margarit i Soliva, i Francesc Mas i Ruhí”.

Així començà aquell primer Sindicat de Turisme i al mateix temps aquella afeció a la fotografia que el pare ja practicava amb altres companys, que es va consolidar quan, amb una càmera que l'amic Jordi Bonet i Pujol li va deixar, va fer una de les fotografies que van il·lustrar el primer prospecte de turisme de Lloret i de tota la Costa Brava. És llavors quan ell, engrescat, diu: vull ser fotògraf. (Això em va explicar el pare una vegada que li vaig preguntar com va començar la seva afició per la fotografia).

A part d'aquesta pel·lícula de Lloret, el Servei de l'Arxiu Municipal també posarà a punt altres documentals que va fer i que segurament un altre dia també es projectaran. Un anomenat *Barcelona estima les seves pedres*, el 1968, i que va ser finalista en els premis Ciutat de Barcelona. Un altre d'Empúries i, amb guió de Josep Maria Ainaud de Lasarte, un extens documental de l'Art Romànic Català, així com també un del Museu Marítim. Aquests tres documentals no els va presentar mai a cap concurs, els va fer perquè li agradava el tema: l'arqueologia i la història de Catalunya. Entre mig d'això també obtingué un altre premi en l'àmbit turístic estatal amb el llibre *Paisaje y Color en Lloret de Mar* el 1967, amb textos de l'Esteve Fàbregas i pròleg del poeta Lope Mateo (un poeta madrileny que estiujava a Lloret). També faria un altre documental per promocionar Lloret a l'hivern, crec recordar que per iniciativa del consistori. També va realitzar un documental de les pistes d'esquí d'Espanya d'aquells anys 70, que sí va presentar però no obtingué cap guardó.

El millor premi, però, va ser per a ell la satisfacció d'haver contribuït amb la difusió de les seves imatges a la promoció del turisme al seu poble i poder fer realitat aquell projecte col·lectiu i personal dels anys 30.

No vull acabar sense repetir-me felicitant tot l'equip del Servei de l'Arxiu Municipal, i agrair tant la seva ajuda, dedicació i excel·lent tracte: Joaquim Daban, Lluís Frigola, Fèlix Rabassa, Jordi Padilla, Josep Maria Samos, Xavier Orri, Marina Garcia, Mercè Torrellas...

Moltes gràcies.

Abans de començar us faig saber que no serà només una pel·lícula que es projectarà sinó dues. Gairebé 60 anys d'emmagatzematge incorrecte per part nostra, com ha sigut mantenir les pel·lícules en capces de metall i en ambient d'humitat i temperatura canviant, ha sigut la manera de matar la criatura poc a poc. La manera de guardar-les correctament l'hem après massa tard.

El documental que obtingué el premi és el primer que veureu, i és on la pel·lícula més ha patit aquest error, per tant on hi ha hagut més imatges que no s'han pogut salvar, però recuperades dels descarts que sí estaven en bon estat; però no les millors segurament. És un documental filmat amb el que se'n diu positiu directe (diapositiva) i muntat amb aproximadament uns 300 empalmes. Segurament la característica del material del qual estava feta aquesta pel·lícula també ha contribuït al seu procés de degradació. La segona

pel·lícula (aquesta està pràcticament sencera) és una rèplica de la primera, feta seguint el mateix guió que la primera però aportant-hi noves imatges com veureu. No es podia pas evitar filmar aquella transformació que es produïa durant aquells anys al poble. Aquesta rèplica l'acaba en uns tres anys. Aquesta segona ja fou feta amb pel·lícula negativa, el que permetia fer-ne còpies fàcilment, cosa que a la primera podent-se fer no era aconsellable, doncs el procés baixava molt en qualitat i era també més costós. Es tracta en ambdós casos de materials tractats químicament i amb pigments de color que es degraden amb el temps, segons era la tecnologia del color d'aquells anys. A casa vostra segurament tindreu algun exemple de l'alteració del color de les imatges encara que hagin estat ben guardades. Avui dia gràcies a la digitalització podem salvar les imatges.

Dels títols de començament, segurament per ser la part més propera als agents externs, només s'ha pogut aprofitar, gràcies als descarts, el propi del documental *Playas las de Lloret*; així que hi falta un títol que deia, segons el guió: *Foto Submarina*, referent a unes "imatges del fons marí" que Josep Bernat i Montero va cedir desinteressadament i que de ben segur van contribuir que en Francesc Mas obtingués aquell premi a Madrid. Moltes gràcies recordat i enyorat Josep Bernat.

També el títol de l'ajudant del pare que no és ningú més que l'Angelina Cardona i Reixach. Moltes gràcies Angelina, per això i pels gairebé trenta anys de paciència i bon fer a casa nostra, moltes gràcies.

Alguna cosa més: Un detall, que com a lloretencs no se us escaparà, és que a l'arribar a Santa Cristina la processó tant com arriba gairebé se'n va. Sobre tot a la primera pel·lícula. Com sigui que les bases del concurs de documentals turístics limitaven la durada a uns 20 minuts, obligava a prescindir o mostrar el mínim d'alguns esdeveniments. Pensem que el documental no estava fet per passar-lo a casa sinó per a fer-ne publicitat a fora. Allò que no es veu... La pel·lícula era principalment les platges, la costa, el sol, el mar, el lleure, etc. El segon documental s'estén mostrant altres indrets de les nostres comarques gironines, és l'oferiment de quelcom més, també molt interessant pel foraster. Veureu també que el ball de plaça és el mateix en les dues projeccions.

Tampoc s'ha recuperat la locució, però no ens és necessari. No cal explicar aquí res que no coneguem.

El que sí s'ha conservat és la música original. Cal recordar les peces musicals cedides també desinteressadament pels músics i compositors: Manuel Cano, que aportà el calypso *Lloret de Mar*, interpretat pel conjunt que alguns recordareu: Abelardo con los Cuatro Diplomáticos i Josep Albertí, amb dues sardanes inèdites. Tots dos de Girona (bé que Albertí era nascut a Blanes i Cano a Tíjola, un poble d'Almeria, però que ja de molt joves es van instal·lar tots dos a Girona).

Acabo. El treball de restauració ha sigut una feina de cirurgia cinematogràfica. Pacència, sensibilitat, bon gust i saber fer. Cosa de la Marina Garcia. Felicitats i gràcies, moltes gràcies Marina.

Paraules d'agraïment d'August Mas i Llibre.
Procedència: SAMLM. Data: 2021. Autoria: Dani Reyes.

Divorci per violència masculista al Lloret del segle XIX

Montse Sala i Vila

Introducció

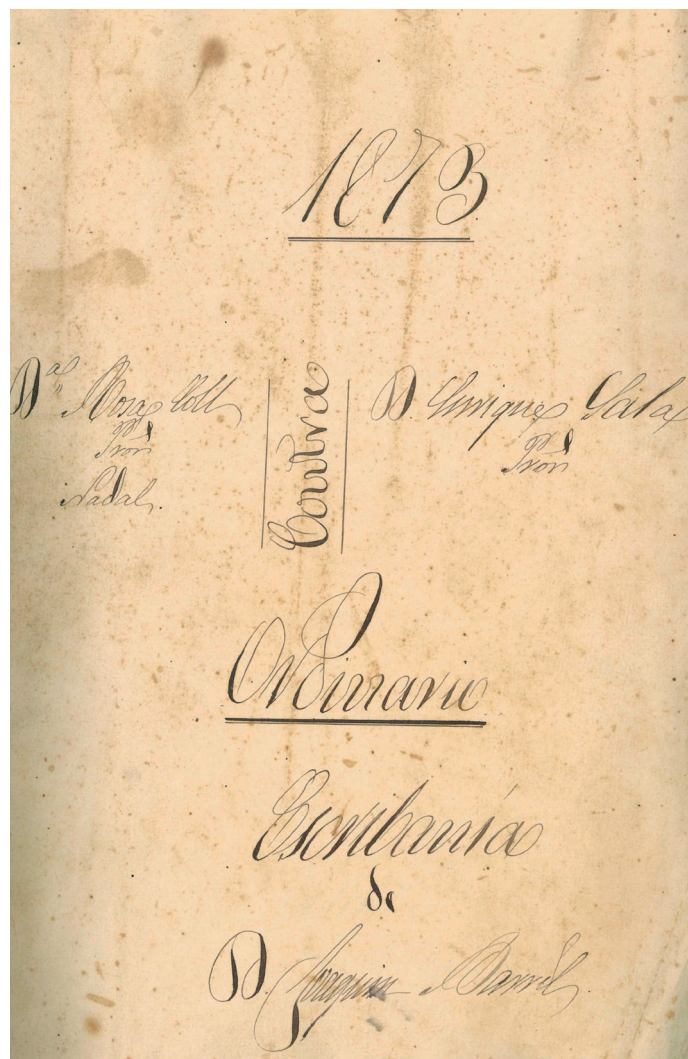
El passat 1 de desembre de 2021, dins els actes del Dia Internacional per a l'eliminació de la violència envers les dones, vaig presentar la conferència *I tot segueix igual (violència masculista a la segona meitat del s. XIX)* a la sala d'actes de l'Ajuntament de Lloret de Mar. Exposava, a partir de l'estudi de quatre expedients de divorci del municipi, una visió d'aquesta problemàtica social que, malauradament, no és actual, sinó que forma part de la història de la societat. A partir de la documentació judicial conservada de processos de divorci canònics i puntualment civils podem conèixer les determinacions dels conflictes matrimonials, considerats llavors com un aspecte que pertocava a l'àmbit privat i familiar. En aquest sentit aquest article és un estudi de cas a partir de l'expedient de divorci civil de l'any 1873 de Rosa Coll Llobet contra Enric Sala Llobet.

Fins el 1870 les lleis consideraven vàlid únicament el matrimoni canònic, i en els supòsits demostrats de conflictes matrimonials greus —maltractaments de paraula i obra, adulteri, bigàmia, insubordinació femenina, malbaratament de la dot, etc.—, qui intervenia eren els Tribunals Eclesiàstics en els anomenats processos de divorci. Eren entesos com a separació sense trencament del vincle matrimonial, en considerar l'església el matrimoni com un sacrament i, per tant, indissoluble. S'admetia la separació interina, un cop acceptada la demanda i, en el cas d'haver-hi sentència, la fi de la convivència podia ser temporal —mentre estigués en vigor la causa que la va provocar— o definitiva —en cas d'adulteri o bigàmia.

Fou durant el Sexenni Revolucionari, un període excepcional de llibertats entre els anys 1868-1874 dins el qual es va proclamar la breu Primera República Espanyola (febrer 1873-desembre 1874), quan es promulgà la llei provisional de matrimoni civil que en el capítol VII incorporava el divorci i en el VIII la dissolució i nul·litat del matrimoni. Publicada l'any 1870, tingué curta durada, essent derogada el febrer de 1875 un cop reinstaurada la monarquia. Tornà a legislar-se amb el Codi Civil de l'any 1889, amb moltes de les disposicions que hi havia a la llei de 1870. Amb tot, fou una llei que sovint ha quedat oblidada, ja que s'esmenta sempre la llei de divorci de la Segona República. Aquí destacaré el seu interès, doncs la veurem implementada de forma novedosa en el cas de divorci que estudio en el present article.

A partir de la segona meitat del segle XIX hi ha un augment dels casos de divorci canònics. Es desconeix el nombre de processos començats a l'àmbit civil, ja que malauradament s'ha conservat poca documentació judicial d'aquell període, llevat de la que s'hagi pogut preservar en arxius familiars i patrimonials¹. Les causes d'aquest procés creixent no són clares. Alguns historiadors apunten a canvis econòmics, ideològics i socials, que van permetre que els conflictes matrimonials reservats a l'àmbit familiar prenguessin una dimensió pública, convertint-se en un tema socialment acceptat. Les persones se sentien acompanyades per obrir causes de separació i divorci, amb xarxes de suport econòmic i moral de familiars, amics o veïns².

En els casos presentats per violència de gènere, com el cas que ens ocupa, aquesta realitat podia connectar amb altres causes afegides com era la infidelitat quan aquesta comportava abandonament, violència o risc de la vida. En el rerefons de la violència, causa bàsica en moltes de les separacions protagonitzades per dones, es trobava —i continua trobant-se— el paper corrector del marit vers

Portada de l'expedient de divorci entre Rosa Coll i Enric Sala.
Procedència: SAMLM - Fons Fàbregas- Barri. Data: 1873.
CID: 524.002.410_019.005.009.

¹ Probablement aquest sigui el motiu de la poca historiografia que hi ha sobre el tema.

² COSTA, Marie. *Conflictos matrimoniales y divorcio en Cataluña: 1775-1833*. Tesis doctoral. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona. 2008. P. 419.

la muller.³ En ocasions, però, els maltractaments eren permesos per pertànyer a l'àmbit privat de la família. Es tolerava —i fins i tot es permetia per llei— el càstig moderat com un dret del marit a disciplinar l'esposa en cas de desobediència a les lleis del matrimoni.

En els processos de divorci civil⁴, previ a la presentació de la demanda de divorci havia de dur-se a terme un acte de conciliació entre les parts⁵. La demanda només podia ser presentada pel cònjuge innocent⁶, on s'al·legaven els motius pels quals demanava el divorci i posterior presentació de proves i testimonis. Només es podia presentar en els supòsits que marcava la llei⁷; qualsevol causa no era vàlida per començar el procés. Un cop admesa la demanda —o abans, en cas d'haver-hi sospites de perill pel cònjuge innocent—, s'acordava judicialment la separació provisional del matrimoni —coneguda com a separació interina—, i el dipòsit de l'esposa i els fills a casa d'un familiar o amic mentre dures el procés —continua prevalent la dona com a ésser inferior i es trasllada el paper de *pater familias* a un altre home en la majoria dels casos⁸. De vegades, dins l'expedient de divorci s'inclouïa el procés de declaració de pobre de la demandant per no poder fer front a les despeses del procés. Continuava amb la resposta de la part demandada als fets denunciats, declaració dels seus testimonis, per concloure amb la possible sentència.

El divorci civil donava lloc a la separació definitiva dels cònjuges, però no dissolia el matrimoni; tan sols suspenia la vida en comú.⁹ Igual que en el divorci canònic el vincle conjugal no desapareixia —s'haurà d'esperar a la llei de divorci de la Segona República—, quedant els cònjuges lligats i legítimament casats fins a la defunció d'una de les parts. La família, eix vertebrador de la societat, quedava preservada¹⁰.

La majoria de demandes de divorcis —canònics o civils— eren presentades per dones. És important contextualitzar quina era la situació de la dona en aquell moment: el seu destí "natural" era casar-se i formar família, tenir cura de la família. Legalment la dona casada era considerada com a dèbil, física i moralment, submissa al marit¹¹, que era el *pater familias* a qui la dona devia obediència, doncs a ell li corresponia l'autoritat familiar i conjugal. Aquesta subordinació devia ser recompensada per la protecció dels marits, que havien de mantenir-les conforme al seu estat: *"La obligación del marido es el proveer el sustento a su*

mujer y familia, y cuidar de mantenerla con el decoro, que corresponde a su clase."¹²

La dona estava limitada pel vistiplau del marit en segons quins actes com, per exemple, acceptar herències o regentar els seus negocis. El marit era el seu "representant" i, per tant, podem considerar a la dona jurídicament com a "menor emancipada"¹³. En canvi, la dona soltera major d'edat i les vídues podien gestionar els seus béns i la seva vida sense aquestes limitacions. En el Codi Penal, però, no hi havia distinció per raó de sexes. La dona, fos quin fos el seu estat civil, era considerada responsable dels seus actes i havia de respondre per ells.

Si bé a la conferència vaig exposar tres demandes de divorci canònic presentades davant el Tribunal Eclesiàstic de la diòcesi de Girona i un cas de demanda de divorci civil presentat al jutjat de Primera Instància de Santa Coloma de Farners, la limitació de l'article no permet poder aprofundir en tots els casos. Donada la seva excepcionalitat presento l'estudi de l'expedient de divorci civil deixant per a una propera publicació l'anàlisi dels casos de divorci canònics.

Enric Sala Llobet i Rosa Coll Llobet. Antecedents a la demanda de divorci

Es tractava d'una parella que formava part de dues famílies benestants locals amb vincles familiars. L'Enric, hisendat, era propietari de nombroses terres a Maçanet, Sils i Vidreres que, com a hereu, havia rebut en morir el seu pare. Es dedicava a la seva administració i gestionava el cobrament de censals sobre aquestes terres que li generaven importants rèdits. Per alguns documents també es pot pensar que es dedicava a ser prestador, normalment amb garantia d'un bé immoble, així, en cas d'impagament, s'incrementava el seu patrimoni immobiliari. A més, participava en l'àmbit polític com a regidor de l'Ajuntament de Lloret¹⁴ i era actiu en actes benèfics fent donacions com, per exemple, en la subscripció local per a la *Junta Provincial de socorros para Filipinas y Puerto Rico*¹⁵.

L'Enric i la Rosa estaven emparentats per part de les respectives mares, que eren germanes i descendents de la nissaga familiar Llobet de Vidreres¹⁶. Així doncs, ells eren cosins germans i per poder contraure matrimoni van haver

³ MACÍAS DOMINGUEZ, Alonso Manuel; CANDAU CHACÓN, María Luisa. *Matrimonios y conflictos: abandono, divorcio y nulidad eclesiástica en la Andalucía moderna (Arzobispado de Sevilla, siglo XVIII)* dins *Revista Complutense de Historia de América*, vol. 42. 2016. P. 143.

⁴ Hi havia força semblances entre els expedients canònics i els civils en el temps que aquest va estar en vigor. La justícia eclesiàstica i civil es van combinar per resoldre els conflictes matrimonials. Per conèixer l'estructura dels expedients de divorci canònic, vegeu: COSTA, Marie. *Dones rebels, dones alliberades: el divorci a Catalunya als segles XVIII i XIX*. Ajuntament de Barcelona – Eumo Editorial. Barcelona. 2016. P. 104-120.

⁵ Reial Decret de 23 de novembre de 1872, article 2.

⁶ Llei de Matrimoni Civil de 18 de juny de 1870, article 86.

⁷ Llei de Matrimoni Civil de 18 de juny de 1870, article 85.

⁸ COSTA, Marie. *Conflictos matrimoniales...* P. 160.

⁹ Llei de Matrimoni Civil de 18 de juny de 1870, article 83.

¹⁰ ESPIGADO TOCINO, Gloria. *Orden legal y orden sexual en los comienzos de la Revolución Septembrina (1868-1870)* dins *Memoria y Civilización. Anuario de historia*, núm. 23. Universidad de Navarra. 2020. P. 181.

¹¹ GETE-ALONSO CALERA, María del Carmen; SOLÉ RESINA, Judith. *Mujer y patrimonio (el largo peregrinaje del siglo de las luces a la actualidad)* dins *Anuario de Derecho Civil*, vol. 67, núm. 3. 2014. P. 789.

¹² COSTA, Marie. *Conflictos matrimoniales...* P. 248.

¹³ GETE-ALONSO CALERA, María del Carmen; SOLÉ RESINA, Judith. *Mujer y patrimonio...* P. 811.

¹⁴ DABAN i MASSANA, Joaquim. *150è aniversari de la col·locació de la primera pedra de l'ajuntament. Trasllat de l'acta del 18 de febrer de 1868* dins *Sesmond*, núm. 17. Ajuntament de Lloret de Mar. Lloret de Mar. 2018. P. 12.

¹⁵ *Boletín oficial de la provincia de Gerona*, n° 23. 21 de febrer de 1868. P. 2.

¹⁶ DE LLOBET MASACHS, Santiago. *Historia de una familia: Los Llobet de Vidreres. Siglos XII-XX. Tomo I*. P. 114. Consultat a www.Academia.edu el 23 d'octubre de 2021.

de demanar davant el vicari general de la diòcesi de Girona a finals d'abril de l'any 1870 dispenses matrimonials per consanguinitat de segon grau.¹⁷ Com a motiu per eliminar l'impediment per poder casar-se argumentaren que la Rosa era orfe de pare, sense altre suport que el de la seva mare vídua que fàcilment li podria faltar, i que ella “*se expone a no hallar otro partido igual tan ventajoso, por estar hace mucho tiempo comprometida con él para unirse en matrimonio, cuya circunstancia retrae a los jóvenes que tal vez podrían pretenderla*”. I que “*el recurrente como su familia son y fueron bienhechores especiales de esta Iglesia parroquial, pues que está a la vista la Capilla de la Virgen de la Concepción que construyeron los ascendientes de Enrique Sala, la que han ensanchado y decorado a sus espensas los padres del mismo, y cuida actualmente el orador de su conservación y aseo, y acude a los gastos del culto, con lo cual da una prueba de ser bienhechor de la Iglesia, ofreciendo como ofrece además la limosna de 25 duros equivalente a 50 escudos con destino al culto de esta parroquia*”¹⁸.

Van casar-se el 19 de juny de 1870. Ell tenia 29 anys i ella 24 i van anar a viure a casa de l'Enric, situada al carrer de la Plaça, 22 —actual Rambla Romà Barnés. L'any següent nasqué l'únic fill de la parella, en Lluís.

La conflictiva relació conjugal va començar ja de bon principi de ser casats i va provocar que, més d'una vegada, ella marxés a casa de la seva mare, fins al punt que la nit del 14 d'abril de 1871, quan no portaven ni un any de casats —i cal suposar que estant la Rosa embarassada del seu fill—, l'Enric demanés la presència primer del jutge municipal i posteriorment del notari per aixecar acta “*de la pregunta que quería hacer a su esposa y de la contestación que esta diera a los fines que pudiera convenirle y habiéndonos abierto la puerta Paula Llobet viuda de Coll [mare de la Rosa], hemos*

Casa del carrer de la Plaça, 22, on va viure el matrimoni de Rosa Coll i Enric Sala.

Procedència: SAMLM – Fons Editorial Efadós l'Abans – família Creus Bosch. Data: 1945 ca. Autoria: Desconegut. CID: 803.004.100_506.004.018.

entrado en un aposento en donde se hallaba en cama la esposa del requiriente y este le ha preguntado si quería ir en compañía suya, y ha contestado que mientras no la tratase mal que iría, a cuya contestación ha dicho el citado Enrique Sala Llobet que pedía una completa satisfacción de la ofensa que se le infería, al suponer su esposa que la trataba mal, cuando ni ha tratado mal a nadie y menos a ella”¹⁹.

Al cap d'uns mesos d'aquest fet, la Rosa, “*Agotado su sufrimiento [...] y corriendo por otra parte peligro su vida y también la de su hijo, sobre cuya salud, por encontrarse en el período de la lactancia, refluían los disgustos y sinsabores de la madre, determinó y obtuvo que se hiciera efectivo el depósito de su persona y la de su hijo decretado por el Juzgado en quince de Diciembre de mil ochocientos setenta y uno, habiéndose llevado a cumplimiento por el Juez Municipal de Lloret, en quince de diciembre próximo pasado*”[1872]²⁰. La separació interina de la parella no es va dur a terme fins l'any següent “*merced a la intervención de personas respetables y a las promesas que hiciera el D. Enrique de portarse bien con aquella*”²¹, si bé la Rosa al cap de poc va haver de tornar a suportar el seu caràcter irascible, com veurem més endavant.

Presentació de la demanda de divorci

Pocs dies després de ser dipositada a casa de la seva mare, a les primeries de l'any 1873, es presentà la demanda de divorci. L'expedient s'inicia amb la informació sumària de l'exposició dels fets i els fonaments de dret presentats pel procurador de Rosa Coll on es denuncien i descriuen de manera colpidora els maltractaments de paraula i obra que va patir. Segueix amb l'acta de conciliació que per llei s'havia de tramitar —a la qual l'Enric no s'hi presentà—, continua amb l'expedient de sol·licitud de pobresa de la Rosa per evitar haver de fer-se càrrec de les despeses del procés, la declaració dels testimonis de la demandant i l'escrit de defensa del marit.

A continuació, de forma succinta, passaré a descriure els fets denunciats i les declaracions fetes pels testimonis proposats per l'acusació de cadascú.

Es donava constància “*Que a los pocos meses de celebrado el matrimonio [...] Don Enrique Sala, empezó [...] a inferir a Rosa Coll, y continuó infiriéndola malos tratamientos graves de obra y de palabra poniéndola unas veces, para sustraerse a ellos, en el duro trance de abandonar el lecho conyugal y refugiarse en la habitación de las sirvientas, y otras en el de pedir amparo al criado Esteban Roig, saliendo a la calle de noche para albergarse en casa de su señora madre*”²².

El criat Esteve Roig declarà “*que una noche sin que recuerde la época la Doña Rosa Coll dijo al declarante que la acompañase a casa su madre, pasando la noche dicha señora*

¹⁷ Dispenses matrimonials d'Enric Sala Llobet amb Rosa Coll Llobet. Arxiu Diocesà de Girona.

¹⁸ Ídem.

¹⁹ SAMLM – Fons Fàbregas Barri. Notari José Antonio Rodés. Demanda de divorci de Rosa Coll contra Enric Sala. 1873. CID: 524.002.410_019.005.009.

²⁰ Ídem.

²¹ Ídem.

²² Ídem.

en la citada casa; que esto fue antes de haberse acostado los de la familia del Don Enrique Sala, y no recuerda si este en aquella ocasión estaba en ella ni sabe el motivo que tuvo para obrar así”.²³

La minyona Josefa Corredó va reconèixer que diverses vegades la Rosa havia anat a dormir amb ella, “no pudiendo fijar la época en la que sucedió, e ignorando si el D. Enrique Sala la maltrataba o no, ni si ella tuvo que albergarse de noche en casa de su madre”. Una altra minyona, Rosa Ribera, a més declarà “que una ocasión marido y mujer tenían cuestiones estando en el comedor y que habiéndose aproximado ambos a la cocina en que estaba la declarante el D. Enrique cogió la azucarera que estaba sobre la mesa amenazando tirársela a su esposa la cual se escondió detrás de la declarante y esta procuró detener al D. Enrique como lo hizo de resultas de lo cual este la despidió, por lo cual se marchó en el acto por habérselo ordenado D. Enrique, ignorando lo que pasó después”²⁴.

El fet més colpidor que es denuncià fou: “Que en una noche del mes de Mayo, u otra mas cierta de mil ochocientos setenta y uno, encontrándose ambos esposos [...] de su cuarto habitación, él asió del cuello fuertemente a su esposa con intento de ahogarla, por lo que mi principal hubo de demandar auxilio que acudieron a prestarla un hermano de don Enrique y el criado Esteban Roig, debiendo forzar el primero la puerta del cuarto que había cerrado el marido.”²⁵

El criat Esteve Roig declarà “que ignora si el tener el D. Enrique Sala cogida a su esposa por el cuello, como la tenía, era con intento de ahogarla bien que el testigo creyó fue para obligarla a subir a la cama”. El germà de l’Enric, Francesc, declara que “en una noche que no puede precisar del año 1871 la Doña Rosa Coll llamó repetidas veces al declarante desde el cuarto en que estaba con su marido y acudiendo el declarante que estaba en la misma casa como encontrase cerrada interiormente la puerta del cuarto la empujó y una vez abierta [...] pudo observar que la doña Rosa Coll estaba sentada en una silla al lado de la cama y su marido la tenía cogida de la mano queriendo hacerla subir en la cama habiendo antes de entrar oído que su cuñada al llamarle se lamentaba llamando al declarante”²⁶.

No foren els únics actes de violència, ja “que en otra ocasión o sea en la noche del treinta de Noviembre, u otra mas cierta, del relatado año mil ochocientos setenta y uno, el Don Enrique Sala golpeó con furia a mi representada llegando a inferirla una marcada contusión en la cara, repitiéndose estos malos tratamientos dos días después, a consecuencia de los cuales mi principal se refugió de nuevo en la casa de su madre permaneciendo en ella unos quince días”²⁷.

El criat Esteve Roig declarà que “En una ocasión cuya fecha no recuerda, la doña Rosa Coll fue a pasar algunos días en casa de su madre, ignora si fue por haberla maltratado su marido, solo prestaba servicios durante las noches y de día estaba ocupado en otras cosas fuera de la casa”²⁸. I una de les minyones, Josefa Corredó, deia ignorar aquests fets doncs encara que fos cert ella ho desconeixia, pel fet de no estar-se a la casa de manera seguida. També es deixà constància “que restituída Doña Rosa a la

casa y compañía del marido [...] ha venido sufriendo hasta su separación, iguales o parecidas vejaciones, insultos y atropellos graves de que antes fuera objeto, viéndose como anteriormente obligada de noche a abandonar muchas veces el lecho conyugal para refugiarse con las sirvientas, y de día a levantarse de la mesa y comer en la cocina sin quedar por ello libre de las violencias de su marido, que en ocasiones le arrebatava la comida de las manos y la empujaba hacia la calle diciéndola que estaba de más en su casa aparte esto de los malos tratamientos que a solas y cuando no era posible demandar auxilio, le infería”.²⁹ Dues de les minyones i la mainadera reconegueren que diverses vegades ella es va aixecar de la taula per anar a menjar a la cuina, però no sabien els motius que la portaven a actuar d’aquesta manera. El personal de servei, potser atemorit per les conseqüències de les seves declaracions, desdibuixava els fets —excepte en un cas que per protegir a Rosa fou acomiadada al moment. El model d’autoritat patriarcal s’estenia al conjunt de membres de la casa.

No deixa de sorprendre que ella patís la violència que detalla, doncs eren cosins germans, es coneixien de ben petits i havien viscut a prop abans de casar-se i quan ella es refugiava a casa de la seva mare —que era tia d’ell—,

Capella de la Concepció de l’església parroquial de Sant Romà, de la qual en tenia cura la família Sala.

Procedència: SAMLM – Fons Martínez-Planas. Data: 1930 ca.
 Autoria: Emili Martínez i Passapera. CID: 510.000.700_302.025.005.

²³ Ídem.
²⁴ Ídem.
²⁵ Ídem.
²⁶ Ídem.
²⁷ Ídem.
²⁸ Ídem.
²⁹ Ídem.

era al carrer de Santa Cristina, a dos carrers d'on vivia el matrimoni.

En l'escrit de defensa, el procurador d'Enric Sala acusa a Rosa de desobediència greu envers el seu marit, per caprici o per influència de persones “*enemigas de la paz y tranquilidad de la familia*” i de posar-li traves per exercir “*su poder como jefe de la familia*”, arribant “*su cinismo al extremo de producir escándalo, induciéndola a entablar demanda de divorcio, en cuyo contenido se levanta el acto que cubre la vida privada [...]. Mi representado en tan difíciles circunstancias como escandalosas de abandono por parte de su esposa del lecho y casa conyugal sin motivo alguno, ha obrado con exquisita prudencia y con una cordura sin límites.*”³⁰ Així ell fa una defensa de l'autoritat familiar que exerceix el marit i en el principi bàsic que tot el que passa a la família ha de tenir lloc a l'esfera privada sense cap ingerència externa.

Negà les acusacions de maltractaments de paraula i obra, “*pues los domésticos que han testificado, han manifestado ignorar tales malos tratos, añadiendo que si bien algunas veces desamparaba el lecho conyugal y la mesa, para dormir en el cuarto de las sirvientas o comer con ellas en la cocina, estas ignoraban el motivo que tuviera para ello, ignorancia que explica que Rosa Coll obraba por capricho, pues los malos tratamientos debían ser vistos u oídos por las personas que estaban en la casa, pues no se comprende de otra manera*”. I dels casos concrets com els greus fets denunciats de la nit de maig de 1871 es defensava tot dient que “*Doña Rosa insinuando su sistema quiso abandonar a su marido, mas este ante la desobediencia grave de su esposa la obligaba a regresar al lecho conyugal para comperderla a cumplir las leyes del matrimonio*”³¹.

Hem de recordar que en aquell moment la llei deia que la dona havia d'obeir el marit i viure en la seva companyia i fins i tot en cas de desobediència, per llei ell tenia dret a castigar-la moderadament, tot i que l'Enric indiqués que no ho va fer. També negà l'acusació relativa a la nit del 30 de novembre de 1871, i que els suposats maltractaments li perjudiquessin la salut ja que ni quan estava embarassada ni en l'etapa de lactància ni ella ni el seu fill van patir cap afectació —i per defensar-ho presenta com a prova un certificat de la llevadora que la va atendre.

Per contradir l'acusació de maltractament recordava que ella l'acompanyava a reunions i a viatges i que ni els veïns ni amb qui coincidiren en actes públics van poder notar

Solar per a panteó 15-B del cementiri de Lloret de Mar on l'Enric Sala va ser enterrat l'octubre de 1902.

Procedència: Montse Sala i Vila. **Data:** 2021.
Autoria: Montse Sala i Vila.

malestar entre el matrimoni. L'Enric recriminava a la Rosa que “*si tan afanosa ahora se muestra la autora de desligarse de sagradas obligaciones que importa el matrimonio, no tenía necesidad de producir escándalo, atacando la honra de su marido que debe considerarla como a propia, ni menos entablar una demanda que además de todo, si mi principal la pasara en silencio, importaría la pérdida de la patria potestad sobre su hijo; por cuales motivos debe rechazar aquella, pues no desea mas que vindicar su honra ultrajada y los derechos de marido y padre que por las leyes divinas y humanas le corresponden.*”³²

El marit estava més preocupat pel que ell considerava un atac a la seva honra, entenia les denúncies de Rosa com a injúries i mostrava preocupació per la pèrdua de la pàtria potestat sobre el seu fill, que com a noi i primogènit seria l'hereu dels seus béns —com així va ser. Segons la llei, en cas de sentència de divorci els fills quedaven sota la potestat i protecció del cònjuge innocent³³, que en aquesta cas seria la Rosa.

Insistia en què la demanda era falsa i exigia la restitució a la llar del seu fill i la seva esposa, “*no pudiendo el divorcio reclamarlo mas que el cónyuge inocente no podría la actora reclamar en el sentido que lo hace, desde el momento que es culpable de las graves faltas de desobediencia al marido y abandono sin motivo de su casa y lecho*”. Ell demana l'absolució i “*imponiendo a la actora silencio y callamiento perpetuo*”, per tant, retornar a l'àmbit privat els conflictes matrimonials, i que “*se restituya a la casa marital con su hijo, apercibiéndola de que en lo sucesivo guarde obediencia legal debida al marido. En la demanda presentada se imputan a mi principal hechos que constituyen un vicio de moralidad y cuyas consecuencias podrían perjudicar su buen nombre y honradez acrisolada, y algunos de ellos son una falsa imputación de delito de los que dan lugar a procedimiento de oficio, como es el de tentativa de asesinato, que constituye injuria y calumnia manifiesta*”³⁴.

A més, s'al·legava “*mi poderante tiene el íntimo convencimiento que su esposa ha sido inducida si no forzada por su madre Pilar Llobet de Coll y su hermano Joaquín Coll y Llobet, y otros a presentar una demanda*” i “*Si bien desearía perdonar todos los agravios que con ello le han inferido, para que le dejen disfrutar tranquilo y con paz las delicias del hogar doméstico, la tenacidad de los seductores es tanta, que teme se reproduciría mas adelante el escándalo. Para evitarlo cree que debe castigarse severamente los delitos de injuria y calumnia contra todos los culpables de dichos delitos, sean autores o cómplices, especialmente contra Rosa Coll, Pilar Llobet y Joaquín Coll y Llobet*”³⁵.

L'Enric acabava sol·licitant autorització per presentar una querrela per injúries i calúmnies contra la seva esposa, la seva tia i el seu cunyat, a més d'altres de qui no s'especifica el nom. No sabem com es va resoldre la demanda ja que a l'expedient no hi consta la sentència. Malgrat tot, verificant

³⁰ Ídem.

³¹ Ídem.

³² Ídem.

³³ Llei de matrimoni civil de 18 de Juny de 1870, disposició 2a, article 88.

³⁴ SAMLM – Fons Fàbregas Barri. Notari José Antonio Rodés. Demanda de divorci...

³⁵ Ídem.

els padrons d'habitants³⁶, l'any del divorci ella apareixia vivint al domicili de la seva mare, si bé en els censos d'anys posteriors apareix de nou al domicili del marit, cosa que demostraria que tornaren a viure junts. Així doncs, el divorci no es va dur a terme. Podem deduir, per tant, que donada la posició social i econòmica del marit i el vincle familiar entre ells van arribar a un acord que no perjudicàs a les famílies amb causes judicials com les d'injúria i calúmia amb les que ell amenaçava.

La vida continua

L'Enric va seguir mantenint una activa vida política, social i religiosa. Fou diputat de la Diputació Provincial de Girona i formà part de la seva comissió de comptes els anys 1873 i 1874, és a dir, l'any que s'inicià el procés de divorci i de la instauració de la Primera República. També tenim constància que de les darreries del segle XIX fins a l'any 1900 formà part de la Junta d'Obrers de la parròquia de Sant Romà i un altre cop regidor a l'Ajuntament, coincidint amb els anys de construcció del cementiri modernista de Lloret. El seu fill Lluís fou propietari d'un solar per a panteó —que no es va construir—, on l'Enric va ser enterrat l'octubre de l'any 1902; també d'un hipogeu dels anomenats de segona classe on serien enterrats mare i fill. En una data que no podem precisar les restes de l'Enric es traslladaren del panteó al dit hipogeu —en un tràmit dut a terme possiblement pels hereus d'en Lluís. No podem saber mai què va portar la Rosa i el seu fill a enterrar l'Enric en un solar per panteó situat a la zona més destacada del cementiri —malgrat no construir-ne cap edificació—, mentre que ells van preferir ser enterrats en un altre hipogeu més modest, però proper a la capella, nucli central del cementiri.

L'Enric havia fet testament l'any 1884, onze anys després de la causa de divorci, on instituïa com hereu universal el seu fill Lluís i com a usufructuària “a su querida esposa con la obligación de mantener en su casa y compañía y mientras trabajen a utilidad de la misma, a su hijo y heredero Don Luis Sala Coll”³⁷. L'inventari de béns efectuat durant la tramitació de l'herència de l'Enric permet reconstruir l'estatus econòmic de la família³⁸:

Era propietari de tres cases i un tros de terra a Lloret valorats en 10.603 pessetes, d'un cert nombre de terrenys a Maçanet, de quatre masos situats en els termes de Vidreres, Sils i Maçanet, de dos masos a Sils, d'un valor total de 140.190 pessetes. Sobre aquestes finques hi havia un domini directe i uns censos amb un valor a efectes hereditaris de 73.378,29 pessetes.

En aquest cas es repeteix una tendència que ja he observat i documentat en altres lloretencs benestants: es tracta d'hisendats locals que tenien a l'interior propietats de rellevant rendibilitat agrària. Gairebé totes les finques l'Enric les va heretar del seu pare i les va llegar al seu fill,

demostrant la importància de la gestió i transmissió del patrimoni en una nissaga familiar. La situació econòmica solvent de la família va permetre que l'hereu, en Lluís, pogués viure de rendes com el seu pare. La Rosa i el seu fill van viure a la casa del carrer de la Plaça fins a les seves respectives defuncions. En Lluís va morir solter i sense descendència, heretant els seus béns els seus cosins.³⁹

Conclusió

Ens trobem davant d'un expedient de divorci excepcional, tramitat durant la curta durada que tingué la llei provisional de matrimoni civil de 1870, que ens ha arribat a través d'un fons patrimonial. En aquest expedient es posa de relleu el patiment de la dona víctima d'una determinada concepció del que era el matrimoni i del principi d'autoritat del marit com a *pater familias*, que justificava l'exercici de la violència en l'àmbit privat.

Avui encara moltes dones pateixen situacions semblants i en l'estudi de cas que he presentat s'entreveu un fet que dissortadament venia de temps passats i que malgrat les successives legislacions de divorci es perpetua fins als nostres dies. Però també és una mostra de com la dona en general, i la Rosa en particular, s'emparaven en la llei per exterioritzar els conflictes matrimonials i donar una vessant pública a un afer considerat fins llavors privat, tal com l'Enric insistia en la seva defensa. En els processos de divorci en general les dones trobaven xarxes de solidaritat⁴⁰ i de suport tan de les institucions, com de familiars i amics. En tot moment la Rosa comptà amb el suport de la seva mare i dels seus germans. Hom pot suposar que la Rosa fou aconsellada de presentar demanda civil en lloc d'eclesiàstica per a aconseguir la separació definitiva i defugir els llargs processos que es produïen ens els jutjats canònics.

No deixa de sorprendre que els fets que per ella eren descrits com a maltractaments per ell foren considerats de desobediència al marit, capricis d'ella influïda per la seva família —que també ho era d'ell—, a qui considera enemics pel suport que donaven a la Rosa, i d'atac al seu honor. L'Enric, en l'esfera privada es mostra com una persona intolerant, si bé va gaudir de consideració en l'àmbit públic en l'exercici de càrrecs polítics locals i provincials, i essent un membre destacat dins la vida social de Lloret.

Els maltractaments afecten totes les classes socials i, en aquest cas, un conflicte familiar privat es convertí en públic per acabar-se resolent, finalment, en l'àmbit privat. M'agradaria pensar que la Rosa, una dona valenta que des del primer moment va intentar fugir d'una situació difícil, quan tornà a viure a la casa familiar —no sabem si per voluntat o condicionada per pacte—, va poder viure amb la tranquil·litat i pau de la família que l'Enric argumentava en la seva defensa.

³⁶ He consultat al Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar els padrons dels anys següents: 1873, 1880, 1885, 1898, 1901, 1911 i 1920. Són consultables on-line al web de l'arxiu.

³⁷ Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB). Notaria de Agustín Muñoz i Verge.

³⁸ Arxiu Històric Comarcal de Santa Coloma de Farners (AHCSCF). Notari Lorenzo Garzón Noya.

³⁹ DE LLOBET MASACHS, Santiago. *Historia de una familia...* P. 114.

⁴⁰ COSTA, Marie. *El divorci a la Catalunya de l'Antic Règim. Un fenomen femení* dins *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. XIX. 2008. P. 186-187.

El pintor Ramon Noé i Hierro i la seva obra a l'església parroquial de Lloret de Mar

Martirià Brugada

Rector de la parròquia de Lloret de Mar.
Llicenciat i Màster en Història de l'Art

Esbós biogràfic¹

De pares tortosins, va néixer el 5 d'agost de 1923 a Barcelona. El pare era terrisser. Amb la seva família es traslladà a Tortosa el 1926. Fent d'escolà a l'església de Sant Blai el mossèn d'allà va percebre les dots artístiques del vailet. I així fou com allí va començar a aprendre a dibuixar amb Agustí Baiges i Cristòfol (Tortosa, 1871 – 1938), que el marcà per vida.

El 1940 la família Noé Hierro es traslladà a l'Hospitalet de Llobregat. Amb 17 anys es matriculà a l'*Escola d'Arts i Oficis*, on va tenir de mestre Manel Pallarès i Grau (Horta de Sant Joan, 1876 – Barcelona, 1974). Allà hi destacà per la qualitat del seu dibuix.

El 1941 el pare obtingué una bona feina com encarregat d'una fàbrica de productes refractaris a Casetas, a 11 km de Saragossa. En Ramon ingressà a l'Escola de Belles Arts de la capital aragonesa. Gràcies a un premi obtingut viatjà a la Costa Brava. A l'escola de Saragossa hi assistí dos cursos i, amb 18 anys, presentà la seva primera exposició a la Sala Gaspar amb el tema del bestiar.

Aconsellat per l'enginyer de la fàbrica on treballava el seu pare, el 1943 decidí marxar a Madrid, on va començar a estudiar a la *Real Academia de Bellas Artes de San Fernando* i a la *Escuela de Cerámica de la Moncloa*, si bé no en quedà massa satisfet. Un fet important va ser la vinculació que establí amb l'escultor terrassenc Fernando Bach-Esteve i Massaneda (Sant Pau de Fenollet, 1929 – Terrassa, 1992).

Un any més tard, el 1944, s'incorporà al servei militar a Ceuta on organitzà una exposició en què van participar altres soldats aficionats a l'art plàstic. Noé aprofità l'estada al Marroc per visitar indrets del territori i per assistir a l'escola d'Art que dirigia el pintor cartellista Mariano Bertuchi (Granada, 1884 – Tetuan, 1955). Allà s'aficionà a pintar a l'aquarel·la, al carrer, al circ, al mercat...

El 1945 va tornar a Madrid, destinat al Ministeri de la Guerra, concretament a la secció de dibuixants. Va aprofitar l'estada a la capital d'Espanya per estudiar a la *Escuela Nacional de Grabado*, amb el mestre Manuel Castro Gil (Lugo, 1891 – Madrid, 1963), responsable de la secció de gravats de la *Casa de la Moneda*, un altre punt de referència important per la seva formació. En aquell moment el mestre d'esmalt i director de l'Escola Massana de Barcelona, Miquel Soldevila i Valls, impactà a la seva vida a partir d'haver visitat una exposició antològica seva.

Així, un cop acabat el servei militar, el 1947, retornà a Barcelona i, amb 25 anys, es matriculà a l'*Escola Massana*, on aprengué la tècnica de l'esmalt al foc amb l'esmaltador i director de l'esmentada escola Miquel Soldevila i Valls (Sant Andreu del Palomar, 1886 – Barcelona, 1956). També aprengué la tècnica del retaule amb en Bonaventura Sabaté. La seva estada a la Massana el va consolidar en el gust pel rigor i la feina ben feta, relacionant-se amb els mestres d'aquell entorn: els germans Xavier Corberó Trepà (Barcelona, 1902 – 1981) i Valeri Corberó Trepà (Barcelona, 1908 – 2001), mestres del repussat, del cisellat i de l'esmalt de metalls i joieria; Bonaventura Sabaté Pastor (Barcelona, 1888 – 1971), mestre de l'art del retaule i dels daurats; Joan Muntasell Garriga (Barcelona, 1890 – 1971), mestre del gravat sobre el vidre; Miquel Soldevila Valls, mestre de la pintura sobre esmalts; Josep Llorenç Artigas (Barcelona, 1892 – 1980), mestre de ceràmica...

Aquell mateix any el van nomenar dibuixant del Poble Espanyol de Montjuïc i va començar a treballar amb el director d'aquest museu, l'etnògraf Ramon Violant i Simorra (Sarroc de Bellera, 1903 – Barcelona, 1956).

El 1950 fou nomenat professor de dibuix de l'*Escola Massana* i, el 1958, professor de l'Aula de Dibuix del Natural a la mateixa escola. El 1967 es traslladà a viure a Sabadell, on s'hi establí definitivament. El 1986 va agafar la jubilació anticipada de la Massana, però no va deixar mai de pintar. Morí el 2007.

Destruccions i reparacions de l'església parroquial de Lloret de Mar

Després de les destruccions del 1936-1939, a la postguerra fou important, a les nostres comarques, l'esforç per restaurar les esglésies, gairebé totes saquejades i destrossades. Pels artistes també fou aquesta una oportunitat per fer una aportació pública interessant, si

¹ AA.DD. Ramon Noé. *Ocell de bardissa*. Museu d'Art de Sabadell. Sabadell. 2008. Per a l'elaboració del perfil biogràfic parteixo d'un buidatge del següent article: PEÑA, Maria. *Ramon Noé o la probitat de l'art i de la vida*, dins el volum suara esmentat. P. 19-51.

Maqueta. Autor: Josep M. Arpí.

Maqueta. Autor: Josep M. Arpí.

Maqueta. Autor: Josep M. Arpí.

Maqueta. Autor: Josep M. Arpí.

bé no ha estat massa valorada —segurament per ser sobretot obra religiosa. I no es pot oblidar que també era per ells un mitjà de subsistència considerable.

En relació a Lloret de Mar² consta que el 21 de juliol del 1936 s'obligà a Mn. Joan Ferrés i Puntonet —rector de Lloret de Mar del 1928 fins el 1939— a interrompre la missa que estava celebrant i a clausurar l'església. El vandalisme i les destruccions en aquesta església es van produir a partir del dimecres 22 de juliol. Es van desmuntar tots els altars i totes les imatges i es va portar tot plegat a la platja on va ser cremat i reduït a cendra. També fou destruït bona part de l'arxiu parroquial. Amb tot es van poder salvar les taules del retaule de Pere Serafí —no se sap si se salvaren totes les que hi havia en aquell moment, ja que en faltaria alguna, per exemple el Calvari— i l'orgue de tubs. Tampoc se sap si es va salvar alguna altra peça notable. Es diu que les peces d'orfebreria —custòdia, reliquiari, calzes... —, un cop requisades, es transportaren a França. En dies successius es van saquejar i clausurar les ermites de Santa Cristina, Sant Quirze, les Alegries, Sant Pere del Bosc, els Sants Metges, la capella de l'Hospital i del col·legi del Cor de Maria. Se'n va deslliurar la capella del col·legi de la Immaculada per considerar-se un espai vinculat a França i estar protegida sota la bandera francesa³. Posteriorment es va procedir a derruir el pompós cancell de l'església, dissenyat per l'arquitecte Bonaventura Conill i Montobbio i inaugurat el 1914, fent conjunt amb les dues capelles modernistes construïdes al mateix temps. Aquestes dues capelles es van deslliurar de la destrucció, com també se'n deslliuraren els mosaics amb l'apostolat que coronen la part alta exterior dels murs de l'església, a migdia i a tramuntana, gràcies a l'agosarada intervenció del pintor Joan Orihuel Barta (Barcelona, 1907 – Buenos Aires, 1992), aleshores resident a Lloret de Mar.

El cert és que a partir del 1939, quan fou possible utilitzar de nou l'església, ja estava del tot desmantellada. Un cop netejada les restauracions van ser lentes i

² SOLER SOLEI, Andreu. *La persecució religiosa al Bisbat de Girona (1936 – 1939)*. Extret dels informes que es guarden a l'Arxiu Diocesà de Girona, escrits pels rectors (responsables de les parròquies) sobre els fets de la revolució del 1936 – 1939 en les seves respectives parròquies contestant un qüestionari que els va enviar la Cúria Diocesana de Girona l'any 1939. Inèdit. Girona. 2007. P. 189-190.

FIGUERAS i CAPDEVILA, Narcís; LLINÀS i POL, Joan (coord.). *Història de la Selva*, volum 6 dins la col·lecció *Història de les Comarques Gironines*. Publicacions de la Diputació de Girona. Girona. 2011. P. 668.

Igualment en Joan Domènech, en publica alguna informació a: DOMÈNECH i MONER, Joan. *Lloret de Mar*. Quaderns de la Revista de Girona. Diputació de Girona. Girona. 1992.

³ CASTILLO, Glòria; MANJÓN, María del Carmen. *Presencia en España de las Hermanas de la Inmaculada Concepción de Castres (1903-2018) Espigas encontradas. Presencia a España de las hermanas de la Inmaculada Concepción de Castres (1903 – 2018). "Espigas encontradas"*. Congrégation Immaculée Conception de Castres. 2019.

costoses. Per tal de donar suport a la seva dignificació es formà, ja el 1939, la *Junta de Obra de restauración del templo parroquial de Lloret de Mar*, amb el corresponent llibre de comptabilitat⁴. Aleshores era el rector Mn. Antoni Talamàs Casellas —rector de Lloret del 1939 fins el 1944. El rector que el succeí fou Mn. Narcís Gispert Regualta —rector del 1944 fins el 1974—, continuant la feina iniciada.

Són interessants les anotacions referides als donatius rebuts per sufragar les reparacions i adquisicions. Les primeres anotacions de les despeses referents a la restauració són del 1945 i es refereixen a la col·locació de la rosassa a la façana —anterior a l'actual, actualment reaprofitada a l'ermita de les Alegries— i que costà 281,10 ptes.; l'adquisició d'un nou altar (8.980 ptes.) i la seva col·locació (1.700 ptes.); i la reparació de la façana (1.408 ptes.). El 1947 es van col·locar l'altar de la Mare de Déu del Carme —imatge de l'ara per ara desconegut escultor Regino Araujo—, l'altar del Sagrat Cor —imatge de l'escultor Francesc Juvanteny i Boix (Montcada i Reixac, 1906 – Cerdanyola del Vallès, 1990)— i l'altar de la capella del Santíssim. El 1949 es van col·locar els rosetons de la capella del Santíssim —dels tallers Oriach— i s'adquirí la imatge de Santa Llúcia —de Claudi Rius i Lluís Causaràs. El 1952 s'adquirí la creu processional —Narcís Carmaniu, metallista de Girona. El 1956 es col·locà un nou altar major (59.850 ptes., pel marbrista i 5.544 ptes., pel paleta) que perdurà fins el 1966.

No se sap per quines raons, al moment de recuperar imatges i pintures, s'optà pels ja esmentats artistes Regino Araujo, Francesc Juvanteny, Enric Monjo o el nostre Ramon Noé. Sembla que en Francesc Juvanteny estava relacionat amb la família Brugarolas (que l'havia contractat per la construcció del retaule i l'altar de la Mare de Déu del Roser, el 1943, actualment amb dos plafons dels misteris desapareguts —el del Naixement i el de la vinguda de l'Esperit Sant—, mentre que l'altar fou traslladat encertadament a l'ermita de les Alegries. Pels cognoms semblaria que l'escultor Enric Monjo Garriga —nascut a Vilassar de Mar el 1895, la seva mare procedia de Malgrat, i morí a Barcelona el 1976— tindria alguna vinculació familiar amb Lloret de Mar⁵.

Pel què fa a en Ramon Noé no es coneix cap pista de les raons que el portaren a treballar a l'església de Lloret de Mar, fora de la seva relació iniciada a Madrid amb

una família Utset⁶ —no sabem si vinculada a la família Utset de Lloret— o potser amb alguna de les famílies de l'entorn de Sabadell o Terrassa que estiuaven a Lloret —per exemple Ferran Comadran Torres⁷). Seria interessant tenir-ne alguna pista fiable. El cert és que ja estaria en contacte amb el rector de Lloret de Mar cap al 1955 quan elaborà la maqueta del projecte d'embelliment del presbiteri i de l'absis de l'església parroquial de Lloret de Mar⁸.

Producció religiosa de Ramon Noé

Dintre dels cànons noucentistes, sempre a la recerca del millor, el que el motivava no era l'èxit comercial. Amb tot, d'en Ramon Noé es conserva obra seva al Museu de Terrassa, al Museu d'Art Modern de Tarragona i al Museu d'Art de Sabadell. També té obra civil, si bé sense saber si es conserven, pintà els vitralls per l'edifici Mistral de la SEAT, un mural per a l'empresa Acers Bergara de Sant Just Desvern, la decoració del vestíbul de l'edifici de l'empresa BRA de Sant Boi de Llobregat, a l'empresa Vanguard de Barcelona, uns plafons de ceràmica per una entitat bancària del carrer Rosselló de Barcelona... I mentrestant rep nombrosos premis, medalles, reconeixements.

En el camp de la producció religiosa les primeres pintures murals les va realitzar a l'església de Prats de Lluçanès, gairebé de forma casual, col·laborant i substituint el seu bon amic Soldevila. Allà va pintar la petita capella de la Bona Sort. Era el 1949. Tot seguit, gairebé de rebot, se li encomanà la decoració de l'església parroquial de Pardines (1950). El 1958 pintà l'absis del santuari de Lourdes, també de Pardines. I més encàrrecs: els murals per a la capella de les germanes de la Santa Creu de l'Esquirol, a Santa Maria de Corcó (1958); el 1960 pintà els murs de la capella del Santíssim de l'ermita de la Mare de Déu de Pallerols, a la Sénia; el 1961 pintà el retaule de Godall; un retaule per a la parròquia de Sant Francesc de Paula de Barcelona; Santa Maria de la Ràpita de Tortosa... També a Manresa, Uldecona, Benicarló, Morella, Àvila...

Al bisbat de Girona⁹, a més dels murals per a les esglésies de Lloret de Mar, en va pintar a Tossa de Mar —Sant Sopa a la Capella del Santíssim i els retaules de santa Marta i sant Isidre, el 1960¹⁰—, a Santa Maria dels Turers de Banyoles —motius eucarístics als timpans de

⁴ *Libro de caja de la Junta de Obra de restauración del Templo Parroquial de Lloret de Mar (1939 – 1971)*. Arxiu Parroquial de la Parròquia de Sant Romà de Lloret de Mar. També als diferents exemplars setmanals de la *Hoja Parroquial* (especialment als anys 1956 i 1957). A les informacions parroquials, es va deixant constància de les aportacions i les despeses de referides a la restauració i ornamentació de l'església parroquial.

⁵ VILÀ i GALÍ, Agustí M. *Juan Monjo i Pons. Un exemple de tenacitat*. Oikos-Tau. Barcelona. 1997.

⁶ PEÑA, Maria. *Ramon Noé*... P. 24.

⁷ El 1940 la casa de la família de Nicolau Font, actualment Casa Museu Can Font, fou adquirida per l'industrial tèxtil sabadellenc Ferran Comadran Font. El 1981 fou adquirida per l'Ajuntament de Lloret de Mar.

⁸ Parlant del llibre de comptabilitat de la *Junta de obra de restauración del templo parroquial de Lloret de Mar* ja he indicat que el 1956 es va col·locar l'altar major i aquest seguia el disseny de la maqueta elaborada per en Ramon Noé.

⁹ MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep Maria. *Rutes d'art sacre (1939-1985)*. Quaderns de la Revista de Girona. Diputació de Girona. Girona. 1986. P. 104.

¹⁰ *Església parroquial de Sant Vicenç. Tossa de Mar*. Fulletó editat per l'Ajuntament de Tossa de Mar.

Mural. Autor: Josep M. Arpí.

les portes de la sagristia de Santa Maria dels Turers, el 1961¹¹ i sembla que intervingué en la confecció d'alguns dels vitralls—, a l'església de Sant Pere de Figueres —àngels a la capella de la Immaculada, el 1963¹². Com sempre, l'obra de Ramon Noé juga amb colors tènues, en gradació, indefinibles.

A més del sagrari de Lloret de Mar també va dissenyar els sagraris de la catedral de Vic, per la capella de Lepanto de la catedral de Barcelona, per esglésies de Manila (Filipines), Ciutat de Mèxic, Califòrnia...

El presbiteri i l'absis de l'església de Lloret de Mar¹³

Per l'església parroquial de Sant Romà de Lloret de Mar en Ramon Noé en projectà la decoració del presbiteri i de l'absis, segons la maqueta que realitzà quan entrà en contacte amb els responsables parroquials, cap el 1955, una maqueta que, en bona part, encara es conserva.

Pels murs de l'absis havia esbossat cinc pintures: pel mur de muntanya, la glorificació de santa Cristina; pel mur nord-oriental, l'episodi de l'Anunciació a Maria; pel mur oriental, la Trinitat coronant la imatge de la Mare de Déu de Loreto de l'Enric Monjo, al cambril; pel mur sud-oriental, l'escena de l'Assumpció de Maria;

pel mur del costat de mar, la glorificació de sant Romà —soldat. Consta, també, que per damunt les portes laterals del presbiteri projectava pintar-hi dones veterotestamentàries, com a prefiguracions profètiques de la Verge Maria¹⁴: amb Dèbora, Abigail, Judit, Ester, Anna (mare de Saül), Raquel, Eva, Sara, Maria —la germana de Moisès- i Maria —filla d'Ezrà, 1Cr 4, 17.

Segons la mateixa maqueta l'altar major presidia i se situava al centre del presbiteri i s'havia de cobrir amb un solemne baldaquí d'aire clàssic sostingut per quatre columnes, amb una cobertura a quatre aigües i amb el relleu de quatre figures de sants situats a les puntes representant santa Cristina, sant Romà, santa Llúcia, sant Sebastià. L'altar seria el que es col·locà el 1956, com s'ha esmentat anteriorment.

Recentment s'han localitzat un parell de pilars adossats dels sis que envoltaven i sostenien la mesa de l'altar, com també un parell de plafons dels cinc que, a tall de frontal, l'ornamentaven. Aquestes peces, de pedra nummulítica amb un baix relleu ornamental geomètric i lleugerament policromades, foren retirades quan es col·locà l'actual altar major —beneït pel bisbe Narcís Jubany el 18 de novembre de 1966.

Finalment del projecte previst a la maqueta únicament se n'executà una part: l'altar —sense el baldaquí— i tres de les grans pintures murals —i no pas les set.

Així doncs, dels murals esbossats, invertint la previsió que apareix en la maqueta, al mur nord-oriental del presbiteri, en Ramon Noé hi representà l'Assumpció de la Mare de Déu; al mur sud-oriental, l'Anunciació de l'Àngel a Maria —d'uns 295 cm x 885 cm cadascun—; al centre, la part oriental situada damunt del cambril, amb la Trinitat coronant la imatge de la Mare de Déu de Loreto. Els altres murals —santa Cristina, sant Romà, dones bíbliques— no es van realitzar.

Els colors dels murals són suaus, el traçat del dibuix, precís, i la distribució, equilibrada, amb un cert aire de tendència cubista, però responent sempre als canons de l'estètica noucentista.

El mural de l'Assumpció es distribueix en tres plans: al pla superior amb quatre àngels cantors —de dos en dos— i dos àngels músics —un amb bandúrria i l'altre amb tible—; al centre, la Verge Maria —túnica i vel blancs i mantell blau—, mig asseguda, alçant els braços i enlairada per dos àngels; a la part inferior hi apareix l'ermita de les Alegries i, sembla —si bé desubicat—, Sant Pere del Bosc.

El mural de l'Anunciació es distribueix en dos grans plans: a la part inferior, dominant el conjunt, la figura

¹¹ BRUGADA CLOTAS, Martirià. *La Parròquia de Santa Maria dels Turers de Banyoles*. Parròquia de Santa Maria dels Turers. Banyoles. 2012. P. 16.

¹² MARQUÈS i PLANAGUMÀ, Josep Maria. *L'església parroquial de Sant Pere de Figueres*. Parròquia de Sant Pere de Figueres, Col·lecció Sant Feliu. Figueres. 2002. P. 49-50.

¹³ VILÀ i GALÍ, Agustí. *L'església parroquial de Sant Romà de Lloret de Mar 1509 – 2009*. Ajuntament de Lloret de Mar. Lloret de Mar. 2011. P. 188-189.

DALMAU COROMINAS, Neus. *Els àngels d'en Noé*, dins *La Costa Brava Sud*. Gener 2010.

¹⁴ VILÀ i GALÍ, Agustí. *L'església...* P. 188-189.

de l'arcàngel Gabriel —a la part més oriental— amb les ales esteses i els braços oberts indicant amunt. La figura de Maria, asseguda i amb les mans creuades damunt el seu pit, se situa a la part més meridional. Al centre, dintre d'un gerro, un parell de liris, molt típic en aquesta representació. A la part superior del conjunt, també es situa un grup de sis àngels, aparellats, mentre que enmig d'ells s'insinua un raig de llum que il·lumina la figura de la Verge Maria.

Val la pena remarcar que, un parell de moments a l'any, a l'inici de la primavera —cap el 25 de març— i a la tardor, un raig de sol del cap al tard, des d'un finestral de la capella del Roser, es projecta il·luminant l'entorn del si de la Verge Maria produint un gran efecte simbòlic.

Segons consta al costat dret de la base del mural de l'Anunciació, el conjunt el "PROJECTÀ I PINTÀ EN R. NOÉ HIERRO. ALABAT SIA DÉU. 9-VI / 14-VII-58". L'artista acostumava a signar sempre les seves obres.

Al mural central hi ha la Santíssima Trinitat —de la mateixa amplària dels altres murals però d'una alçada més reduïda—: el Pare, al costat dret, nibat amb un triangle, assegut i beneït amb la mà dreta mentre amb l'esquerra sosté l'esfera de l'univers; el Fill —Jesucrist—, al costat esquerre, sostenint la creu amb la mà dreta mentre l'assenyala amb l'esquerra; a la part superior, enmig del Pare i del Fill, la figura de l'Esperit Sant en forma de colom amb les ales esteses. Als peus de la Trinitat, dos àngels sostenen una corona que queda damunt el cambril de la imatge de la Mare de Déu. I, al darrera de cada àngel, hi apareixen els caparrons de quatre petits querubins —dos i dos.

Com consta al llibre de la comptabilitat de la Junta de Restauració abans esmentat, el 1959, per les pintures de l'absis es pagaren 40.000 ptes., en un primer pagament, i 26.000, en un segon, a més de 1.784,50 per la pensió on residí Ramon Noé —la pensió Navarro. Apareixen altres despeses addicionals referides a la preparació dels estucats i dels operaris que hi intervingueren, com també a les làmpades de variades dimensions que es col·locaren a diversos llocs del presbiteri —gairebé totes conservades esperant una digna recol·locació.

El presbiteri —espai dels preveres— quedava tancat i separat de la nau central —espai dels fidels— amb un reixat, que hauria estat dissenyat igualment per en Ramon Noé. També se'n conserven quatre plafons —d'uns 12 cm x 35 cm— de llautó compacte dissenyats igualment per en Ramon Noé. Sembla que n'hi hauria hagut alguns més. En dos d'ells s'hi representa un llorer —símbol de Lloret— damunt d'unes onades —de Mar— i emmarcat en una creu. En un altre s'hi veu una espiga i una sarment amb fulla i raïms —evocant l'Eucaristia. En la darrera s'hi veu un lliri florit —símbol de la Verge Maria. Amb la remodelació i la benedicció de l'actual altar major —18 de novembre del 1966— es tallà i es retirà la reixa, si bé es guarda a les golfes de l'església.

Sagrari de Sant Romà de Lloret de Mar

Sembla que el 1956, amb l'altar, es col·locaria un sagrari: no sabem quin i on anirà a parar posteriorment. El sagrari actual, una caixa metàl·lica argentada, prismàtica, dissenyat per Ramon Noé, fou elaborat per l'orfebre Alfons Serrahima i Bofill (1906 – 1988) a qui se li pagaren 41.000 ptes. Les mides són d'uns 60 x 40 x 40 cm. Les decoracions foren dissenyades i realitzades directament pel mateix Ramón Noé Hierro a qui se li pagaren 40.000 ptes. I a la part posterior del sagrari hi ha una petita placa amb la següent inscripció:

"JESÚS EUCARISTIA HA PRES POSSESIÓ D'AQUEST SAGRARI AVUI, DIA 13 DE JUNY, FESTA DE CORPUS DE L'ANY 1963. MN. NARCÍS GISPERT, RECTOR DE LA PARRÒQUIA, L'HA BENEÏT I N'HA FET OFRENA A L'HOSTE DIVÍ. AMB ELL L'HAN OFERT EN RAMON NOÉ, QUE L'HA CONCEBUT I ESMALTAT, L'ORFEBRE A. SERRAHIMA ITOT EL POBLE DE LLORET. Parròquia de Sant Romà de Lloret de Mar. Bisbat de Girona."

A la part frontal, al centre del sagrari, presidit per una creu flanquejada —a la part superior— per dues espigues —esquerra—, hi ha gravada la inscripció "PRENEU, MENGEU, AIXÒ ÉS EL MEU COS" —dreta. A la part inferior, queda flanquejat per la inscripció "AIXÒ ÉS LA MEVA SANG DE L'ALIANÇA" —esquerra— i unes fulles de parra i dos penjolls de raïm —dreta.

La coberta del sagrari té forma de teulat a quatre vessants i, al carener, hi ha un esmalt amb l'Alfa —esquerra—, una creu grega vermella i encerclada —centre— i l'Omega —dreta. Flanquejant la creu hi ha acarats dos peixos dintre l'aigua, fent referència a l'ús paleocristià de l'acròstic grec *ICTYOS* —que vol dir peix, tot evocant Jesús, Crist, Fill de Déu.

Als dos batents de la porta del sagrari hi ha dos esmalts. Al costat esquerre s'hi presenta l'escena de la multiplicació dels pans —Jo 6, 1-15 i textos paral·lels dels sinòptics. Frontalment es veu Jesús com a figura central amb el noi de costat que li presenta un pa mentre que Jesús també en sosté un amb la mà esquerra tot alçant la mà dreta fent el gest de beneir. L'escena està emmarcada en una creu blavosa. En llatí, al braç esquerre de la creu, darrera el noi que ofrena els pans, hi llegim: "MANDUCAVERUNT OMNES" —o sigui, "en menjaren tots". Al braç dret s'hi llegeix "ET SATURATI SUNT" —o sigui "i quedaren satisfets". A la part superior de la creu, damunt la mà dreta de Jesús, es representen un apòstol d'esquena que reparteix el pa que recull d'un cove i el lliura a dos homes. Damunt del cap de Jesús s'hi veuen dos arbres fent referència a la verdor que es diu hi havia a l'indret. Flanquejant la creu, a la part alta, hi ha dos

Plafons. Autor: Josep M. Arpí.

peixos, un a banda i banda; i a la part baixa, hi ha dos coves amb dos pans cadascun, també un a cada costat.

Al batent dret ens presenta l'episodi que ens narra el llibre del Gènesi 14, 17-20: Melquisedec, sacerdot de Déu i rei de Salem, va ofrenar a Déu pa i vi tot beneint Abraham després d'una victòria del patriarca contra els seus adversaris. Aquest episodi és considerat com un precedent profètic de l'Eucaristia i és evocat a la mateixa pregària eucarística primera de la missa — Canon Romà. D'aquí ve que el sacrifici de Melquisedec també es representi al nostre sagrari. La figura central és la de Melquisedec cofat amb corona reial i recobert amb una casulla gòtica —com les que s'introduïren els anys seixanta del segle xx tot i les reticències episcopals. Melquisedec té un rostre molt semblant al de Jesús —a l'esmalt de la porta esquerra— i té les mans alçades, un gest propi dels sacerdots en la pregària eucarística. Al seu davant hi ha un altaret cobert amb unes estovalles i, al seu damunt, un calze i un pa. A la part baixa de l'altaret, gairebé il·legible, hi ha gravada la signatura de l'autor: R. NOÉ —també a l'esmalt del costat esquerra. Com a la porta esquerra, la figura central de Melquisedec queda emmarcada per una creu blavosa. Agenollat al costat esquerre de Melquisedec es representa la figura d'Abraham, que amb la mà esquerra sosté l'espasa cap per avall, mentre que amb la dreta es recolza amb l'escut. Davant d'Abraham i de l'altar es presenten les ofrenes del botí. A la part alta de la creu, damunt del cap, també hi ha uns arbres i un parell de guerrers amb llances. Al braç dret de la creu s'hi llegeix: “SACERDOS IN AETERNUM XTUS DNUS” —és a dir, “sacerdot per

l'eternitat Crist Senyor” —, mentre que al braç dret s'hi llegeix: “PANEM ET VINUM OBTULIT” —que vol dir “oferí pa i vi”. Sota els braços de la creu s'hi esbossen de nou les ofrenes del botí: una corona, una espasa, un cofre; mentre que a la part alta dels braços s'hi perfilen un calze i un pa.

Els dos esmalts, de 16 cm x 24 cm cadascun, queden enquadrats en un marc d'argent subjectant-los als batents de la porta, a la part frontal. Darrerament el sagrari ha estat restaurat —fonamentalment un nou bany d'argent.

Altres aportacions a la parròquia de Lloret de Mar

Per acabar, cal fer referència a altres aportacions menors de Ramon Noé a la parròquia de Lloret de Mar, com són els encapçalaments del *Full Parroquial* editat del 1963 al 1965¹⁵. Aquests encapçalaments es posaven a la part frontal de la publicació quan en aquell moment cada parròquia del bisbat hi posava el seu propi disseny.

Sagrari. Autor: Josep M. Arpí.

¹⁵ A partir del maig del 1986, amb Mn. Josep Benet Cantó —rector del 1974 al 1997—, la informació parroquial es va començar a publicar en el suplement anomenat *L'afegitó*.

Els transports Pujol

Joan Domènech Moner
Historiador

Amb pocs anys hem vist desaparèixer les empreses de transports de tota la vida. En el núm. 13 de *Sesmond* (març de 2014), A. Comas parlava de *La Vidrerenca*, que cobria la línia Lloret-Girona i viceversa i ara és substituïda per l'empresa *Sagalés*. Avui parlem de l'empresa *Pujol & Pujol*, que tenia l'exclusiva de Lloret a l'estació de Blanes i es movia també per les rodalies i arribava fins a Barcelona i que ara, l'any 2017, ha estat absorbida per Moventis.

L'estació de tren de Blanes data del 1859. Segons Esteve Fàbregas, el primer servei públic entre Lloret i l'esmentada estació fou establert l'any 1911 per un veí de Banyoles anomenat Gastó de Manresa. Després, sembla que el lloretenc Antoni Clausell hi posà un servei de tartanes que acabà derivant també en autòmibus. El 12 de maig de 1921 la concessió del servei regular de conducció de viatgers l'obtingué Jaume Ciuró Rojas (1881-1963), que la va tenir fins al 10 d'octubre de 1942. En aquells temps es declarà un fort incendi a les instal·lacions de la família Ciuró i fou el motiu pel qual, havent quedat tot arrasat, els Pujol van fer la seva intervenció per quedar-se la concessió -escripturada a Madrid el 28 de març de 1944-. L'únic vehicle que se salvà del sinistre fou l'autobús conegut popularment com "la Jardineria", que havia entrat en servei l'abril de 1921 i procedia de lots sobrants de la Guerra Europea. Havia estat una primitiva ambulància dels exèrcits italians. Era un vehicle Fiat, model 15 Ter, matrícula B-6851, carrossat a Manresa per Novellas-Ariño, amb una capacitat per a 18 seients interiors i 4 a la baca o "imperial". Durant més de 40 anys va prestar servei cada estiu al santuari de Santa Cristina. Darrerament va ser restaurada pel fuster Antoni Sagaró Pi (1918 - 2008), sogre d'en Robert Pujol, i ara és com una peça emblemàtica que presideix el *hall* de la terminal dels Pujol.

Transports Pujol, inicialment, tenia dues vessants separades: el servei de camions i el d'autocars. En els anys 1940-

1941 ja feia el transport de treballadors de la *SAFA* de Blanes i cobria les poblacions de Calella, Malgrat, Palafolls, Tordera, Lloret i Blanes, amb un total d'onze autocars. El 4 de juny de 1945 es creà definitivament l'empresa *Pujol & Pujol S.L.* i el nom respon a la presència de dos únics socis, Jaume Pujol Solés i Ramon Pujol Blanch -nebot i oncle-, amb domicili a Lloret de Mar. La branca de camions amb domicili a Blanes va continuar independent operant com a *Transports R. Pujol S.A.* dedicada només al trasllat de mercaderies. La línia d'autocars s'amplià, poc després, quan els Pujol van comprar la concessió de viatgers entre Lloret i Tossa a la vídua Maymí. També més endavant, *Transports Pujol* aconseguí el control total de l'empresa *CATSA* de Barcelona, que prestava el servei de la Ciutat Comtal a Girona, per un cantó, i a Blanes, per l'altre. Era el que la gent en deia *la Renfe*, perquè estava sota la tutela de la línia del ferrocarril. Mitjançant la creació d'una "fillola" a la línia Barcelona-Blanes es va aconseguir un servei directe de viatgers entre Barcelona -la parada estava situada al bar Blanch, a la cantonada entre Diputació i Passeig de Gràcia- i Lloret i viceversa. A poc a poc, *Transports Pujol i Pujol* va anar intensificant la seva dedicació al servei discrecional donant facilitats al desplaçament de turistes arribats als diversos aeroports i estacions ferroviàries en el moment en què la Costa Brava començava a atraure l'atenció del turisme internacional. El turisme cada vegada anava a més i el nombre d'autocars de l'empresa Pujol també.

En aquest temps d'expansió es va comprar l'empresa *Crurisa*, de la zona de Palamós, i les seves instal·lacions. Aquest repte va portar a un creixement exponencial. Es va passar d'una flota d'uns 30 autocars normals a una d'autocars de luxe molt més nombrosa i amb una plantilla que, amb el temps, va superar els dos centenars de treballadors, amb els millors tallers de què es podia disposar en aquella època. L'empresa obtingué, també, la representació dels vehicles *IVECO*. El primer de juny de 1992 *Pujol & Pujol* va posar en marxa una mega terminal d'autocars discrecionals a la zona de Papalús de Lloret, en uns terrenys de 17.888 m²., els plànols de la qual havien estat aprovats per l'Ajuntament el 1990. Les instal·lacions tenien una capacitat de pàrking d'uns 80-85 autocars, actualment ampliada a 130. L'edifici que ho presideix és modèlic, amb tallers, amplis

Un dels vells autocars, amb el propietari Jaume Pujol i el xofer Antoni Valls.

Procedència: família Pujol.

La "jardineria" de 1921 en una excursió de plaer. Al centre, el propietari de l'empresa, Jaume Pujol Solés (amb ulleres), i el seu consogre, Antoni Sagaró, amb altres amics.

Procedència: família Pujol.

La jardineria, després de la restauració que li va fer l'Antoni Sagaró a principis de la dècada del 2000.

Procedència: família Pujol.

espais de recepció i oficines, sales per a cursets, despatxos per a llogar a les agències, habitacions per a pernoctar els xofers acabats d'arribar, etc. Així van quedar en desús els garatges del carrer de Sant Pere, per on havien passat una pila de mecànics de bon record i on s'havien celebrat fins i tot festes, com ara el ball del dia de sant Cristòfol –patró dels automobilistes- o l'aplec de la sardana algun any de pluja. Al seu lloc s'hi van alçar un edifici de pisos i un bloc d'aparcaments. En temps de les Olimpíades (1992), a part de la flota que ja tenia habitualment l'empresa, encara es van haver de contractar al voltant d'un centenar d'autocars més per fer front als compromisos adquirits. Pujol tenia instal·lacions situades a Lloret, Palamós i Mataró, amb locals propis, i al Prat de Llobregat i a Salou amb locals de lloguer. També, el 1994, *Pujol & Pujol* va obrir un mercat de serveis a col·legis i discrecionals a Mataró en societat amb l'empresa *Casas* (50 %), que posteriorment va vendre la seva part a *Moventis* de Sabadell i va obligar a una readaptació de l'empresa lloretenca, instal·lada, llavors, també, a Mataró. Finalment, les circumstàncies han propiciat la venda de l'empresa *Pujol i Pujol* -autocars i vehicles- a *Crurisa* i, a través d'aquesta, a *Moventis*. La signatura de la venda va tenir lloc el primer de febrer de 2018, a Barcelona. La resta dels actius de *Pujol i Pujol* –les instal·lacions de Lloret, Palamós i Mataró-, han quedat propietat de l'empresa i conserven el nom de la família i de la raó social, per exprés desig dels responsables. El que s'ha traspassat són, doncs, les línies que es tenien en concessió, amb els vehicles.

Molts anys d'història –setanta-sis- han passat, doncs, i els lloretencs ens havíem acostumat a la imatge simpàtica i con-

creta d'uns autocars que ens eren familiars i amb els quals hem viatjat moltes vegades. Darrera d'aquesta imatge hi ha una llarga gestió i tot de relacions humanes entranyables. L'any 1963, per exemple, l'hereu de la família, en Robert Pujol Ferrer, fill del primer soci Jaume Pujol Solés, es casava amb la Rosa Sagaró Planiol, que el 1958 havia entrat com a taquillera a l'expandiduria dels bitllets. La Rosa ha estat una ferma col·laboradora en l'evolució de la raó social, al costat del marit. Anecdòticament, aquest recorda que la seva primera gestió individual, al marge de la resta de l'empresa, fou l'adquisició d'un camió amb el qual portava els estris de l'orquestra internacional Maravella, de Caldes.

La família Pujol recorda, també, gratament, mecànics i xofers que els van fer sempre costat: Joan Auger, àlies *Saraco*, de Blanes; Antoni Vila, Joan Ribas i Miquel Montesinos, de Lloret, Josep Feliu Perpinyà, encarregat de tot el moviment de l'empresa, Angel Garcipatos, madrileny perfectament integrat, i els conductors Fermí Fornaguera, Antoni Valls, Narcís Peracaula i Joan Ribot i molts d'altres.

Alguna anècdota final, de les moltes que es podrien explicar. La diligència de l'empresa es va mostrar, per exemple, en una ocasió, en un viatge a Itàlia. A l'autocar se li havia avariat l'aire condicionat i tenien un dia lliure a Venècia perquè els clients es dedicaven a visitar la ciutat. Al dia següent ja havien de sortir cap a Roma a les set del matí. L'empresa Pujol va llogar una avioneta a l'aeroport de Girona i van traslladar dos mecànics i recanvis a la ciutat dels canals. Al dia següent, quan la guia va explicar als usuaris que ja seien i viatjaven a l'autocar reparat el que s'havia fet en poques hores, l'ovació fou total i també van rebre moltes felicitacions per escrit.

El primer autocar que va entrar a Polònia quan van obrir les fronteres -al voltant de 1970- fou el 149 de l'empresa Pujol, conduït per Joan Ribot, de Blanes, en ple hivern i amb un temps dolentíssim que originava moltes dificultats.

Per constatar la popularitat del nom de l'empresa, valgui recordar un comentari. En una ocasió, concretament l'any 1989, Alan Dobson, de la BBC de Londres, fou entrevistat pel diari *El Punt*. Li preguntaven diverses coses, quants dies portava a Catalunya, si havia après algunes paraules en català, quina era la bandera del país, com es deia el president de la Generalitat... Això darrer no ho sabia, i el periodista li va xiuxiuejar: "Jordi Pujol". Alan Dobson va reaccionar preguntant al seu torn: "El dels autobusos de Lloret?".

Part de la flota recent d'autocars moderns.
Procedència: família Pujol.

Raül Roviralta i Astoul, una aproximació a la seva col·lecció

Sara Vila Gomà

Doctora en Història de l'Art

[...] *Des d'aquell vespre de gener de 1933, en què vaig anar-hi per primer cop, vaig pujar moltes vegades a Santa Clotilde, sol o amb els meus companys de "La Talia Llorentenca" per demanar al senyor Roviralta consells o empara econòmica per a la nostra obra, a la qual sempre va correspondre generosament. A Santa Clotilde jo, que sempre he estat un ingenu, m'admirava amb les primeres obertures envidrades d'una peça, amb els primers finestrals sense ampit, oberts al caire de l'abisme i a baix la mar; vaig veure-hi la rosa dels vents, en metall daurat, incrustada al paviment continu, la primera galeria de retrats —foscos damunt les parets blanques—, els primers murals de Sert, tot amb aquella noble senzillesa de les cases "posades de sempre" [...].¹*

Per molts lloretencs i llorentenques el nom de Raül Roviralta i Astoul (1891-1979) respon a la fundació dels jardins més importants de la vila, la finca Santa Clotilde. Ara bé, com ja ens anunciava l'escriptor i historiador Esteve Fàbregas, darrere d'aquest metge i empresari barceloní també hi havia un destacat mecenes de l'art. L'any 1918 Roviralta va adquirir set vinyes de Cala Sa Boadella amb la intenció de fer-hi uns jardins i una residència inspirats en la vil·la d'Este, edificada a Tívoli. Davant d'aquesta idea, el prohom va rebre el suport de l'arquitecte Nicolau Rubió i Tudurí, del pintor i decorador Domènec Carles Rosich i de l'escultora Maria Llimona i Benet. El 1934 el projecte va quedar inaugurat i tan els espais exteriors com els interiors de l'indret reflectien la passió col·leccionista que en les següents línies explicarem.

Les primeres adquisicions que va fer Roviralta daten de l'any 1926 i corresponen a una col·lecció de miniatures navals documentades entre els segles XVII, XVIII i XIX. Es tracta de nefes d'origen alemany, naus de corall, naus d'esmalt xinès, naus d'argent holandès, microescultures d'ivori i maquetes d'os. La col·lecció, a més, va ser complementada amb peces de ceràmica de la mateixa època decorades amb motius navals com, per exemple, plats de ceràmica catalana de la sèrie de faixes i cintes i de la sèrie de la botifarra, plats de ceràmica blava d'estil Berain, rajoles de la sèrie d'arts i oficis, peces de ceràmica catalana d'influència francesa i plats de ceràmica blava.

En aquesta secció s'hi va afegir un conjunt de ceràmica vuitcentista de Stafford, format per més de cent figures de la reialesa i animals de temàtica victoriana. En qualsevol cas, les adquisicions es van fer sota l'assessorament artístic de Domènec Carles, que tractava amb antiquaris i comerciants de ciutats com París, Londres, Amsterdam, Frankfurt, Munich, Dresden, Nova York, Ginebra, Madrid i Barcelona.

L'any 1932 Roviralta va disposar la seva col·lecció a les estances de la casa de Lloret, reforçant així la tradició que aleshores s'havia anat consolidant en la majoria dels municipis costaners. A Lloret de Mar, un dels exemples més significatius el trobem a l'ermita de Santa Cristina on, fruit de les donacions de mariners, hi ha una interessant col·lecció d'exvots i de vaixells en miniatura. No obstant això, els vincles entre l'ermita i el col·leccionista no es van centrar únicament en aquest fet sinó que van anar més enllà. Les principals dades les trobem al fons documental de l'Obreria de Santa Cristina², conservat al SAMLM. El document, datat a 18 de maig de 1933, posa de manifest que, després d'un concurs públic, el Sr. Roviralta va arrendar els terrenys, aigües, boscos,

Mostra de la col·lecció de miniatures navals i plats de ceràmica del Sr. Roviralta.

Procedència: Arxiu Família Roviralta. Data: 1933.

¹ GARCIA PUJADES, Xavier. *Biografia d'Esteve Fàbregas i Barri. L'escriptor, el creador, l'home*. Editorial Selecta – Catalonia. Barcelona. 1992. P. 67.

SAMLM – Fons Obreria de Santa Cristina. Escripura pública d'arrendament dels edificis i terrenys del santuari a nom de Raül Roviralta i Astoul, marquès de Roviralta. Transcripció mecanografiada de la mateixa escriptura. Fotocòpia. 1933. CID: 402.000.222_086.375.044.

² SAMLM – Fons Obreria de Santa Cristina. Escripures. Acta recepció proposta Raül Roviralta Astoul per lloguer de locals a Santa Cristina redactada a instàncies de l'Obrer Major Just Marllés Vilarrodona. 1932. CID: 402.000.222_086.375.009.

camins, erms i edificis que envoltaven el santuari, amb la condició d'efectuar obres d'embelliment, jardineria, sanejament de l'indret i edificació d'un hotel amb 45 habitacions i servei de restaurant. Així mateix, entre els donatius que havia de fer, destacava l'obligatorietat d'un premi de 250 pessetes a la barcaque, formant part de la processó pel mar —que se celebra el dia vint-i-quatre de juliol, diada de Santa Cristina—, arribés primera al lloc que es fixaria prop de la finca Santa Clotilde. Finalment però, el Sr. Roviralta es va acollir a la 18a condició del contracte, que preveia el seu dret a renunciar si l'Obreria no aconseguia la concessió dels usos de les platges amb caràcter d'exclusiva. I en aquells anys, l'Obreria i l'Ajuntament lluitaven contra la concessió atorgada per instàncies superiors a Doña Inés Riquelme —originada en influents personatges de la dictadura de Primo de Rivera. Per aquest motiu, i així s'esmenta en els documents del fons de l'Obreria, Roviralta va renunciar al seu contracte el 31 de desembre de 1935, dia en què va signar la rescissió amb mutu acord de les parts³. Igualment, considerem oportú recordar que, més enllà d'aquesta implicació amb la parròquia, al municipi es van beneficiar de l'empara, personal o econòmica, del Sr. Roviralta, les següents escoles oficials o privades: la de la Talia Lloretenca, la del Sindicat Agrícola i la de la Societat de Pescadors.

Reprement l'explicació de la seva col·lecció artística, és important que tinguem present el fons fotogràfic de l'Arxiu Mas, conservat a l'Institut Amatller d'Art Hispànic, amb seu a Barcelona. La fundació preserva més de cinc-centes imatges del patrimoni del Sr. Roviralta, particularment de la finca de Santa Clotilde i de la casa que aquest tenia a Barcelona, situada a l'avinguda del Tibidabo, núm. 44-46. Les imatges responen a diversos encàrrecs que Raül Roviralta va fer entre els anys 1932-1934 —moment d'instal·lació en aquestes propietats—, però també dels períodes de 1947-1950, 1957 i 1968-1973. Igualment, el fons permet conèixer que, a part de la ceràmica i les miniatures navals —fons més importants de la col·lecció—, el col·leccionista va adquirir pintures i dibuixos de temàtica marina, paisatgística i alguns retrats. El fet de comptar amb les imatges dels interiors de les finques i dels mateixos objectes artístics conclou que Carles i Roviralta van estudiar molt bé la disposició d'aquests conjunts, doncs a Santa Clotilde s'hi podria observar tot allò vinculat amb el mar i a Barcelona hi hauria la resta d'obres.

La secció de pintura de la col·lecció Roviralta estava formada per peces d'època antiga com l'apòstol *Sant Pau*, aleshores atribuït a El Greco, protagonista de la portada de la revista *Gasetta de les Arts* (Any III, núm. 44, març

de 1926); *Retrato de dama*, de Juan Carreño Miranda i un retrat de *Don Vicente García* (1802), realitzat per Antonio Carnicero. Complementaven el grup tres peces de Vicente López Portaña i dues pintures, l'autoria de les quals es dubta de si atribuir o bé a Francisco de Goya o a Agustín Esteve, deixeble d'aquest. No podem acabar sense fer especial menció de l'obra *Miracle de Sant Pere Màrtir i els naufrags*, de Lluís Borrassà. Aquesta peça va ser una de les darreres adquisicions que féu Roviralta en vida i, a la part posterior, conserva una inscripció on es llegeix “Este retablo lo dejo a mi muerte a mis queridos hijos Alberto y [?]. Papa Roviralta. Santa Clotilde”. Aquest escrit i molts dels detalls històrics i iconogràfics que es coneixen de l'obra, són fruit dels estudis de l'historiador de l'art Albert Velasco González, que en va fer un seguiment exhaustiu en el moment de la seva subhasta, a principis de l'any 2020, a *Subastas Segre*, Madrid.

Pel que fa els pintors d'època moderna, la col·lecció comptava amb divuit peces de Joaquim Mir Trinxet, destacant la vista d'*Alforja* (c. 1927) —actualment conservada a la *Colecció BBVA*. En segon lloc, trobem Ramon

Miracle de Sant Pere Màrtir i els naufrags,
obra de Lluís Borrassà.
Procedència: Col·lecció particular.

³ SAMLM – Fons Obreria de Santa Cristina. Escritures. Acta recepció proposta Raül Roviralta Astou per lloguer de locals a Santa Cristina redactada a instàncies de l'Obrer Major Just Marlès Vilarrodona. 1932. CID: 402.000.222_086.375.009.
SAML – Fons Obreria de Santa Cristina. Esborranys de correspondència sobre la rescissió del contracte d'arrendament del patrimoni de Santa Cristina a Raül Roviralta. 1933-1936. CID: 402.000.222_086.375.020.

Casas Carbó, amb una dotzena de pintures a l'oli, de les quals és de gran interès *Miss Oceanide* (c. 1910), presentada a París fent homenatge al vaixell *Oceanide* que viatjava de Le Havre a Nova York. Del grup d'artistes amb un nombre més elevat d'obres hem d'esmentar Manolo Hugué on, a la col·lecció Roviralta, hi era present amb dibuixos, *gouaches*, dibuixos aquarellats i pintures a l'oli. D'aquesta darrera tècnica és important detallar que dos dels olis que Roviralta va tenir, on justament s'hi representa una tauromàquia, havien estat propietat de la col·lecció Carles anteriorment, informació que trobem anotada a l'anvers de les fotografies de l'Institut Amatller. Aquest fet ens fa pensar que, probablement, Carles i Roviralta s'haurien intercanviat peces en més d'una ocasió. De fet, a la col·lecció Roviralta també s'hi podien contemplar obres de Domènec Carles, una de les quals, la marina titulada *Balandres* (c. 1934) fou donada pel col·leccionista al Museu Nacional d'Art de Catalunya, l'any 1934. Conclouen el repertori pictòric peces de Ricard Urgell, Francesc Gimeno, Isidre Nonell, Eliseu Meifrén i Hermen Anglada Camarasa.

Finalment, considerem interessant esmentar la col·lecció d'estrenes i sonalls amb motius marítims, datada del segle XIX. Aquesta temàtica, ja era una costum arrelada per Domènec Carles qui, a més, va fer-ne una de similar que acabaria donant al Museu Marítim de Barcelona. En aquest mateix museu és on, des del 30 de setembre de 1939, un cop acabada la Guerra Civil Espanyola, es conserva una petita part de la col·lecció de ceràmica del Sr. Roviralta. Amb la guerra, el Comitè de Salvament d'objectes artístics hi va ingressar 203 peces de la col·lecció Roviralta de les quals, la gran majoria, foren retornades al seu propietari. L'any 1979, amb la mort de Raül Roviralta i Astoul, la col·lecció es va repartir entre els seus vuit fills. Un d'ells, Raül Roviralta Rocamora, va continuar de manera entusiasta l'afició del seu pare, especialment pel que fa la pintura i el dibuix. La col·lecció de miniatures navals, en bona part, va anar a parar a mans d'un col·leccionista particular, el qual l'ha conservat pràcticament íntegra fins a dia d'avui.

Miss Oceanide, obra de Ramon Casas.
Procedència: Col·lecció particular.

Diumenges d'estiu en els films catalans d'Eduardo Solá Franco

María Belén Moncayo

Directora de l'Asociación Archivo Nuevos Medios Ecuador (AANME) (Quito, Equador)

*“Pasaba por los cines a los que yo iba cuando era niño: el ‘Kurssal’, el ‘Capitol’, al ‘Fantasio’, en que me transportaba con los dramas de la Garbo, de Lillian Harvey, sobre todo, la para mí maravillosa Brigitte Helm. Inolvidable”.*¹

*“Ha regresado, ¡vaya! Miren quién ha regresado [...]. Pues claro, eres el niño sudamericano hijo de los que vivían aquí en ese piso, el niño que alborotaba siempre bailando, cantando y comiendo chocolates que vendían ahí, en la Tupinamba [...]. ¡Hala! Claro que lo recuerdo, vuestra abuelita murió allá, en esa habitación...”.*²

No és pas sorprenent que el porter de la cèlebre construcció de Gaudí, la Casa Milà (La Pedrera), recordés tan vívidament l'Eduardo Solá Franco infant, el qual va viure en aquesta peculiar casa barcelonina, encara que aquest episodi s'esdevingués vint-i-sis anys més tard, el 1950. I és que la vida d'aquest artista de pare català (José Solá) i de mare equatoriana (María Teresa Franco Roca) va estar marcada per una profunda sensibilitat estètica, que el va fer transitar literalment pel món —durant tota la seva vida— tot deixant petjades artístiques úniques, irrepetibles. Aquelles que tenen a veure amb la seva creació filmogràfica realitzada a Espanya són les que analitzarem a continuació.

Una infantesa privilegiada

Eduardo Solá Franco va néixer a Guayaquil l'any 1915 en una família burgesa i privilegiada pel fenomen que a la història de l'Equador s'anomena el *boom cacaotero*. José Solá era propietari de la *Sociedad Hispano-Ecuatoriana*, un gran magatzem que oferia a la pròspera societat *porteña* objectes europeus de luxe.

Aquesta bonança financera va permetre de viure a Barcelona a la família Solá Franco en dos períodes: el primer, entre 1920 i 1924, el qual, a més d'estar marcat per la visió dels quadres pre-rafaelites de la Casa Milà, els estímulos internacionals i el fet d'anar molt sovint al cinema i al teatre, destacà per l'educació que va rebre als germans maristes, de la qual sempre en va renegar³. El segon període fou entre 1929 i 1932, moment en el qual la família deixa un Equador abatut per les conseqüències econòmiques de

la Primera Guerra Mundial i les plagues que van devastar els camps de conreu de cacau. Amb la intenció d'evitar la fallida total van tornar tots plegats a la capital catalana i hi van residir en el número 520 de l'Avinguda Diagonal.

Un jove Eduardo va ser alumne del col·legi dels jesuïtes i va tenir per mentor en la pintura el mestre simbolista Ramon López Morelló, disciplina artística a la qual va arribar des del cinema.

Una part del temps entre els dos períodes en què va viure a Barcelona els va experimentar com a intern en un col·legi de Quito.

En aquest sentit, la separació amb la seva mare —per la qual expressava una especial devoció— i l'ambient hostil d'aquell lloc el van portar a dibuixar febrilment una mena de *storyboards* en els quals descrivia “*catástrofes, reinas guillotinas, marmotos y personajes diabólicos...*”⁴. Aquests quaderns els va titular *Mamarrachos i Historias terribilísimas del siglo XX*. Aquests relats els representava en el teatre d'ombres que li va regalar el seu pare, el qual, també, li havia regalat un projector de pel·lícules Pathé Baby 9,5 mm en els que hi passava una vegada i una altra els films més notables del cinema expressionista alemany, que van constituir una forta influència en bona part de la seva filmografia.⁵

El Quixote que mai no va ser

El jove Eduardo no va trobar eco per a la seva obra pictòrica a l'Equador. Així, a finals de la dècada de 1930 va participar en algunes exposicions col·lectives. En aquell moment a l'Equador l'indigenisme i el costumisme eren els estils predominants en les arts; així, Solá —l'obra del qual aleshores ja tenia un marcat estil màgicorealista— va ser considerat despectivament com “*el señorito del otro lado de la barricada*”.⁶

Amb l'ajut del seu pare —el qual sempre el va encoratjar a convertir-se en pintor— l'any 1939 va començar la seva trajectòria d'estudis i feines de tota mena als Estats Units. El seu primer acostament professional al món del cinema el va fer com a dibuixant d'escenes en el film *Rulers of the sea*, dirigida per Frank Lloyd, a San Pedro (Califòrnia). Molts anys després, a la seva reflexió novel·lada *Al pasar* lamentà haver deixat la *Paramount Pictures*, on li van oferir feina a llarg termini, i haver acceptat, en canvi, formar part de l'equip de dibuixants àmpliament ignorats per Walt Disney dins la seva colossal indústria productora de dibuixos animats, en la qual no només va rebre un tracte discriminatori sinó que també va ser estafat en el seu sou. Sens dubte, la pitjor experiència fou el segrest de més de mil dibuixos que va fer pel film *El Quixote*, que mai no va arribar a ser realitzat.

¹ SOLÁ FRANCO, Eduardo. *Al pasar*. Casa de la Cultura Núcleo del Guayas. Guayaquil. 2008. P. 238.

² SOLÁ FRANCO, Eduardo. *Al pasar...* P. 233.

³ Sobre l'impacte que va tenir la seva estada a La Pedrera Solá va escriure: “*esto excitaba constantemente mi imaginación, sobre todo en el género de lo fantástico. Yo vivía en un estado de ensueño*”. SOLÁ FRANCO, Eduardo. *Diario de mis viajes por el mundo*. Quito. Banco Central del Ecuador. 1996. P. 184-185.

⁴ SOLÁ FRANCO, Eduardo. *Diario de mis viajes...* P. 184.

⁵ Ambdues publicacions van ser entregades en custòdia a la Biblioteca Nacional de França, segons petició de Solá Franco al seu marmessor Luis Savinovich Sotomayor, qui va entregar aquesta informació en una entrevista presencial amb l'autora, l'any 2014.

⁶ “*Los intelectuales, que aquel momento eran todos de izquierda, encontraron en mí a un buen chivo expiatorio y con sus odios y sus envidias me designaron el ‘señorito que está del otro lado de la barricada y con morbo versallesco insoportable’*. Así pasé tres años sintiéndome francamente desdichado en un medio tan hostil como lo había sido el internado en Quito”. SOLÁ FRANCO, Eduardo. *Diario de mis viajes...* P. 185-186.

A més de la seva notòria destresa com a dibuixant i del seu enteniment de l'element constitutiu del cinema, John Rose, productor de Disney, va veure en Solá Franco el perfil adient per a il·lustrar l'univers espanyol de la novel·la de Miguel de Cervantes. Han hagut de passar tres quarts de segle perquè l'artista equatorià hagi estat historiografiat dignament en una publicació que esmenta els noms esborrats de la *Walt Disney Productions*.⁷

La trobada amb Jean Cocteau

L'aproximació detinguda al conjunt de la producció artística d'Eduardo Solá dona compte de l'especialíssima petjada que va deixar l'obra i la personalitat de Jean Cocteau (1889-1963) en els seus processos creatius. Emulant les passes del francès, l'equatorià es va donar a ell mateix —i amb solvència— un perfil d'autor multidisciplinari: en una de les llargues estades a París, l'any 1948, va ser convidat per Cocteau a presenciar el rodatge del seu film *Les parents terribles*.

Les visites freqüents als estudis *Joinville* aviat es van convertir en lliçons de fer servir la càmera, de muntatge i d'efectes

de postproducció. Els trets més proteics d'aquesta influència són visibles en la decisió radical de Solá per fer films exclusivament silencis, amb un gest corporal exagerat per part dels actors, amb una al·lusió freqüent a altres arts dins la narrativa, amb una recurrència a la tragèdia grega i a l'escriptura manual dels crèdits.⁸

Igual que el mestre, l'alumne també va ser novel·lista i poeta; escriptor i director d'obres de teatre; i dissenyador d'escenografia i vestuari.

Per la seva banda, Solá va desenvolupar catorze diaris il·lustrats en els quals ens ofereix detalls d'una vida, la seva, tan cosmopolita com solitària.⁹

My films of pleasure

My books of pleasure és el nom que va donar el director equatorià als seus apunts al·legòrics. És precisament una de les pàgines del volum pertanyent a 1956 la que documenta els seus començaments en la realització cinematogràfica. L'aquarel·la exhibeix el nostre artista, amb un genoll a

Diari il·lustrat d'Eduardo Solá Franco amb imatges del rodatge del film *Escala de sirenes* en els jardins de Santa Clotilde de Lloret de Mar.
Procedència: Maribel Vidal-Quadras. Data: 1962.

⁷ Didier Ghez, en el volum 3 de la col·lecció de la seva autoria *They drew as they pleased. The hidden art of Diney's Golden Age: The 30s* (Chronicle Books, 2015), dedica un capítol especial al relat del pas de Solá per la *Walt Disney Productions*.

⁸ "Cocteau había presentado obras suyas. Era un teatro pequeño con gran renombre. Fui con Mile a conocerlo y me pareció de buen augurio, además que estaba situado en el decorado que Cocteau había tomado para su libro 'Les enfants terribles', que tuvo fascinación para generaciones de jóvenes, incluyéndome a mí. El mismo decorado él lo reprodujo en los Estudios donde se filmó su bello film 'La sangre del poeta'". SOLÁ FRANCO, Eduardo, *Al pasar...* P. 303.

⁹ "Por consejo de mi padre anoté, dibujé y coloreé todo aquello que veía interesante y que me atraía: gentes, paisajes, ciudades, estados de ánimo, espectáculos, fiestas, moda. Creo que el mundo ahora ha perdido la gracia, la elegancia y el sentido de la belleza". SOLÁ FRANCO, Eduardo, *Al pasar...* P. 37.

terra, filmant a Sitges els ballarins Philip Salem i Geraldine Spencer. Aquest mateix gest del cos es pot apreciar en altres ressenyes d'algunes pel·lícules i en fotografies del rodatge d'una altra més, cosa que posa de manifest una relació copulativa del director amb la càmera. La seva, una Nizo Heliomatic 8.

També a Sitges, Eduardo Solá va realitzar el primer de cinquanta films que s'enumeren en els seus llistats mecanografiats.¹⁰ *Encuentros imposibles*, filmada el 1959 a l'autòdrom d'aquesta vila que visitava sovintejadament, descriu figures geomètriques, fletxes i petjades, les quals se superposen en moviments ascendents i descendents sobre imatges d'una ciutat. Dos bufons són despertats del seu son plàcid sobre la sorra de la platja per un adonis ros que persegueix la seva estimada. Una mena de pitonissa indueix el grup, amb el moviment dels seus braços, a realitzar accions dadaistes tràgiques. Una parella de ballarins fa piruetes. El forçut és desenterrat pels bufons. Un subterfugi s'esdevé, l'estimada del protagonista mor. Ell s'immola i s'allunya cap a la profunditat de la mar.

Els bufons van ser *performats* per l'artista visual Josep Puigmarí i Valls i l'arquitecte Luis Ibáñez Margalef. Ambdós testimonis afirmen que Diana era el nom d'una de les actrius i que la forma com es va fer la filmació seguia el paradigma surrealista determinant en aquell temps. Addicionalment, Solá s'havia forjat un prestigi internacional com ambaixador cultural. Possedia una agenda de contactes exquisida a Europa, Sudamèrica i els Estats Units, circumstància que

s'entreveu en aquesta cinta per la presència del coreògraf Oleg Briansky i la ballarina Mireille Briane. Cal destacar que aquest film és l'únic registre que hi ha al món en el qual es poden veure els dos artistes ballant junts.¹¹

El protagonista del film és el jove portuguès David Morais, amb qui va sostenir durant uns anys una de les dues relacions sentimentals més importants de la seva vida. L'home natge explícit que Solá ret a aquest jove apol·lini en múltiples retrats, poemes, obres de teatre, fotografies i pàgines dels seus diaris és una pista molt destacada de la importància d'analitzar l'obra d'aquest artista com un tot integral.¹²

Solá Franco i els Vidal-Quadras

L'amistat entranyable del pintor Alejo Vidal-Quadras Veiga (1919-1994) i Eduardo Solá Franco es remunta als anys de la dècada de 1930 a Xile, on ambdós van realitzar exposicions pictòriques, i es va mantenir durant les seves vides a través de trobades en diversos països de l'Amèrica del Sud i Europa i d'una relació epistolar sostinguda. Va ser un vincle de caràcter molt comprensible si analitzem l'estil plàstic de tots dos: entre altres particularitats podem anotar que van tenir una àmplia trajectòria com a retratistes i, per descomptat, l'un va dibuixar el retrat de l'altre.¹³

Les visites de Solá a les cases de Lloret i Blanes propietat de la família Vidal-Quadras i de parents i amics seus van ser freqüents. En una estada de l'any 1962 a la finca Pinya de Rosa —situada en terme municipal de Blanes, propietat de Fernando Rivière i Maria Teresa Vidal-Quadras—, concretament el 19 d'agost d'aquell any, Solá va agafar la seva càmera i va filmar *El juicio de Paris*, que va tenir com a protagonistes les tres nebodes del pintor català, Maribel, Reyes i Carmen Vidal-Quadras y Cajiao, els pares de les quals, Antonio i Lucy, també van ser amics propers de Solá. Lluïnt tovalloles en el bust i als cabells, la tríada femenina interpretà les deesses Atenea, Afrodita i Hera, les quals convoquen amb els seus gestos gràcils a Gonzalo Gutiérrez —Paris al film—, que en aquell any era el promès d'una molt jove Carmen Vidal-Quadras.

Exactament una setmana després, el diumenge 26 d'agost, però aquest cop als jardins de Santa Clotilde de Lloret —propietat de la família Roviralta—, Solá hi va realitzar *Escala de sirenes*, film al qual hi va posar el nom en català tal com ho va deixar escrit l'autor en el seu diari. A l'esmentat diari, a més de mencionar la parella Gutiérrez-Vidal-Quadras, muntà una fotografia de l'actriu protagonista, Odila Roviralta Arens, vestida com una deessa grega.¹⁴

Diari il·lustrat d'Eduardo Solá Franco amb reportatge gràfic del rodatge del film *Escala de sirenes* en els jardins de Santa Clotilde de Lloret de Mar.

Procedència: Maribel Vidal-Quadras. Data: 1962.

¹⁰ «En 1959, mientras me encontraba en el balneario de Sitges, cerca de Barcelona, pintando nuevamente, hice una pequeña película que la llamé Encuentros imposibles con la que inicié una serie de películas que filmé, escribí y dirigí hasta el año 1985. Todas estas películas, cortas y mudas, eran de inspiración surrealista, experimentales sin duda, y en las que trataba los temas de la tragedia clásica sin conceptos formales. Las películas se llamaban: Fedra, Edipo, Medea, Muchos crímenes en la casa de Agamenón, Antígona engañada y así por el estilo. Me las pedían en los clubes de cine privados, en Roma y en Londres. Con una de estas películas gané el Primer Premio en el Festival de Salerno en 1963. Muchos actores profesionales míos se prestaron a actuar en dichas películas: John Phillip Law en No patear los objetos, Dan Vadis en Macbeth, el tenor Alfredo Krauss en Otra vez Edipo y Ginny Cambell en Ritual». SOLÁ FRANCO, Eduardo, *Diario de mis viajes...* P. 193-194.

¹¹ L'autora vol agrair la dada a la documentalista establerta a Nova York Yelena Dimekovsky. Entrevista via correu electrònic de 8 de novembre de 2021.

¹² «El análisis de sus archivos documentales y la posibilidad de concatenar de forma meditada sus diversos registros creativos (la pintura, el teatro, el cine, la narrativa, la poesía y la actividad diarística) permiten echar luz sobre aquel velado componente biográfico que atraviesa sus obras, abriendo universos interpretativos que dotan de mayor grosor simbólico a su fluctuante vocabulario plástico y a su enigmático repertorio iconográfico». KRONFLE CHAMBERS, Rodolfo. *Eduardo Solá Franco. El impulso autobiográfico*. Fundación Municipal Bienal de Cuenca. Cuenca, 2016.

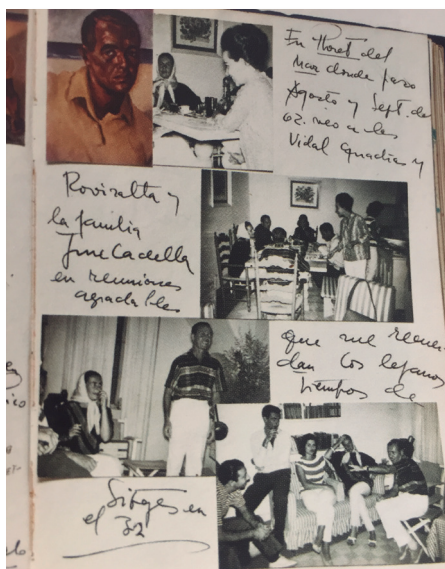
¹³ *Catálogo de publicaciones del Consejo Nacional de Cultura*. Ediecuatorial. Quito, 2012.

¹⁴ L'autora vol agrair al Servei d'Arxiu Municipal de Lloret de Mar, especialment al seu membre Xavier Orri i al Grup d'Amics de l'Arxiu, les dades relacionades amb els noms de les germanes Vidal-Quadras, informació que va permetre poder establir contacte amb elles.

Set anys més tard, el 1969, en el número 604 de l'Avinguda Diagonal de Barcelona, llar de la família Vidal-Quadras y Cajiao, Solá hi va rodar un altre film, *Una tarde de Domingo en Barcelona*. En aquest film una adolescent Maribel Vidal-Quadras fulleja la revista *Vogue* i desfila una sèrie de models en el seu afany de treure's de sobre l'avorriment mentre espera una trucada telefònica que finalment arriba. La cinta, d'estètica *pop* com els vestits que llueix la protagonista, també inclou panoràmiques descriptives del passeig de Gràcia i de platges plenes a vessar de gent a la Barceloneta i el Poblenou. El contrast entre els dos universos tradueix, un cop més, la preocupació de Solá Franco per la devastació ambiental de la mar que, per a ell, suposava l'aflluència indiscriminada de turistes. El món marí va ser per a Solá decididament transcendental.

Alfredo Kraus, el déu grec de Solá

Una altra de les amistats de les quals Eduardo Solá Franco presumia va ser la del tenor Alfredo Kraus (1927-1999). Algunes de les presentacions del primer van ser documentades en les ressenyes gràfiques del segon. L'any 1974 l'amistat amb Luis Ibáñez es mantenia intacta. Solá va ser el seu hoste durant uns mesos a la seva casa de l'illa de Lanzarote, on va produir-hi dues pel·lícules, alguns olis, una sèrie de fotografies i diverses pàgines del seu quadern de vida. Els films —malauradament encara no s'han localitzat— s'anomenen *Antígona engañada* i *Otra vez Edipo*. Un altre cop, en realitat, la insistència en la tragèdia grega, la qual va tenir a Kraus com a figura principal. En la segona, a més, hi van actuar els fills del cantant canari i l'amfitrió.¹⁵

Diari il·lustrat d'Eduardo Solá amb fotografies de les reunions socials que hi va haver durant el rodatge del film *Escala de sirenes*.

Procedència: Maribel Vidal-Quadras. Data: 1962.

Les fotografies del rodatge informen sobre escenes en les quals Alfredo Kraus jeu dramàticament sobre les roques de Lanzarote. Són imatges en les quals s'endevina la influència del cinema de Pier Paolo Pasolini que, malgrat estar situat políticament a les antípodes de Solá, el va estimular en gran mesura des d'un punt de vista cinematogràfic. Així, Solá va fer mans i mànigues per sopar amb ell en un restaurant del Trastevere, a Roma, a la dècada de 1960.¹⁶

Solá aquí i ara

La totalitat de l'obra de l'artista equatorià que es revisa en aquestes ratlles és lluny de poder ser anomenada com un sol *aquí*, precisament perquè les característiques de la seva vida nòmada van situar les seves creacions al llarg dels anys en ciutats molt diverses i en mans d'una infinitat de persones, donada la gran quantitat de peces artístiques que va produir.

Ara, en el moment contemporani —especialment des del 2010—, són diversos els estudis que s'han fet sobre l'obra pictòrica d'Eduardo Solá, així com també les memòries bibliogràfiques i publicacions especialitzades, a propòsit del centenari del seu naixement, l'any 2015.¹⁷ Va morir a Santiago de Xile el 1996.

Entre els anys 2014 i 2017 es van portar a terme les fases d'investigació, d'escriptura i exhibició de la filmografia d'Eduardo Solá quan era un realitzador incipient, com a part del projecte *Ismo, ismo, ismo. Cine experimental en Latinoamérica*, conceptualitzat per *Los Angeles Film Forum* i guanyador del premi *Pacific Standard Time* de *The Getty Institute, CA*. En aquest projecte hi vaig ser convidada com a investigadora i hi vaig donar a llum l'assaig *Estudios Fax Factory: Solá Films*.¹⁸

Paral·lelament, sis dels dotze films de Solá que físicament han estat localitzats van ser restaurats per *BB Optics*, el grup de restauració fílmica de la *Tisch School of the Arts*, de la *NYU*, dirigit pel professor Bill Brand. Actualment els cel·luloïdes es troben en qualitat de béns en custòdia a la *Cinemateca nacional del Ecuador Ulises Estrella* i la seva difusió, investigació i posada en valor és un projecte continu de l'*Archivo AANME*.¹⁹

Així, queda pendent la tasca de localitzar els films *Escala de sirenes*, *Antígona engañada* i *Otra vez Edipo*, la sistematització de les dades que la retroalimentació d'aquesta publicació produeixi i la difusió dels films d'Eduardo Solá Franco, especialment en indrets com Catalunya, on va tornar sempre... a la recerca del temps perdut.

Quito, 21 de febrer de 2022

¹⁵ Relació epistolar via correu electrònic entre l'autora i Luis Ibáñez Margalef entre els anys 2014 i 2022.

¹⁶ Entrevista a Hugo Gutiérrez Vega. Gener de 2015.

¹⁷ Les obres que han aportat informació significativa per a l'estudi dels films de Solá Franco són les següents:

BARRERA-AGARWAL, María Helena. *Solá Franco y Disney* dins *Eduardo Solá Franco: Hacia el centenario*. Revista Nacional de Cultura, Letras, Artes y Ciencias del Ecuador. Núm. 25. Volum I. Quito. 2014. P. 17-33.

KRONFLE CHAMBERS, Rodolfo. *Diarios Ilustrados de Eduardo Solá Franco 1935-1988*. Eacheve. Guayaquil. 2015.

KRONFLE CHAMBERS, Rodolfo. *Eduardo Solá Franco. El impulso autobiográfico*. Fundación Municipal Bienal de Cuenca. Cuenca. 2016.

KRONFLE CHAMBERS, Rodolfo; ESTRADA LECARO, Pilar. *Eduardo Solá Franco: El teatro de los afectos*. Municipalidad de Guayaquil. Guayaquil. 2010.

PÉREZ PIMENTEL, Rodolfo. *Diccionario biográfico del Ecuador*. Editorial de la Universidad de Guayaquil. Volum VIII. Guayaquil. 1994.

¹⁸ En aquest enllaç es pot trobar informació completa sobre el projecte: <https://www.ismismism.org/filmmakers>

¹⁹ *Archivo AANME (Asociación Archivo Nuevos Medios Ecuador)*, dedicat a l'estudi i exhibició de l'audiovisual experimental equatorià, dirigit per María Belén Moncayo: www.aanmecuador.com.

Cartell del Centenari de l'òpera Marina, 1955 Pere Clapera i Argelaguer

Marina García i Carbonell

Historiadora de l'Art

L'any 1955, amb motiu de la celebració del centenari de l'òpera *Marina*, la vila de Lloret es va veure immersa en un seguit d'activitats commemoratives que, englobades en els anomenats *Festivals de Verano*, van assolir un gran èxit. La comissió organitzadora, formada per lloretencs implicats en el món de la cultura i la política, va creure oportú que Pere Clapera i Argelaguer (Sant Fruitós de Bages, 1906 – 1984) fos l'autor del cartell que promocionaria els actes.

Figurista, aquarel·lista, ninotaire i il·lustrador, l'elecció de la figura polifacètica de Clapera no va ser casual. Aquest fet coincideix en un moment en què ja era ben conegut com a cartellista i la seva trajectòria artística es trobava en plena efervescència. L'estret vincle d'amistat que l'unia, per una banda, amb l'impressor Antoni Cantín i Vallès, gendre de Joan Llaveries, i la passió per la dansa d'Esteve Fàbregas i Barri, per l'altra, van influir directament en l'encàrrec. Des dels anys cinquanta havia col·laborat estretament amb l'impremta barcelonina *Gràfiques Cantín* en la creació d'un gran nombre de cartells per a promocionar les actuacions d'òpera i ballet del Gran Teatre del Liceu. Els seus inicis en el món de l'art van ser fruit de la influència de Ramon Casas, a partir del 1920 es va dedicar principalment a l'ofici de ninotaire en diaris humorístics barcelonins i com a il·lustrador de diverses novel·les. Tanmateix no és fins als anys quaranta quan la premsa es fa ressò del seu gran èxit en diverses exposicions, tan en terres catalanes com a Madrid. La temàtica principal de les seves obres incidia en diversos camps com els paisatges costaners, el retrat o la moda, però va ser especialment destacada la seva predilecció pel món del ball, especialment el flamenc, el ballet clàssic i les escenes de circ. És aquí on desplega tota la seva força creativa, amb una pinzellada solta, gairebé espontània, igual que els moviments dels personatges que retratava.

Tornant al cartell que ens ocupa, l'obra presentava els símbols típics i característics de l'imaginari popular lloretenc: el pescador abillat amb faixa i barretina, les palmeres en recordança a la fesomia del nostre passeig i, qui sap si a la llunyana Cuba, les cases baixes de primera línia de mar, la silueta del castell d'en Plaja, elaborada amb una taca gairebé expressionista, les màscares gregues i una ballarina clàssica com la que tantes vegades Clapera havia retratat al teatre del Liceu.

Com a reflex de la tradició i devoció marineres l'artista va incloure-hi la fornícula de Sant Elm, viu retrat de la capelleta que va inspirar un dels fragments de l'òpera, amb el seu fanal sempre encès.¹ El colofó per tancar tot aquest desplegament iconogràfic no podia ser cap altre que la cèlebre frase "*Playas, las de Lloret!*", fragment cantat pel personatge de Jorge en l'ària *Costas las de levante* de l'òpera *Marina* (1871), la qual havia estat en ple segle XIX, i sense pretendre-ho, el primer eslògan de promoció de Lloret de Mar.

El SAMLM conserva l'epistolari mantingut amb l'impressor Cantín en el qual es pot fer un seguiment de quina va ser l'evolució del disseny.

Cartell anunciador dels actes commemoratius a Lloret del primer centenari de l'òpera *Marina*, obra de Pere Clapera.

Procedència: Fons Joan Domènech i Moner. Data: 1955.

CID: 607.000.7002_089.011.001.

lució del disseny. Per a l'elaboració de l'obra Clapera es va documentar i fou assessorat per part d'Esteve Fàbregas i Àngel Martínez de la Guardia, ambdós membres de la comissió organitzadora del centenari, tal com ho reflecteix una de les cartes².

El 30 de juny de 1955 el cartell ja estava llest per anar a impremta, una mostra més de la capacitat creativa de Clapera que, en només quinze dies, havia executat l'encàrrec. Amb això es reafirmava la seva gran destresa i resolució gairebé fotogràfica en les seves creacions artístiques. De fet, tota l'escena està composta per traços dinàmics i espontanis que configuren l'estampa central del pescador, perfectament integrada amb el paisatge de fons i els elements simbòlics que l'acompanyen.

Per obres conservades en col·leccions privades es coneix que Clapera va visitar Lloret diverses vegades. Molt possiblement va poder gaudir de l'ambient que es respirava en la vida nocturna i musical lloretenca, una època marcada per l'apogeu del folklore flamenc dins l'àmbit turístic. Durant la dècada dels seixanta va ser l'artífex de diversos dissenys per a anuncis i fulletons de locals ara desapareguts com el *Club 1900* o *La Masia del Pinar*. El 1965, deu anys més tard de la realització del cartell de *Marina*, va exposar als baixos de l'Ajuntament amb una profusió de teles i aquarel·les inspirades en la dansa i les escenes de circ. En la seva faceta com a cartellista va repetir com a autor l'any 1971, en què Lloret es convertí en *Ciutat Pubilla de la Sardana*. Una trajectòria fructífera que bé mereix un estudi aprofundit que ens permeti indagar millor en l'obra d'un artista que traçava els moviments de la dansa a través dels seus pinzells.

¹ "Un fanal que el mar azota sin matar su luz jamás".

² SAMLM - Fons Fàbregas-Orench. Carta d'Antoni Cantín a Àngel Martínez de la Guardia en relació a l'encàrrec del cartell del centenari de *Marina* a Pere Clapera. Data: 15 de juny de 1955. CID: 524.001.170_034.051.003.